

ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญา นิเทศศาสตร์ และ ทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 4, ทฤษฎีการสื่อสารตามทัศนะของ
สำนักหน้าที่นิยม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548

หน่วยที่ 4

ทฤษฎีการสื่อสารตามทัศนะของสำนักหน้าที่นิยม

รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ

ชื่อ
ผู้พิมพ์

รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ

ค.บ., ค.ม. (จิตวิทยา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Doctorat de 3 cycle (Sociology) Université de Paris

ตำแหน่ง รองประธานหลักสูตรนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 4

หน่วยที่ 4

ทฤษฎีการสื่อสารตามทัศนะของสำนักหน้าที่นิยม

เค้าโครงเนื้อหา

- ตอนที่ 4.1 ปรัชญาและพัฒนาการทางความคิดของสำนักหน้าที่นิยม
- 4.1.1 Organicism ของออกุสต์ กองค์ และ Functionalism ของเอมิล เดอร์ไคม์
 - 4.1.2. Evolutionism ของสเปนเซอร์
 - 4.1.3 Analytical Functionalism ของพาร์สัน
- ตอนที่ 4.2 การนำทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ทางการศึกษาเรื่องการสื่อสาร
- 4.2.1. ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารระหว่างบุคคล
 - 4.2.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารระดับกลุ่ม
 - 4.2.3 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารมวลชน
- ตอนที่ 4.3 แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีหน้าที่นิยมในเรื่องการสื่อสาร
- 4.3.1. แนวคิดเรื่อง “การทำหน้าที่” “การไม่ทำหน้าที่” “การทำหน้าที่ที่ผิดไป”
 - 4.3.2 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่ที่เปิดเผย” “หน้าที่แฝงเร้น”
 - 4.3.3 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่ทดแทน”
 - 4.3.4 การวิเคราะห์หน้าที่การสื่อสารในระดับต่าง ๆ

แนวคิด

1. ปรัชญาและแนวคิดหลักของสำนักหน้าที่นิยมคือ การเปรียบเทียบการศึกษาสังคมกับร่างกายของสิ่งมีชีวิต ที่ประกอบด้วย “ร่างกาย” ที่เป็นระบบส่วนรวมทั้งหมด และมีอวัยวะเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ เหมือนกับสังคมส่วนรวมที่จะประกอบด้วยสถาบันย่อย ๆ ของสังคม สถาบันย่อย ๆ จะต้องทำหน้าที่เพื่อธำรงรักษาเสถียรภาพและความยั่งยืนของสังคมส่วนรวม

2. การนำหลักการแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารนั้น หน้าที่ของการสื่อสารจะหลากหลายและแตกต่างกันไปตามระดับของการสื่อสาร คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในระดับกลุ่ม การสื่อสารมวลชน
3. แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ ๆ ของสำนักหน้าที่นิยมที่นำมาใช้ในเรื่องการสื่อสารจะเกี่ยวข้องกับเรื่อง “หน้าที่” และผลที่เกิดตามมาของสถาบันการสื่อสาร คือ การทำหน้าที่ การไม่ทำหน้าที่ การทำหน้าที่ผิดไป การทำหน้าที่แฝงเร้น และหน้าที่ทดแทน

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาหน่วยที่ 4 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายปรัชญา พัฒนาการ และแนวคิดหลักของสำนักหน้าที่นิยมได้
2. อธิบายการนำทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาเรื่องการสื่อสารในระดับต่าง ๆ ได้
3. อธิบายแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีหน้าที่นิยมในเรื่องการสื่อสารได้

ตอนที่ 4.1

ปรัชญาและพัฒนาการทางความคิดของสำนักหน้าที่นิยม

โปรดอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 4.1 แล้วจึงศึกษาเนื้อหาสาระพร้อมปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเรื่อง

หัวเรื่อง

เรื่องที่ 4.1.1 Organicism ของออกุสต์ กองต์ และ Functionalism ของเอมิล เดอร์ไคม์

เรื่องที่ 4.1.2 Evolutionism ของสเปนเซอร์

เรื่องที่ 4.1.3 Analytical Functionalism ของพาร์สัน

แนวคิด

- ทฤษฎี Organicism ของออกุสต์ กองต์และเอมิล เดอร์ไคม์ ได้เปรียบเทียบร่างกายกับสังคมมนุษย์ที่ส่วนย่อย ๆ ต้องช่วยกันทำหน้าที่เพื่อรักษาเสถียรภาพของส่วนรวม และเราต้องเข้าใจกฎเกณฑ์ของการทำหน้าที่ดังกล่าวเพื่อการวางแผนและจัดระเบียบสังคม
- ทฤษฎี Evolutionism ของสเปนเซอร์จะสนใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปตามหลักวิวัฒนาการ และการคัดสรรตามธรรมชาติ
- ทฤษฎี Analytical Functionalism ของพาร์สันจะแปรแนวคิดนามธรรมของนักคิดรุ่นก่อนให้เป็นรูปธรรมเพื่อทำการวิจัยได้มากขึ้น เช่น แนวคิดเรื่องโครงสร้างการกระทำทางสังคม

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 4.1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

- อธิบายทฤษฎี Organicism และ Functionalism ได้
- อธิบายทฤษฎี Evolutionism ได้
- อธิบายทฤษฎี Analytical Functionalism ได้

เรื่องที่ 4.1.1 Organicism ของออกุสต์ กงต์ และ Functionalism ของเอมิล เดอร์ไคม์

1. Organicism ของออกุสต์ กงต์

เราอาจจัดได้ว่า ออกุสต์ กงต์ (A. Comte. 1798-1857) นักปราชญ์ด้านสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 นั้น เป็นผู้วางศิลาฤกษ์ของหลักคิดแห่งสำนักหน้าที่นิยม (Functionalism) และเป็นบิดาของวิชาสังคมวิทยา โดยเอมิล เดอร์ไคม์ (E. Durkheim) นักสังคมวิทยาชาติเดียวกันมาเป็นผู้สานต่อความคิด ในที่นี้จะแสดงให้เห็นว่าสำนักหน้าที่นิยม ซึ่งเป็นสำนักคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดในแวดวงสังคมศาสตร์และนิเทศศาสตร์มีแนวคิดหลัก ๆ อย่างไรบ้าง และในด้านการสื่อสารได้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดของสำนักหน้าที่นิยมอย่างไรบ้าง

อนึ่ง ในการทำความเข้าใจและเข้าใจแนวคิดต่างๆ ของนักทฤษฎีนั้น เราจำเป็นต้องรู้จักทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่แวดล้อมนักคิดท่านนั้น สำหรับปัจจัยภายในได้แก่ **ปัจจัยด้านจิตวิทยา** อาทิ ภูมิหลัง ครอบครัว อิทธิพลของพ่อแม่ เพื่อน โรงเรียน ศาสนา ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ **ปัจจัยด้านสังคม-การเมือง-วัฒนธรรม** เช่น ฐานะทางชนชั้น/ทางสังคม กลุ่มคนที่แวดล้อม บริบททางการเมืองและวัฒนธรรม เป็นต้น

1.1 บริบททางสังคม กงต์มีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 18 ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นยุคที่ฝรั่งเศสกำลังก้าวเข้าสู่ช่วงกลางของยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ดังนั้น ในด้านเศรษฐกิจจึงมีรูปแบบของระบบอุตสาหกรรมคือ มีระบบการแบ่งงานกันทำที่ละเอียดในโรงงานอุตสาหกรรม (division of labour) ที่เรียกว่า “ระบบสายพาน” มีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้ ส่วนด้านการเมืองนั้น กงต์มีชีวิตผ่านยุคสมัยทางการเมือง (เปลี่ยนรัฐบาล) มาถึง 7 ยุค และผ่านการก่อการร้าย การจลาจล และการปฏิวัติประชาชนมานับครั้งไม่ถ้วน เนื่องจากเป็นช่วงมากกว่า 50 ปีที่ฝรั่งเศสได้พบกับการลุกฮือของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีความสงบเป็นเพียงช่วงสั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงเสนอว่า วิชาสังคมวิทยาจำเป็นต้องมี 2 แบบ คือ **สังคมวิทยาสถิตย์ (Static Sociology)** ที่ใช้อธิบายว่าสังคมจะรักษาระเบียบสังคมให้ดำรงอยู่เหมือนเดิมได้อย่างไร ซึ่งจะใช้อธิบายช่วงเวลาที่สังคมมีความปกติสุข (normal/organic period) และ **สังคมวิทยาพลวัต (Dynamic Sociology)** ที่ใช้อธิบายว่า สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไร โดยใคร และด้วยกลไกอะไร ซึ่งมักจะใช้อธิบายช่วงเวลาที่มีวิกฤตการณ์ (crisis/critical period) ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติจะต้องมี 2 ช่วงเวลานี้สลับกันไป เป็นที่น่าสังเกตว่าบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารใน 2 ช่วงเวลานี้จะแตกต่างกันไปด้วย

สำหรับบริบทแวดล้อมที่สำคัญคือ **บริบทด้านวิชาการ** ในศตวรรษที่ 18 นั้น ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) เจริญก้าวหน้ามาก นับตั้งแต่นิวตันค้นพบกฎโน้มถ่วงและแรงดึงดูดของโลกมาจนกระทั่งถึงชาร์ลส์ ดาร์วินค้นพบขั้นตอนวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต อิทธิพลจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่สำคัญคือ แนวคิดที่ว่า ปรากฏการณ์

ธรรมชาติที่เกิดขึ้นนั้นมีได้เป็นไปตามยถากรรม หากแต่มีกฎเกณฑ์ (natural order/rule) ดังนั้น นักวิทยาศาสตร์สังคมจึงได้นำความคิดนี้มาใช้กับสังคมเช่นเดียวกันว่า ปรัชญาการทางสังคมก็มีได้เป็นไปอย่างสุ่มสี่สุ่มห้า หากแต่มี “กฎเกณฑ์ทางสังคม” (social order) ซึ่งนักวิชาการมีหน้าที่ค้นหาและเมื่อมนุษย์สามารถค้นพบกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ มนุษย์ก็จะสามารถจัดการวางแผนสังคมได้ (social planning) แนวคิดเรื่องการวางแผนสังคมนั้นเป็นความคิดที่แปลกใหม่มากในศตวรรษที่ 18 ปัจจุบันนี้ แนวคิดเรื่องการวางแผนและนโยบายเพื่อการใช้สื่อเพื่อพัฒนาสังคม หรือกลุ่มแนวคิดเรื่องการสร้างบรรทัดฐานให้แก่สื่อมวลชน (Normative Theory) ก็ได้รับอิทธิพลมาจากกองทัพนี้เอง

1.2 แนวคิดหลักของอ็อกุสต์ กองต์ บรรดาทัศนะพื้นฐานต่าง ๆ ของกองทัพเกิดมาจากการผสมผสานแนวคิดของกลุ่มจารีตนิยม (Traditionalism) ที่เน้นกฎเกณฑ์และความเป็นระเบียบของสังคม (social order) กับกลุ่มรุ่งเรืองทางภูมิปัญญา (Enlightenment) ที่เน้นด้านความก้าวหน้าของสังคม (social progress) ทัศนะหลัก ๆ ที่สำคัญ ๆ ของกองทัพจึงประกอบด้วย

1.2.1 สามเสาหลักพื้นฐาน กองต์นำเสนอแนวคิดหลักในการศึกษาวิชาสังคมวิทยาอันได้แก่

เสาหลักที่ 1 คือ แนวคิดเรื่อง**ความก้าวหน้าทางสังคม** ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากดาร์วิน นัยของแนวคิดนี้ก็คือ “สิ่งซึ่งมาทีหลัง” จะมีวิวัฒนาการมาในระดับที่สูงกว่า “สิ่งซึ่งมาก่อนหน้า” เช่น มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีวิวัฒนาการสูงกว่าสัตว์เลื้อยคลาน ดังนั้น สิ่งซึ่งมาทีหลังนี้ จะมีคุณลักษณะที่ดีกว่า เหนือกว่าสิ่งทีมาก่อนเสมอ เมื่อนำมาอธิบายเรื่องการสื่อสาร ก็อาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนก็ย่อมมีอิทธิพลเหนือกว่าสื่อพื้นบ้าน สื่อโทรทัศน์ก็ย่อมทรงพลังมากกว่าหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

เสาหลักที่ 2 คือ **ความเป็นระเบียบของสังคม** โดยที่กองทัพได้เปรียบเทียบสังคมเหมือนกับร่างกายซึ่งประกอบด้วยอวัยวะย่อยต่าง ๆ ในกรณีของสังคม อวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือ สถาบันของสังคม นับตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา ไปจนกระทั่งถึงการสื่อสาร สถาบันย่อยเหล่านี้มิได้มีอยู่เพื่อตัวเองหากแต่มีอยู่เพื่อส่วนรวมทั้งหมด (อวัยวะแต่ละชิ้นจะไม่มีมีความหมายเพื่อตัวเองแต่มีอยู่เพื่อร่างกายส่วนรวม) และสิ่งที่บรรดาสถาบันย่อยเหล่านี้พึงกระทำก็คือทำหน้าที่ไปตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อรักษาการดำรงอยู่และความเป็นระเบียบของสังคม คำอธิบายเช่นนี้ถูกนำมาใช้ในการมอบหมายบทบาทหน้าที่ของสถาบันสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยนักทฤษฎีหน้าที่นิยมยุคหลัง ๆ เช่น แนวคิดของเมอร์ตัน (R. Merton) หรือลาสเวลล์ (H. Lasswell)

ส่วนแนวคิดที่สาม เป็นการ**ปฏิเสธแนวทางการศึกษา**ปรัชญาการทางสังคมที่มีอิทธิพลมากในช่วงศตวรรษที่ 18 คือแนวทางการศึกษาสังคมมนุษย์ที่เน้นการศึกษาบุคคล (individualistic approach) เช่น เชื่อว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปเพราะวีรบุรุษหรือนักประพันธ์ เป็นต้น กองต์เสนอว่า **การศึกษาสังคมจะต้องพิจารณาจากการทำงานที่ ความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์ทางสังคมและสถาบันทางสังคม** ซึ่งมีกฎเกณฑ์ควบคุมอยู่เหมือนกฎแรงดึงดูดของโลก ทัศนะดังกล่าวได้รับการต่อยอดจากเอมิล- เดอร์ไคม์ ที่เสนอให้พิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมประหนึ่งว่าเป็น “ข้อเท็จจริงทางสังคม” แบบหนึ่ง

1.2.2 พัฒนาการของสังคมมนุษยชาติ จากอิทธิพลเรื่องวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตของดาร์-วิน กองต์ได้นำเอามาใช้เพื่ออธิบายวิวัฒนาการของสังคม (ซึ่งสอดคล้องไปกับวิวัฒนาการทางจิตของมนุษย์) แนวคิดวิวัฒนาการนี้มีตรรกะ

อยู่เบื้องหลังว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีขึ้นตอน และขั้นตอนหลังย่อมดีกว่าซับซ้อนกว่าขั้นตอนแรก พัฒนาการทั้ง 3 ชั้นของสังคมมนุษย์ชาติก็คือ

- **ขั้นเทววิทยา (Theology)** เป็นขั้นตอนที่มนุษย์อยู่ใต้บัญชาของศาสนา อาศัยหลักความเชื่อเป็นแกนในการรักษาระเบียบสังคม เช่น ความเชื่อที่ว่าคริสต์เป็นโอรสสวรรค์ เป็นต้น

- **ขั้นอภิปรัชญา (Metaphysics)** ซึ่งอาจจะตรงกับยุคกลางและยุคเรอเนสซองซ์ในยุโรปที่อำนาจของศาสนจักรได้ถูกทำให้ดูสมเหตุสมผลมากขึ้น จนดูคล้ายจะเป็นปรัชญาแบบหนึ่ง เช่น มีกฎของศาสนาที่ใช้ปกครองสังคม แต่ที่มาของกฎก็ยังอ้างอิงแหล่งอำนาจที่ลึกลับอยู่

- **ขั้นปฏิฐานนิยม (Positivism)** ได้แก่ ยุคที่การสร้างกฎระเบียบของสังคมนั้นจะมาจากการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

ในขั้นพัฒนาการทั้ง 3 ชั้นที่ได้กล่าวมา กองตสันใจเรื่องจิตและความคิดของมนุษย์ที่พัฒนาไปอย่างสอดคล้องกับพัฒนาการทั้ง 3 ชั้นของสังคมมนุษย์ชาติ โดยที่เห็นได้ว่าจากพัฒนาการแต่ละขั้นนั้น มนุษยชาติจะพัฒนาจิตและวิธีคิดที่มีหลัก "ความมีเหตุมีผล" (rationality) เพิ่มมากขึ้นทุกที แนวคิดแบบวิวัฒนาการทางสังคมนี้ยังคงมีอิทธิพลมาสู่ทฤษฎีการทำประเทศให้ทันสมัย (Modernization) เช่น ประเทศโลกที่สามที่จะก้าวจากขั้นเทววิทยาหรืออภิปรัชญามาสู่ขั้นปฏิฐานนิยม โดยมีสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้ผู้คนและสถาบันทางสังคมมีเหตุมีผลมากขึ้น

1.2.3 สามปัจจัยยึดโยงมนุษย์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กองตได้เปรียบเทียบร่างกายของมนุษย์กับสังคมจะนั้นในขณะที่ยังร่างกายของมนุษย์ถูกห่อหุ้มด้วยผิวหนังจึงประกอบกันเข้าเป็นองค์รวมอยู่ได้ สังคมก็จำเป็นต้องมีสิ่งห่อหุ้มด้วยเช่นกัน ซึ่งสิ่งห่อหุ้มนี้กองตเห็นว่ามียู่ 3 ปัจจัยคือ

1) **ภาษา** ซึ่งเป็นพาหะสำหรับเก็บรักษาเอาความคิดของคนรุ่นก่อนและวัฒนธรรมของบรรพบุรุษเอาไว้ เมื่อเราเข้าไปมีส่วนร่วมในภาษา เราก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนภาษา และภาษาจะเป็นเครื่องผูกมัดเรากับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ ความสมานฉันท์/ความเป็นปึกแผ่น (solidarity) หรือความเป็นหนึ่งเดียวจึงเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาดภาษา ในแง่นี้ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของการสื่อสารโดยตรง

2) **ศาสนา** ในขณะที่ปัจเจกบุคคลมีความแตกต่างกันอย่างมาก และยังมีความโน้มเอียงแบบมนุษย์ที่จะเห็นแก่ตัว ศาสนาจะเป็นสถาบันทางสังคมที่ลดความแตกต่างของมนุษย์ให้กลายเป็นหนึ่งเดียวกัน (เช่น เป็นชาวพุทธเหมือนกัน เป็นต้น) และแก้ไขความเห็นแก่ตัวให้กลายเป็นความเห็นแก่ส่วนรวม ศาสนาจึงมีหน้าที่ช่วยรักษาระเบียบของสังคม

3) **การแบ่งงานกันทำ** เนื่องจากคนแต่ละคนมีพรสวรรค์และความสามารถส่วนบุคคลแตกต่างกัน ดังนั้นหากแต่ละคนได้รับการแบ่งงานเฉพาะที่เขาถนัด และต้องร่วมมือกับคนอื่น เขาก็จะเกิดความรู้สึกต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น และเมื่อนั้นความเป็นปึกแผ่นของสังคมมนุษย์ก็จะเกิดขึ้น สำหรับแนวคิดนี้เดอริ์เคอมีได้มาพัฒนาให้ละเอียดมากขึ้น (ดูรายละเอียดในตอนต่อไป)

1.2.4 การพัฒนาวิธีการศึกษาสังคม ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า กองตมีความปรารถนาที่จะนำเอาหลักของวิทยาศาสตร์สังคมเข้ามาวางแผนการจัดระเบียบของสังคมแทนที่จะใช้หลักความเชื่อในอำนาจลึกลับของศาสนาหรือหลัก

อภิปรายที่เคยใช้กันมาก่อน อย่างไรก็ตาม การที่จะนำเอาหลักของวิทยาศาสตร์สังคมมาใช้ได้นั้น นักวิชาการก็จำเป็นต้องศึกษาของสังคมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน จึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาระเบียบวิธีการศึกษาขึ้นมาใหม่ด้วย ในเรื่องนี้กองทัพได้นำเอาวิธีการศึกษาของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเข้ามาใช้ในการศึกษาสังคม เพื่อให้สังคมศาสตร์มีลักษณะเป็น “วิทยาศาสตร์” ให้มากที่สุด ดังปรากฏในความริเริ่มของกองทัพที่ขนานนามศาสตร์ใหม่ที่ใช้ศึกษาสังคมว่า “ฟิสิกส์ทางสังคม” (Social Physics) (ในชั้นหลังได้เปลี่ยนมาเป็น “Sociology” เนื่องจากพบว่าชื่อดังกล่าวซ้ำซ้อนกับชื่อศาสตร์ใหม่ที่นักสถิติชาวเบลเยียมใช้ชื่อ)

ดังนั้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่กองทัพนำเสนอให้เอามาใช้ในการศึกษาสังคมศาสตร์จึงประกอบด้วยวิธีการสังเกต ทดลอง เปรียบเทียบ ประกอบกับการใช้เหตุผล รวมทั้งนำเอาคณิตศาสตร์ (ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเดส์การ์ตส์) เข้ามาใช้จนเป็นต้นแบบของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ในทางสังคมศาสตร์ ที่รู้จักกันในนามปัจจุบันว่า “การวิจัยเชิงปริมาณ” อิทธิพลของวิธีการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบปริมาณนี้แพร่กระจายเข้ามาในแวดวงการศึกษาด้านการสื่อสารอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในช่วงยุคก่อตั้งของสาขาวิชาจิตศาสตร์ในอเมริกา (ช่วงปี ค.ศ. 1920 เป็นต้นมา) บรรดาการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณ การวัดผลกระทบ การใช้สื่อมวลชนเพื่อเปลี่ยนทัศนคติ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่ใช้วิธีการสังเกต ทดลอง และการเปรียบเทียบเป็นวิธีการศึกษาหลักทั้งสิ้น

2. Functionalism ของเอมิล เดอร์ไคม์

เดอร์ไคม์ (E. Durkheim. 1858-1917) เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสที่สานต่อแนวคิดของกองทัพ (เขาเกิดหลังจากที่กองทัพเสียชีวิตไปเพียงปีเดียว) และเป็นผู้วางรากฐานของสังคมวิทยาสำนักหน้าที่นิยมอันเป็นศาสตร์สาขาใหม่ให้ลงหลักปักรากอย่างเข้มแข็งในสถาบันวิชาการโดยที่เขาเป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสคนแรกที่ได้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ก่อตั้งวารสารทางวิชาการสาขาสังคมวิทยาซึ่งรวบรวมนักวิชาการในสาขานี้ที่มีชื่อเสียงต่อมา เดอร์ไคม์ไม่เพียงแต่เป็นนักวิชาการที่ทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัยเท่านั้น เขายังมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีอำนาจในกระทรวงศึกษา จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าในตำราเรียนตั้งแต่ระดับประถมถึงมัธยมศึกษา จะต้องมียุทธศาสตร์สังคมวิทยาตามแนวคิดของสำนักหน้าที่นิยม อันเป็นช่องทางของการสื่อสารที่แพร่กระจายความคิดที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง

2.1 บริบททางสังคม สำหรับบริบททางการเมือง ในขณะที่กองทัพต้องพบกับกระแสผันผวนทางการเมืองหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ในช่วงปี ค.ศ. 1789 ดังที่กล่าวมาแล้ว เดอร์ไคม์เองก็เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความเสียหายของประเทศฝรั่งเศสที่พ่ายแพ้สงครามเยอรมนี และความชอกช้ำของคอมมูนปารีส (กลุ่มคนงานที่พยายามจะสร้างระบบการปกครองตนเอง) แต่ทว่าในยุคสมัยของเดอร์ไคม์นั้น เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ฝรั่งเศสถูกเรียกร้องให้ต้องเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหากไม่เป็นกลุ่มการเมืองชาวเก่า ก็ต้องเป็นกลุ่มสังคมนิยมแบบใหม่ หรือกลุ่มเสรีนิยมที่ชื่นชอบสาธารณรัฐ เดอร์ไคม์ในฐานะอาจารย์มหาวิทยาลัยจึงได้ร่วมกระแสการเมืองดังกล่าว ในทางกลับกัน บรรดาการเมืองดังกล่าวก็เป็นปัจจัยหล่อหลอมแนวคิดด้านสังคมวิทยาของเขา

ส่วนโครงสร้างทางเศรษฐกิจนั้น ในช่วงเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1870-1914 (เพียงแค่ 50 ปี) สังคมฝรั่งเศสมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างมาก โดยเกิดการเคลื่อนย้ายประชากรจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ในปี

ค.ศ. 1870 ประชากรฝรั่งเศสส่วนใหญ่ยังเป็นชาวนา แต่ในปี ค.ศ. 1914 ก็เหลือเกษตรกรเพียงร้อยละ 44 ประเทศฝรั่งเศส จึงเป็นสังคมทวิลักษณ์ที่มีทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรมรวมอยู่ในสังคมเดียวกัน เช่นเดียวกับประเทศเยอรมนี ท่ามกลาง สังคมทั้ง 2 ประเภทนี้ช่วยให้เดอริ์โคมมองเห็นลักษณะสมานฉันท์/ความเป็นปึกแผ่น 2 แบบ คือ **สมานฉันท์แบบกลไก (mechanical solidarity) ที่มีอยู่ในสังคมชาวนา และสมานฉันท์แบบอินทรีย์ (organic solidarity) ที่มีอยู่ในกลุ่มกรรมกร**ในระบบอุตสาหกรรม (จะกล่าวถึงรายละเอียดของแนวคิดนี้ในตอนต่อไป) แนวคิดดังกล่าวคล้ายคลึงกับแนวคิดของนักสังคมวิทยาเยอรมนีชื่อ เฟอร์ดินานด์ ทอนนี (F. Tönnies) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการทั้งสองท่านก็มีความชื่นชมในสมานฉันท์ทั้งสองแบบนี้ที่แตกต่างกันราวกับชาวกับดำ

สำหรับภูมิหลังส่วนตัวของเดอริ์โคมนั้นก็ช่วยอธิบายการก่อตัวแนวคิดของเขา เดอริ์โคมมีเชื้อสายยิว โดยมีพ่อ ปู่ ทวด เป็นพระยิวที่เรียกว่า “ราบาย” การเติบโตมาในบรรยากาศดังกล่าวทำให้เขามีประสบการณ์เกี่ยวกับหน้าที่ของศาสนาดังนั้น ในท่ามกลางบริบททางการเมืองของฝรั่งเศสที่มีความขัดแย้งระหว่างพวกนิยมสาธารณรัฐหัวก้าวหน้าต่อต้านศาสนากับพวกอนุรักษนิยม ความขัดแย้งจบลงด้วยชัยชนะของพวกสาธารณรัฐ และได้มีการแยกอาณาจักรออกจากศาสนจักรอย่างเด็ดขาด ตัวอย่างรูปธรรมของการแยกนี้ก็คือ การห้ามสอนวิชาศาสนาและศีลธรรมในโรงเรียนรัฐบาล เดอริ์โคมในฐานะบุคคลสำคัญในวงการศึกษาได้ให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลว่า เราจะสอนให้เด็กรู้เรื่องศีลธรรมได้อย่างไรเมื่อไม่สอนศาสนา เขาได้เสนอว่า วิชาสังคมวิทยาจะทำหน้าที่เป็นศีลธรรมแบบใหม่ที่เป็นไปตามหลักเหตุผล (แบบกฎวิทยาศาสตร์) และได้จัดหลักสูตรให้วิชาสังคมวิทยาเป็นวิชาบังคับในโรงเรียน

2.2 แนวคิดหลักของเดอริ์โคม จากอิทธิพลทางความคิดของนักคิดรุ่นก่อน เช่น แนวคิดเรื่องความเป็นเหตุเป็นผลทางการเมืองและเจตนารมณ์ทั่วไปของรุสโซและมองเตสกีเออที่กล่าวว่า “เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม บรรดาปัจเจก แวดล้อมต่าง ๆ จะมีอิทธิพลเหนือผู้คนและหล่อหลอมให้เกิดเจตนารมณ์ทั่วไป ๆ ในหมู่ประชาชน บรรดากฎหมายหรือรัฐธรรมนูญจะบังเกิดผลก็ต้องอาศัยเจตนารมณ์ดังกล่าวเป็นพื้นฐานซึ่งทำให้ระบบการเมืองเป็นระบบที่ใช้เหตุใช้ผล มิใช่ใช้กำลังควบคุม”

นอกจากนั้น เดอริ์โคมก็ยังได้สืบทอดแนวคิดเรื่องกฎเกณฑ์ทางสังคมของกอนต์ แนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมาได้เป็นตัวก่อรูปแนวคิดหลัก ๆ ของเดอริ์โคมดังนี้

2.2.1 แนวคิดเรื่อง “พลังระเบียบของสังคม” (social order) และมโนธรรมส่วนรวม (conscience collective) เดอริ์โคมยึดหลักแนวคิดของกอนต์ที่ว่า การกระทำของบุคคลนั้นไม่ได้เกิดมาจาก **ปัจเจกจิตวิทยา** หากแต่เกิดมาจาก **พลังของสังคม** ซึ่งเขาได้พิสูจน์ในกรณีของ “การฆ่าตัวตาย” (suicide) ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องการตัดสินใจของบุคคลมากที่สุด แต่ทว่าเดอริ์โคมได้ศึกษาพิสูจน์ว่า เรื่องการฆ่าตัวตายนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องพลังทางสังคม

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องพลัง/ระเบียบทางสังคมของเดอริ์โคมนี้ก็ได้นำมาพัฒนาให้ ลึกซึ้งมากขึ้น เดอริ์โคมยกตัวอย่างว่า ในขณะที่การออกไปชัรบถบนท้องถนนนั้น การที่การกระทำทางสังคมทุกอย่างดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อยนั้นพลังทางสังคมขั้นแรกที่ควบคุมพฤติกรรมของปัจเจก ก็คือระบบสัญญาณจราจรไฟเขียวไฟแดง/ตำรวจ แต่เดอริ์โคมเห็นว่าส่วนใหญ่แล้ว แม้ว่าคนชัรบถจะมองเห็นคนข้ามถนนในขณะที่มีสัญญาณไฟเขียวให้รุดไปได้ แต่คนชัรบถส่วนใหญ่ก็จะไม่ชัรบพุ่งเข้าชนคนข้ามถนนตามกฎหมายระเบียบจราจร พลังทางสังคมระดับลึกที่ควบคุมการกระทำของคนก็คือ ความเห็นคุณค่าใน

ชีวิตของเพื่อนมนุษย์หรือความเมตตาไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต (ศีลข้อแรกของพุทธศาสนา) พลังทางสังคมระดับลึกนี้ เดอร์ไคม์ เรียกว่า “มโนธรรมส่วนรวม” ซึ่งจำเป็นต้องมีการปลูกฝังให้ซึมซาบ (Internalization) เข้าไปในจิตใจของผู้คนโดยผ่าน การทำงานของบรรดาสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน และสื่อมวลชน จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า หน้าที่ประการหนึ่งของ สถาบันสื่อมวลชนก็คือ การอบรมบ่มเพาะและถ่ายทอดมโนธรรมส่วนรวมนี้เอง

เดอร์ไคม์ได้อธิบายต่อมาในชั้นหลังว่า แม้แต่องค์กร/กลุ่มที่มีการจัดระบบสายสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นแบบ สมานฉันท์แบบกลไก หรือแบบสมานฉันท์แบบอินทรีย์ก็ยังคงต้องการมโนธรรมส่วนรวม ที่อาจเรียกว่า ความศรัทธา การมี รากยึดร่วมกัน ประวัติของบรรพบุรุษ (เราอาจวิเคราะห์ระบบความเชื่อถือผีปู่ย่าของชนภาคเหนือ หรือความเชื่อเรื่องตายาย ของชนภาคใต้ว่าเป็นมโนธรรมส่วนรวม) เพื่อใช้เป็นกลไกป้องกันการขัดแย้งแตกแยกที่จะต้องเกิดขึ้นเสมอในกลุ่มในสังคม สำหรับสังคมสมัยใหม่นั้นเดอร์ไคม์เห็นว่า มโนธรรมส่วนรวมที่สำคัญคือ ความคิดเรื่อง “ชาติ สัญชาติ ชาตินิยม” ซึ่งทำให้ เข้าใจได้ว่า ในการมอบหมายบทบาทของสื่อมวลชนที่สำคัญประการหนึ่งคือ การสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่ ประชาชน บรรดาปฏิบัติทางสังคม (social practice) ที่จะช่วยปลูกฝังให้ความคิดชาตินิยมซึมซาบผ่านเข้าไปในจิตใจ ของเด็ก ๆ ที่เดอร์ไคม์นำเสนออีกเช่น การเคารพธงชาติ การติดเครื่องหมายประจำชาติ เป็นต้น

2.2.2 แนวคิดเรื่องสมานฉันท์แบบกลไกและแบบอินทรีย์ จากแนวคิดเรื่องการแบ่งงานกันทำได้นำผลสืบเนื่องมาสู่เรื่องสมานฉันท์ 2 แบบ เดอร์ไคม์อธิบายว่า ในสังคมเกษตร สังคมชนบทที่มีการแบ่งงานกันทำน้อย เพราะทุกคนทำงาน คล้าย ๆ กัน จะทำให้ไม่มีความจำเป็นอย่างแท้จริงที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันหรือมีสมานฉันท์ต่อกัน ดังนั้น สมานฉันท์ที่มีอยู่ใน สังคมเกษตรจึงเป็น**สมานฉันท์แบบกลไก** ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนเกษตรจึงเกิดมาจากการอบรมสั่งสอน มากกว่า (เนื่องจากความเป็นจริงไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างแท้จริง เพราะทุกบ้านก็สามารถปลูกข้าว ทอผ้า หาปลา หาผักกิน กันเองได้อยู่แล้ว)

ตรงกันข้ามในสังคมอุตสาหกรรม/สังคมเมืองมีระบบแบ่งงานกันทำสูงมาก คนแต่ละคนทำงานเฉพาะแต่ละอย่าง บางคนผลิตอาหาร บางกลุ่มผลิตเสื้อผ้า บางกลุ่มรักษาความสะอาด รักษาความปลอดภัย ดังนั้น คนในสังคมอุตสาหกรรม จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างแท้จริง ตัวอย่างง่าย ๆ ก็เช่น ถ้าคนชนชยะในกรุงเทพนัดหยุดงานสัก 3 วัน ก็จะ เดือดร้อนกันไปทั่ว ในสังคมอุตสาหกรรมจึงมีรูปแบบสมานฉันท์แบบเดียวกับบ่วงของร่างกายที่ต้องยึดโยงกันที่เรียกว่า **สมานฉันท์แบบอินทรีย์** อันเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อคนที่เคยอยู่ในสังคมเกษตรก้าวเข้ามาสู่สังคมอุตสาหกรรม สำนักของพวกเขาก็อาจจะไม่ เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน ดังนั้น บรรดากลไกทางสังคมจึงมีหน้าที่ต้องชักทอรูปแบบสมานฉันท์แบบใหม่ให้เกิดขึ้น นี่จึง เป็นที่มาของการมอบหมายบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนให้เป็นประจักษ์ “ทั้งและค่อนข้าง” (น่าสังเกตว่าเป็นอุปมาอุปมัยแบบ สังคมอุตสาหกรรม) ที่จะร้อยเชื่อมคนในสังคมสมัยใหม่เข้าด้วยกัน (ตัวอย่างรายการวิทยุแบบ “ร่วมด้วยช่วยกัน” เป็นกรณี รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด)

2.2.3 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่” (Function) ก่อนหน้าที่จะมีการใช้แนวคิดเรื่อง “หน้าที่” ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของสำนัก หน้าที่นิยมมาอธิบายนั้น จะมีวิธีการอธิบายการกระทำของบุคคล หรือปรากฏการณ์ทางสังคมอยู่ 3 แบบคือ

1) การอธิบายเชิงประวัติศาสตร์ (historical explanation) ซึ่งถือว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนจะเป็นตัวกำหนดหรือส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ต่อ ๆ มา

2) การอธิบายเชิงจิตวิทยา (psychological explanation) ซึ่งอธิบายว่าการกระทำของบุคคลหรือแม้แต่ปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดมาจากมูลเหตุจิตใจของปัจเจกบุคคล

3) การอธิบายเชิงสาเหตุ-ผลลัพธ์ (causal explanation) เป็นการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปร 2 ตัว คือ ตัวแปรสาเหตุ (cause) ซึ่งเป็นตัวแปรที่เกิดก่อนและส่งผลไปยังตัวแปรผลลัพธ์ (effect) ซึ่งเกิดขึ้นทีหลัง ความแตกต่างของการใช้แนวคิด “หน้าที่” จากแนวคิดอื่น ๆ ที่กล่าวมาก็คือ แนวคิดหน้าที่จะเริ่มด้วยการวิเคราะห์ว่า “ปัจเจกหรือระบบนั้นเกิดสภาวะความขาดอะไร และมีความต้องการอะไร (need) เมื่อเกิดความต้องการแล้ว มีปฏิกิริยาอะไรเกิดขึ้น ปฏิกิริยานั้นสามารถทำหน้าที่ตอบสนองปัจเจกหรือระบบนั้นได้หรือไม่” หรืออาจกล่าวได้ให้ง่ายและชัดเจนขึ้นว่า ในขณะที่การอธิบายแบบที่เคยมีมักจะย้อนหลังกลับไปหา **สาเหตุหรือต้นกำเนิด (cause)** ของพฤติกรรม/เหตุการณ์ แต่สำนักหน้าที่นิยมกลับมองไปข้างหน้าเพื่อจะดู **ผลสืบเนื่อง (consequence)** ที่ตามมาหลังจากเกิดพฤติกรรม/เหตุการณ์นั้นแล้วเพื่อตั้งคำถามว่า “เหตุการณ์ทำหน้าที่ได้ดีหรือไม่” เช่น เมื่อมีการณรงค์เรื่อง “งดเหล้าเข้าพรรษา” ก็จะมีการดูผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นว่า ได้ผลหรือไม่ ถ้าได้ผล ก็แปลว่า การรณรงค์นั้นได้ทำหน้าที่อย่างดี เป็นต้น

เพราะฉะนั้น เดอร์ไคม์จึงให้คำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาชญากรรมแตกต่างไปจากแนวความคิดแบบเดิม นักอาชญาวิทยามักจะมองว่า อาชญากรรมมีฐานะเป็นดังโรคภัยของสังคมและอาจพยายามศึกษาสาเหตุทางจิตวิทยาของอาชญากร แต่เดอร์ไคม์เห็นว่า อาชญากรรมเป็นสิ่งปกติวิสัยที่ต้องเกิดขึ้น และมันมีหน้าที่ทางสังคมบางประการ เนื่องจากเป็นไปได้ที่สังคมจะสร้างพลัง/ระเบียบสะกดกั้นบุคคลเอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ พฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมจึงมีหน้าที่ที่บอกเตือนสังคมให้มีการปรับปรุงหรือพัฒนาระเบียบทางสังคมเสียใหม่

2.2.4 การพัฒนาวิธีการศึกษา เดอร์ไคม์ได้สานต่อปณิธานของกองทัพอย่างมากด้วยการพัฒนาวิธีการศึกษาสังคมวิทยาให้เป็นวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น เขาตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสามัญสำนึกของคนทั่วไป และพิสูจน์ให้เห็นข้อสรุปที่คัดค้านกับสามัญสำนึกด้วยวิธีการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น เรื่องการฆ่าตัวตายที่คนทั่วไปเข้าใจว่ามีสาเหตุมาจากการถูกรบกวนทางจิตใจ แต่เดอร์ไคม์พิสูจน์ว่า การฆ่าตัวตายเป็นเรื่องของพลังทางสังคม

เดอร์ไคม์ได้พัฒนาวิธีการศึกษาสังคมด้วยการนำเอาแนวคิดมาสร้างเป็นสร้าง “ตัวแปร” เช่น นำเอาแนวคิดเรื่อง “สมานฉันท์” หรือ “การฆ่าตัวตาย” มาสร้างเป็นตัวแปรด้วย “การจัดระดับ” (degree) ให้แก่ตัวแปรเหล่านี้ เช่น แบ่งระดับของการสมานฉันท์ออกเป็น 2 ระดับดังที่กล่าวมาแล้ว รวมทั้งแบ่งประเภท (type/kind) ของตัวแปร เช่น แบ่งประเภทการฆ่าตัวตายออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การฆ่าตัวตายเพื่อตนเอง (Egoistic suicide) การฆ่าตัวตายแบบอนโมี (Anomie Suicide ดูรายละเอียดในตอนต่อไป) และการฆ่าตัวตายเพื่อผู้อื่น (Altruistic suicide) นอกจากนั้นยังหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองคือ **ระดับ**ของสมานฉันท์กับ**ประเภท**ของการฆ่าตัวตาย วิธีการสร้างตัวแปร การจัดระดับตัวแปร การแบ่งประเภทตัวแปร การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเช่นนี้ได้กลายเป็นแบบวิธีหลักของการศึกษาด้านสังคมวิทยา รวมทั้งการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.1.1 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.1.1

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.1 เรื่อง 4.1.1

เรื่อง 4.1.2 Evolutionism ของสเปนเซอร์

สเปนเซอร์ (H. Spencer. 1820-1903) เป็นนักคิดชาวอังกฤษที่มีชีวิตอยู่รุ่นใกล้เคียงกับออกุสต์ กองต์ และได้รับอิทธิพลทางความคิดจากกองต์ด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าสเปนเซอร์จะมีแนวคิดที่เป็นแบบสำนักหน้าที่นิยม แต่ทว่าแนวคิดของเขาก็มีลักษณะที่แตกต่างไปจากกองต์เช่นกันดังจะกล่าวถึงต่อไป

1. บริบททางสังคม ในช่วงตลอดชีวิตของสเปนเซอร์ได้พบกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมอังกฤษที่แตกต่างกันอย่างมาก ในช่วงแรกของชีวิตของเขา (1820-1850) สภาพสังคมของประเทศอังกฤษเป็นยุควิคตอเรียยุคกลางซึ่งมีบรรยากาศทางการเมืองค่อนข้างสงบ การปฏิรูปทางสังคมผ่านพันยุคสมัยแห่งการต่อสู้อย่างดุเดือดรุนแรงไปแล้ว ความยากลำบากของระบบอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นกับชีวิตกรรมกรในยุคแรกได้บรรเทาลงไปบ้าง อังกฤษในช่วงนี้จึงมีความสงบทั้งทางการเมือง การผลิตแบบอุตสาหกรรม และการค้าต่างประเทศทำให้อังกฤษมั่งคั่งและเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก บรรดาชนชั้นกลางแบบสเปนเซอร์ก็ได้รับผลพวงที่ดีจากสภาพสังคมดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ในช่วงตอนกลางและตอนปลายของชีวิต สเปนเซอร์ก็ได้พบเห็นกับความตกต่ำของสังคมอังกฤษ สภาพเศรษฐกิจถูกแข่งขันจากอเมริกา และเป็นยุคเริ่มต้นการแข่งขันกันล่าอาณานิคมยุคใหม่ระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนีที่ต้องการอาณานิคมเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบและตลาดระบายสินค้า ดังนั้น จากนโยบายเศรษฐกิจที่ปล่อยให้มีการดำเนินการอย่างเสรีในยุควิคตอเรียตอนกลาง ในระยะสุดท้ายของชีวิตสเปนเซอร์ รัฐบาลอังกฤษก็เปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็นรัฐทหารที่มีการออกกฎหมายควบคุมประชาชนและเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด บริบทสังคมดังกล่าวมีผลต่อการพัฒนาแนวคิดทางวิชาการของสเปนเซอร์อย่างมาก

สำหรับบริบทและภูมิหลังส่วนตัวนั้น ก็เป็นปัจจัยที่หล่อหลอมแนวคิดของสเปนเซอร์อย่างมาก สเปนเซอร์เกิดในตระกูลที่บิดาและลุงเป็นนักปฏิรูปสังคมที่ไม่ยอมลงรอยกับระบบปกครองที่มีอยู่ (Non-conformists) โดยเฉพาะการต่อต้านอำนาจของพระ เมื่อตอนเล็ก ๆ เขาเป็นคนที่โรคมากจึงไม่ได้เข้าโรงเรียน และได้เรียนหนังสือกับบิดาและลุงมาตลอด โดยมีความสนใจในด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิศวกรรมอย่างมาก ตลอดชีวิต สเปนเซอร์ไม่เคยเข้ามหาวิทยาลัย ไม่

เคยมีแวดวงเป็นเพื่อนนักวิชาการ นอกจากเพื่อนสนิทไม่กี่คน เช่น จอห์น สจ๊วต มิลล์ เขาเป็นคนสันโดษซึ่งอธิบายแนวคิดที่ชื่นชอบลัทธิปัจเจกชนนิยมของเขาได้เป็นอย่างดี

2. แนวคิดหลัก

2.1 **แนวคิดเรื่องวิวัฒนาการ** แม้จะได้รับอิทธิพลทางความคิดบางประการจากกองค์ แต่สเปนเซอร์ได้กล่าวว่า เขามีความคิดโดยพื้นฐานที่แตกต่างจากกองค์ กล่าวคือ ในขณะที่กองค์สนใจพัฒนาการ**ด้านจิตและความคิดของมนุษย์** แต่สเปนเซอร์กลับสนใจการเปลี่ยนแปลงในลักษณะ**วิวัฒนาการของโครงสร้างสังคมและสถาบันสังคม**มากกว่า โดยที่หัวใจสำคัญที่สเปนเซอร์ยึดเป็นหลักคือ “หลักของวิวัฒนาการ”

สเปนเซอร์นิยามคำว่า “วิวัฒนาการ” ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงจากภาวะที่ค่อนข้างไม่แน่นอน ไม่ต่อเนื่อง มีความซับซ้อนน้อย มีลักษณะเหมือน ๆ กันระหว่างส่วนประกอบย่อยอยู่สูง ไปสู่ภาวะที่ค่อนข้างมีแบบแผนแน่นอน ต่อเนื่อง และมีความหลากหลาย ตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย ๆ เช่น การเปลี่ยนจากร้านขายของแบบหาบเร่แผงลอยที่แม่ค้าคนเดียวทำทุกอย่าง ซึ่งอาจจะเปิดขายไม่สม่ำเสมอ ไปสู่ห้างสรรพสินค้าที่มีระบบการแบ่งงานกันทำ มีระยะเวลาเปิด/ปิดที่แน่นอน กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป

หลักวิวัฒนาการนี้เกิดมาจากการศึกษากระบวนการของธรรมชาติที่ถูกค้นพบว่า ธรรมชาติจะเป็นผู้เลือกสรร “สิ่งที่ดีและเหมาะสมที่สุดที่จะมีชีวิตอยู่” ซึ่งสเปนเซอร์เสนอว่า หลักตามธรรมชาติซึ่งดาร์วินค้นพบนี้ สามารถจะนำมาใช้ได้กับหลักทางสังคม ดังนั้น จึงมีผู้เรียกแนวคิดแบบนี้ว่า “ลัทธิดาร์วินทางสังคม” (Social Darwinism)

ทัศนะที่ตรงกันข้ามแบบชาวกับดาระหว่างกองค์กับสเปนเซอร์คือ ในขณะที่กองค์นำเสนอแนวคิดเรื่อง “การวางแผนสังคม” เพื่อจัดระเบียบสังคม สเปนเซอร์กลับเห็นว่า ธรรมชาติ/สังคมจะมีกระบวนการวิวัฒนาการและคัดสรรตนเองอยู่แล้ว มนุษย์/รัฐจึงไม่ต้องเข้าไปแทรกแซงให้กระบวนการนี้เบี่ยงเบนไป ดังนั้น ในทางเศรษฐกิจ เขาจึงสนับสนุนระบบการแข่งขันโดยเสรี (Laissez-faire) ในทางการเมือง เขาเสนอว่ารัฐที่ดีคือรัฐที่มีการปกครองน้อยที่สุด เมื่อนำแนวคิดของกองค์และสเปนเซอร์มาประยุกต์ใช้ในเรื่องการใช้สื่อของสังคม ก็จะพบว่าแนวคิดของกองค์จะเป็นพื้นฐานของการวางแผนใช้สื่อด้วยนโยบายสาธารณะจากภาครัฐ ในขณะที่สเปนเซอร์จะสนับสนุนให้เอกชนด้านสื่อแข่งขันกันเอง

2.2 **การเปรียบเทียบสังคมกับร่างกายมนุษย์** จากอิทธิพลด้านชีววิทยา ทำให้สเปนเซอร์โยกย้ายเอาระบบคิดที่ใช้ศึกษาร่างกายมนุษย์มาใช้ในการอธิบายสังคมโดยแสดงให้เห็นทั้งลักษณะที่เหมือนกัน (เป็นส่วนใหญ่) และที่แตกต่างกัน ส่วนที่เหมือนกันก็คือ ในระยะแรกทั้ง 2 ระบบ (ร่างกาย/สังคม) จะเป็นแบบง่าย ๆ และมีขนาดเล็ก แต่เมื่อเติบโตขึ้นจะมีขนาดใหญ่ขึ้นและสลับซับซ้อนมากขึ้น และเมื่อเติบโตขึ้นการแบ่งแยกแบ่งงานกันทำก็จะมีมากขึ้น (differentiation) ตัวอย่างเช่น ในสังคมชนเผ่าที่ฆ่าสัตว์ด้วยวิธีง่าย ๆ คน ๆ เดียวสามารถเป็นได้ทั้งนักล่าสัตว์และนักรบ แต่ในสังคมเกษตรกรรม บทบาทของนักเพาะปลูกกับนักรบก็เริ่มแตกต่างกันมากขึ้นและจำเป็นต้องใช้คนสองคน เรามองเห็นวิวัฒนาการนี้ได้เป็นอย่างดีหากทำการเปรียบเทียบการจัดองค์กรของสื่อพื้นบ้านและองค์กรธุรกิจที่ผลิตสื่อมวลชนสมัยใหม่

สเปนเซอร์ไม่เพียงแต่จะอธิบายขั้นตอนของวิวัฒนาการของทั้งสิ่งมีชีวิตและสังคมเท่านั้น หากทว่าลุ่มเสี่ยงของเขายังมีนัยว่า เขาชื่นชมสิ่งทีวิวัฒนาการมาในระดับสูงมากกว่าระดับต้น ๆ และเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับสิ่งที่ปรับตัว

ไม่ได้และไม่ถูกคัดเลือกจะสูญสลายไป สิ่งที่ดีกว่า วิวัฒนาการที่สูงกว่าจะเข้าแทนที่สิ่งเดิม ๆ **เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับเรื่องสื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อประเพณี และสื่อมวลชน หากอธิบายด้วยทัศนะของสเปนเซอร์ก็คงจะเป็นเรื่องธรรมดาที่สื่อพื้นบ้านจะต้องถอยหลีกทางให้แก่สื่อมวลชน** และสเปนเซอร์เห็นว่า กระบวนการวิวัฒนาการซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสิ่งมีชีวิตหรือสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของส่วนประกอบย่อย ๆ นี่จึงนำมาสู่แนวคิดเรื่องการปรับตัวของส่วนประกอบ/สถาบันเดิม ๆ ของสังคมที่หากต้องการอยู่รอด ก็ต้องปรับเปลี่ยนหน้าที่ของตนเอง เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา เป็นต้น

2.3 ทัศนะแบบปัจเจกนิยม (Individualism) จากภูมิหลังของสเปนเซอร์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเป็นบ้ำหลอมทัศนะแบบปัจเจกนิยมของสเปนเซอร์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ในขณะที่กองทัพเห็นว่า ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญน้อยกว่าสังคม สเปนเซอร์กลับคิดว่า ปัจเจกบุคคลต่างหากที่มีความสำคัญมากกว่าสังคม เพราะสังคมเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับการส่งเสริมเป้าหมายความประสงค์ของปัจเจก ฉะนั้นเมื่อแรกเริ่มที่มนุษย์รวมกลุ่มกัน ก็เพราะมันเป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์ที่ทำเช่นนั้น (ใช้ลัทธิอัตถประโยชน์นิยมมาเป็นคำอธิบาย) มนุษย์ได้พิสูจน์แล้วว่า การมาอยู่อาศัยด้วยกันโดยเฉลี่ยแล้วมันมีประโยชน์มากกว่าที่จะแยกจากกัน ทัศนะแบบปัจเจกนิยมดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก (Individual Functionalism) ซึ่งในสายวิชาวิทยาศาสตร์รู้จักกันในนามทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ (Uses and Gratification Approach) ที่ตั้งคำถามว่า “สถาบันสื่อจะทำประโยชน์อะไรให้แก่ปัจเจกบุคคลบ้าง”

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.1.2 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.1.2

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.1 เรื่องที่ 4.1.2

เรื่องที่ 4.1.3 Analytical Functionalism ของพาร์สัน

พาร์สัน (Talcott Parsons. 1902-1979) เป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันที่ได้พัฒนาแนวคิดของสำนักหน้าที่นิยม (ต่อมาได้เน้นหนักด้านการวิเคราะห์โครงสร้างด้วย จนมีชื่อเรียกว่า “สำนักโครงสร้าง-หน้าที่นิยม”) จนกลายเป็นความคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยมสมัยใหม่ พาร์สันเป็นนักคิดที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของอเมริกัน และเป็นผู้ที่พยายามพัฒนาประสานแนวคิด/ปรัชญาด้านสังคม (Social Philosophy) ที่เคยมีอยู่ให้เกิดเป็นทฤษฎีใหม่ อันเนื่องมาจากวิชาการด้านสังคมวิทยานับตั้งแต่ยุคสมัยของอ็อกุสต์ กอนต์ มาจนถึงยุคของพาร์สันนั้น ได้ก่อร่างสร้างตัวมาเป็นเวลากว่าศตวรรษแล้ว ดังนั้นจึงมีเนื้อหาของความรู้ที่ชัดเจน เป็นระบบระเบียบอยู่ชุดหนึ่ง ในยุคสมัยของพาร์สันจึงได้พัฒนาองค์ความรู้ด้านสังคมวิทยาจากที่เคยเป็นระดับนามธรรมแบบปรัชญาสังคมให้มีลักษณะประสานระหว่างแนวคิดนามธรรม และวิธีการวิจัยที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ที่เรียกว่า “Analytic realism” และถือเป็นก้าวยาว ๆ อีกก้าวหนึ่งของการพัฒนาของวิชาการด้านสังคมศาสตร์

1. บริบททางสังคม พาร์สันเป็นลูกชายของพระในคริสต์ศาสนา จบการศึกษาระดับต้นทางชีววิทยาแล้วจึงหันมาสนใจสังคมวิทยาในภายหลัง ในระดับบัณฑิตศึกษาได้ไปศึกษาที่เยอรมนีและอังกฤษ จึงเท่ากับเขาเป็นสะพานเชื่อมระหว่างวิชาการของยุโรปกับอเมริกัน ในระหว่างช่วงชีวิตของพาร์สันนั้น โลกทางสังคมกำลังมีความขัดแย้งขนาดใหญ่ทั้งที่เป็นความขัดแย้งในความเป็นจริงและความขัดแย้งระดับปรัชญา/แนวคิด รวมทั้งมีปรากฏการณ์สังคมที่น่ากังวลเกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น หลังจากปี ค.ศ.1917 โลกก็ได้เกิดระบบสังคมแบบใหม่ซึ่งเคยเป็นเพียงอุดมคติมาเป็นเวลานาน นั่นคือ การเกิดระบบสังคมนิยมในโซเวียตรัสเซีย ระบบสังคมนิยมแบบรวมศูนย์ดังกล่าวมีการปะทะกันในทุกระดับกับระบบทุนนิยมเสรีของสังคมอเมริกัน นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวก็ยังเกิดสงครามโลกถึง 2 ครั้ง และในช่วงเวลานั้นเองมนุษยชาติก็ได้สัมผัสกับระบบการใช้อำนาจแบบสูงสุดอย่างใหม่คือ ระบบเผด็จการฟาสซิสต์ แม้แต่ในตัวระบบทุนนิยมเองซึ่งเคยถูกโฆษณามาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16-17 ว่าเป็นระบบสังคมที่มีเหตุผลมากที่สุดและเป็นระบบที่ดีที่สุด ก็ยังเกิดวิกฤตการณ์ใหญ่ ๆ ภายในระบบถึง 2 ครั้ง วิกฤตการณ์ความตกต่ำของระบบทุนนิยมสร้างผลกระทบอย่างรุนแรงแก่ชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะชนชั้นล่างที่ถูกปลดออกจากโรงงาน โรงงานปิดตัว เกิดปัญหาเงินฝืดเงินเฟ้อ เป็นต้น ในสังคมอเมริกันเองช่วงทศวรรษ 1960-1970 ก็เกิดขบวนการฮิปปี้ที่ปฏิเสธค่านิยมแบบอเมริกันทุกอย่าง

ปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งหมดเหล่านี้ ส่งผลให้นักวิชาการด้านสังคมวิทยา เช่น พาร์สันต้องตั้งคำถามต่อความเป็นไปทางสังคมว่า วิกฤตที่ดูเหมือนจะผ่าสังคมให้แตกแยกกระจัดกระจายออกเป็นเสี่ยง ๆ เสมือนเรือที่วิ่งฝ่าคลื่นพายุในทะเลยามบ้าคลั่ง แต่เพราะเหตุใดและอะไรทำให้สังคมยังคงเกาะยึดกันอยู่ได้

สำหรับการตอบคำถามข้างต้นนั้น พาร์สันปฏิเสธคำตอบเชิงปรัชญาที่มีอยู่ของบางสำนักคิด เช่น ปฏิเสธคำตอบแบบอัตถประโยชน์แบบหยาบ ๆ ของฮอบบส์ (Hobbes) ที่กล่าวว่า เพราะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้มนุษย์เรามารวมกลุ่มกันเป็นสังคม และเนื่องจากภูมิหลังทางชีวิตของพาร์สันเองที่เกิดและ

เติบโตมาในแวดวงศาสนา (คล้ายกับเดอริค) ทำให้พาร์สันเห็นว่า บรรดาบรรทัดฐานและค่านิยม (norms & values) ต่างหากที่ทำหน้าที่เป็นประจักษ์ใจขั้นดีที่ประกบมนุษย์เข้าด้วยกันให้อยู่รวมเป็นกลุ่ม เป็นสังคม

สำหรับจุดยืนทางทฤษฎี แม้ว่าพาร์สันจะสนใจในแนวคิดของสำนักหน้าที่นิยม เช่น แนวคิดของกองด์ และเดอริค ไคม์ แต่ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า พาร์สันมิได้เกาะติดอยู่กับนักทฤษฎีที่เป็นบรรพบุรุษทางความคิดเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม เขากลับเลือกรับและเลือกปฏิเสธแนวคิดของบรรพบุรุษ เช่น การปฏิเสธแนวคิดเรื่องการแบ่งงานกันทำทางทฤษฎี (แบบเดอริค) ที่แยกแยะมิติทางสังคมออกเป็นส่วน ๆ คือ เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ศาสนา แต่เขาเสนอว่าต้องวิเคราะห์ทุกมิติอย่างสัมพันธ์กัน และเขายังผสมผสานแนวคิดแบบ Grand Theory ของ เวเบอร์ เดอริค ไคม์ รวมทั้งฟรอยด์เข้าด้วยกัน รวมทั้งยังเอาส่วนผสมของวิธีการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empiricism) ของอเมริกันมาใช้เพื่อแปลงแนวคิดนามธรรมแบบนักทฤษฎียุโรปให้จับต้องได้ ดังนั้น เมื่อทำการวิเคราะห์ “สังคม” “โครงสร้างสังคม” พาร์สันจึงนำเสนอหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ให้เล็กลง เช่น เป็นบรรดาระบบย่อยต่าง ๆ (subsystem) แต่ในเวลาเดียวกัน ก็ไม่ยึดติดอยู่กับลักษณะเฉพาะ ๆ ของระบบย่อย ๆ เหล่านี้ แต่จะพยายามสร้างระบบการวิเคราะห์ที่สามารถมองเห็นลักษณะร่วมโดยทั่วไปของระบบย่อย ๆ อันหลากหลายนั้นด้วย (high level of generality)

2. แนวคิดหลัก

2.1 โครงสร้างของการกระทำทางสังคม (the structure of social action) แนวคิดหลักแรกสุดของพาร์สันปรากฏชัดในชื่อหนังสือที่เขาเขียนในปี ค.ศ.1937 คือ The Structure of Social Action ดังที่กล่าวมาแล้วว่า พาร์สันพยายามประสานระหว่างแนวคิดนามธรรมกับรูปธรรมเข้าด้วยกัน ดังนั้น ในการตอบคำถามว่า “สังคมคืออะไร โครงสร้างสังคมคืออะไร” พาร์สันจึงได้สร้างมโนทัศน์เรื่อง “การกระทำทางสังคม” (social action) “ผู้กระทำการทางสังคม” (social actors) ขึ้นมา

พาร์สันวิเคราะห์ว่า มนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในสังคมคือ **ผู้กระทำการทางสังคม** ซึ่งจะประพฤติปฏิบัติหรือมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ เช่น นาย ก. มีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนกับนางสาว ข. แต่เนื่องจาก **มนุษย์** ในฐานะปัจเจกนั้นเป็น **เรื่องชั่วคราว** เพราะมนุษย์มีชีวิตอยู่ในสังคมเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ทว่า **ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship)** นั้นจะ **คงทนถาวร** เช่น พ่อ-ลูกที่มีชีวิตอยู่ในยุคกรุงศรีอยุธยาอาจจะตายไปแล้ว แต่ทว่า “ความสัมพันธ์แบบพ่อ-ลูก” ยังคงดำรงอยู่จนถึงปี พ.ศ. 2546 นี้ และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-ลูกดังกล่าวมิได้เป็นไปตามยถากรรม แต่ถูกจัดอย่างเป็นแบบแผน (pattern) หรือเป็นระบบ (system) เช่น ในสังคมไทยผู้ที่ เป็นพ่อก็ต้องดูแลปกครองลูก ลูกก็ต้องต้องมีความกตัญญูต่อพ่อ ดังนั้น สิ่งที่พาร์สันสนใจวิเคราะห์ก็คือระบบแบบแผนหรือระบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (system of social interaction)

ฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่า “สังคม” ก็มีไช้อะไรอื่นนอกจากจะเป็นโครงข่ายของแบบแผน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั่นเอง และเพื่อให้มีแนวทางสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ระบบย่อยต่าง ๆ มากขึ้น พาร์สันได้แยกแยะองค์ประกอบของระบบย่อยหรือการกระทำทางสังคมดังนี้คือ

- (1) ผู้กระทำ (actor) หมายถึง ปัจเจกบุคคล
- (2) เป้าหมาย (goals) ที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์

- (3) วิธีต่าง ๆ (means) ที่ผู้กระทำน่าจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย
- (4) สถานการณ์ (situational condition) อันเป็นบริบทหรือฉากที่ผู้กระทำจะต้องนำเข้ามาพิจารณาในการที่จะเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดในการบรรลุเป้าหมาย
- (5) ตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน (norms) ได้แก่ ค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมและความคิดต่าง ๆ ที่ผู้กระทำจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการเลือกวิธีการบรรลุเป้าหมาย
- (6) การตัดสินใจโดยเสรี (voluntaristic decision) ภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับหรือบรรทัดฐานและสถานการณ์

องค์ประกอบทั้ง 6 ของการกระทำทางสังคมนี้จะดำเนินการไปภายใต้หลักการ 3 ประการคือ

- (1) **การกระทำ**น่าจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือก**วิธีการ**ไปสู่**เป้าหมาย**
- (2) การจะเลือก**วิธีการใด**ไปสู่เป้าหมาย จะต้องอยู่ภายใต้**กฎระเบียบ**ของสังคม
- (3) การ**ดำเนินการ**ไปสู่**เป้าหมาย** จะต้องนำสภาพความเป็นจริงของ**สถานการณ์**เข้ามาพิจารณา

ประกอบด้วย

จากองค์ประกอบและหลักการที่กล่าวมาข้างต้น มีข้อสังเกตโดยเฉพาะองค์ประกอบตัวที่ 5 และ 6 ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะ 2 ด้านที่ขัดแย้งกันแต่ก็อยู่ร่วมกัน กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง (องค์ประกอบที่ 5) มนุษย์ก็จำเป็นต้องตัดสินใจเลือกวิธีการหรือดำเนินการภายใต้กรอบของระเบียบสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งมนุษย์ก็มีการตัดสินใจโดยเสรีภายใต้เงื่อนไข (องค์ประกอบที่ 6) ลักษณะ 2 ด้านดังกล่าวถือว่าเป็นการพัฒนาแนวคิดใหม่ของพาร์สันในการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา เราจะเข้าใจหลักการที่ขัดแย้งแต่อยู่ร่วมกันได้ในในการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัยกับการเล่นฟุตบอล ซึ่งนักฟุตบอลทุกคนต้องเล่นอยู่ภายใต้กฎระเบียบ (องค์ประกอบที่ 5) แต่ภายในกรอบของสนามฟุตบอลนั่นเอง นักฟุตบอลแต่ละคนก็สามารถตัดสินใจได้โดยเสรีว่าจะเล่นอย่างไร จะเลือกส่งลูกให้ใคร หรือจะยิงลูกเอง เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ หลักการวิเคราะห์ที่พาร์สันเสนอมานั้นได้กลายมาเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่เราใช้กันอยู่ทั่วไป เช่น การวางแผนกลยุทธ์การเลือกใช้สื่อ การวิเคราะห์จุดแข็ง (strengths) จุดอ่อน (weakness) โอกาส (opportunities) และข้อจำกัด (threats) ที่จะเกิดขึ้น ที่เรียกตามอักษรย่อภาษาอังกฤษว่า SWOT analysis หรือการวิเคราะห์การตัดสินใจเลือกข่าวสารของกองบรรณาธิการ (gate keeper) การตัดสินใจในการทำงานของนักโฆษณาในการเลือกวิธีทำงานภายใต้กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม การตัดสินใจเลือกวางผังรายการออกอากาศทางสถานีวิทยุหรือสถานีโทรทัศน์ เป็นต้น

2.2 แนวคิดเรื่อง หน้าที สืบทอดจากแนวคิดเรื่อง “หน้าที” ของเดอริคเคมที่ระบุว่า การวิเคราะห์เรื่องการทำหน้าที่นั้นจำเป็นต้องดูที่ตัวแปรเรื่อง “ความต้องการ” (need) มิใช่เรื่องความตั้งใจหรือสาเหตุ หากการกระทำอันใดสามารถตอบสนองความต้องการได้ ก็ถือว่าทำหน้าที่ได้ดี จากหลักคิดดังกล่าว พาร์สันได้นำมาศึกษาเรื่องความต้องการจำเป็นพื้นฐานของระบบ ซึ่งอาจจะเป็นระบบสังคมใหญ่ ระบบย่อย เช่น องค์การธุรกิจ โรงเรียน ศาสนา ครอบครัว สถาบันสื่อมวลชน เป็นต้น มีความต้องการพื้นฐาน 4 อย่างในทุกระบบคือ

- 1) การปรับตัว (adaptation) เป็นเรื่องของการแสวงหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ (facilities) จากสภาพแวดล้อม แล้วแจกจ่ายไปทั่วระบบ ถ้าเทียบเป็นระบบปัจเจกบุคคล เมื่อเวลาร่างกายต้องการอาหาร ก็คือ การเดินไป

หาอาหารมาใส่ท้อง แล้วกระจายสารอาหารไปทั่วร่างกาย หากเทียบในองค์กรธุรกิจ การปรับตัวก็คงจะอยู่ในฝ่ายการตลาด ฝ่ายงานหน้าป้อนบริษัท ฯลฯ

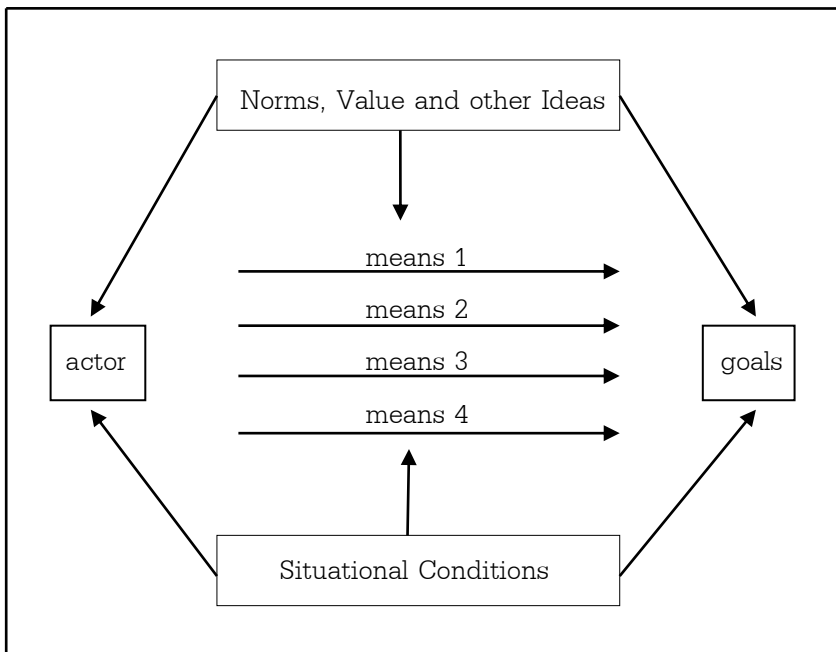
2) การบรรลุเป้าหมาย (goal-attainment) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายใดเป็นเป้าหมาย ก่อนหลัง แล้วระดมทรัพยากรของระบบเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายร่วมของระบบ หากเทียบในองค์กรธุรกิจก็น่าจะเป็นคณะกรรมการบริหารของบริษัทที่กำหนดเป้าหมายและจัดวางลำดับความสำคัญของเป้าหมายว่าจะทำอะไรก่อน-หลัง

3) การบูรณาการหรือเสถียรภาพ (integration) หมายถึง การประสานงานและการบำรุงรักษาความสัมพันธ์สำคัญ ๆ ระหว่างหน่วยต่าง ๆ ของระบบ ซึ่งอาจจะหมายถึงฝ่ายประสานงานหรือฝ่ายผู้จัดการที่ดูแลการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยต่าง ๆ

4) กฎระเบียบและการจัดการกับความตึงเครียดที่แฝงในระบบ (latency) เพื่อจะบูรณาการและสร้างเสถียรภาพให้ระบบ โดยทั่วไปแล้วมักจะมีกลไก 2-3 อย่างที่ถูกนำมาใช้ คือ การวางกฎระเบียบ การจัดการกับความตึงเครียด (tension release) ที่เกิดขึ้น และการส่งเสริมกระชับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่าง ๆ ซึ่งหากเทียบกับในองค์กรก็อาจจะเป็นฝ่ายบุคลากรหรือฝ่ายบัญชี ฝ่ายนิติกรรม เป็นต้น

ปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร ระบบย่อยใดก็ตามที่สามารถจะเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และพัฒนาให้เจริญเติบโตได้จะต้องมีการกระทำทางสังคมที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของระบบทั้ง 4 ได้สำเร็จ ปัจจุบันนี้ มีการนำแนวคิดเรื่องปัจจัยความต้องการทั้ง 4 นี้มาใช้ในการวิเคราะห์องค์กรหรือกลุ่มบุคคลมากขึ้น

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ตามภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แสดงหน่วยการกระทำเสรี (unit of voluntaristic action)

ที่มา: Parsons. *Structure of Social Action*. 1937.

2.3 แนวคิดเรื่องระดับต่าง ๆ ของ ระบบ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า พาร์สันได้พยายามที่จะประสานแนวคิดนามธรรมกับการวิจัยรูปธรรมเข้าด้วยกัน พาร์สันได้ดำเนินรอยตามเดอร์ไคม์ด้วยการแบ่งประเภทแยกแยะตัวแปรที่จะศึกษา ซึ่งแนวคิดที่มีต่อตัวแปรต่าง ๆ นั้น หลายแนวคิดพาร์สันได้แรงบันดาลใจมาจากเวเบอร์ เริ่มตั้งแต่แนวคิดที่ว่า ผู้กระทำการทางสังคม (actor) จะเข้าหาสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจาก “แรงจูงใจ” และ “ค่านิยม” ซึ่งแบ่งแรงจูงใจได้เป็น 3 ชนิดคือ

1) cognitive เป็นแรงจูงใจที่เกิดมาจากความต้องการข่าวสารข้อมูล เช่น เราเปิดวิทยุ จส.100 ฟังเพื่อต้องการรู้สภาพการจราจร เป็นต้น

2) cathetic เป็นแรงจูงใจที่เกิดมาจากความต้องการสัมผัสทางอารมณ์ เช่น เราซื้อบัตรไปดูคอนเสิร์ตเบิร์ต ธงไชย เพราะชื่นชอบในตัวนักร้อง

3) evaluative เป็นแรงจูงใจที่เกิดมาจากความต้องการการประเมินผล เช่น เราโทรศัพท์ไปหาเพื่อนเพื่อปรึกษาให้ฟังว่า การตัดสินใจลาออกจากงานก่อนเกษียณ (early retire) นั้นเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องหรือไม่ เป็นต้น

ส่วนค่านิยมนั้นก็แบ่งได้เป็น 3 ชนิดเช่นกัน คือ

1) cognitive เป็นค่านิยมในเชิงมาตรฐานที่ถูกต้องตามภาวะวิสัยที่เป็นจริง

2) appreciative เป็นค่านิยมในเชิงมาตรฐานด้านสุนทรียะ

3) moral เป็นค่านิยมในเชิงความถูกต้องและความผิดที่ควรจะเป็น

จากแรงจูงใจและค่านิยมทั้ง 3 แบบนี้ เมื่อบุคคลเริ่มลงมือทำกิจกรรมจะมีระบบกิจกรรมอยู่ 4 ระดับเช่นกันคือ

1) cultural system เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และความคิดอื่น ๆ ของสังคม

2) social system เป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีรูปแบบที่แน่นอนเป็นที่ยอมรับกัน (institutionalised) เช่น การทักทายกัน การวางตัวเมื่ออยู่ต่อหน้ากล้องโทรทัศน์ การแต่งกายในงานต่าง ๆ เป็นต้น

3) personality system เป็นเรื่องของแรงจูงใจ และทักษะที่จะเล่นตามบทบาทของตนเองที่ปัจเจกแต่ละคนได้รับมอบหมายมา

4) organismic system เป็นเรื่องทางกายภาพ กรรมพันธุ์ของบุคคล

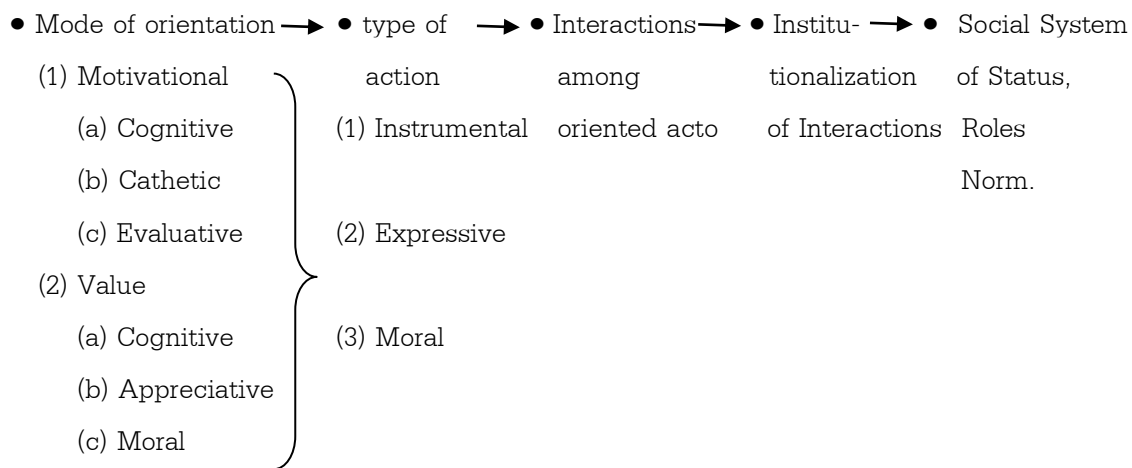
จากตัวแปรทั้งหลายที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า เราสามารถจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์เรื่องการสื่อสารได้แทบทุกอย่าง และจากการแบ่งแยกประเภทของระบบทั้ง 4 ของพาร์สันนี้ พาร์สันได้ตัดแนวคิด organismic system ออกไป เนื่องจากเป็นเรื่องทางกายภาพที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับทางสังคม สิ่งที่พาร์สันสนใจวิเคราะห์ต่อไปก็คือ บูรณาการระหว่าง

ระบบทั้ง 3 กล่าวคือ พาร์สันสนใจว่า ปัจเจกบุคคล (personality system) ถูกผนวกเข้าไปในระบบสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างไร เช่น เมื่อคน ๆ หนึ่งก้าวเข้าไปสู่วิชาชีพนักข่าว ปัจเจกแต่ละคนย่อมมีบุคลิกภาพที่เป็นตัวของตัวเองและแตกต่างจากคนอื่น แต่ด้วยกลไกและกระบวนการอะไรจึงทำให้ปัจเจกแต่ละคนที่ทำงานเป็นนักข่าว มีการกระทำทางสังคมที่คล้ายคลึงกัน มีค่านิยมและความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน

พาร์สันเสนอว่ามีกลไกและกระบวนการ 2 ชนิดที่ผนวกเอาบุคคลเข้าไปอยู่ในระบบวัฒนธรรม-สังคม **กระบวนการแรก**คือการขัดเกลาทางสังคม (socialization) และ**กระบวนการที่สอง**คือการควบคุมทางสังคม (social control)

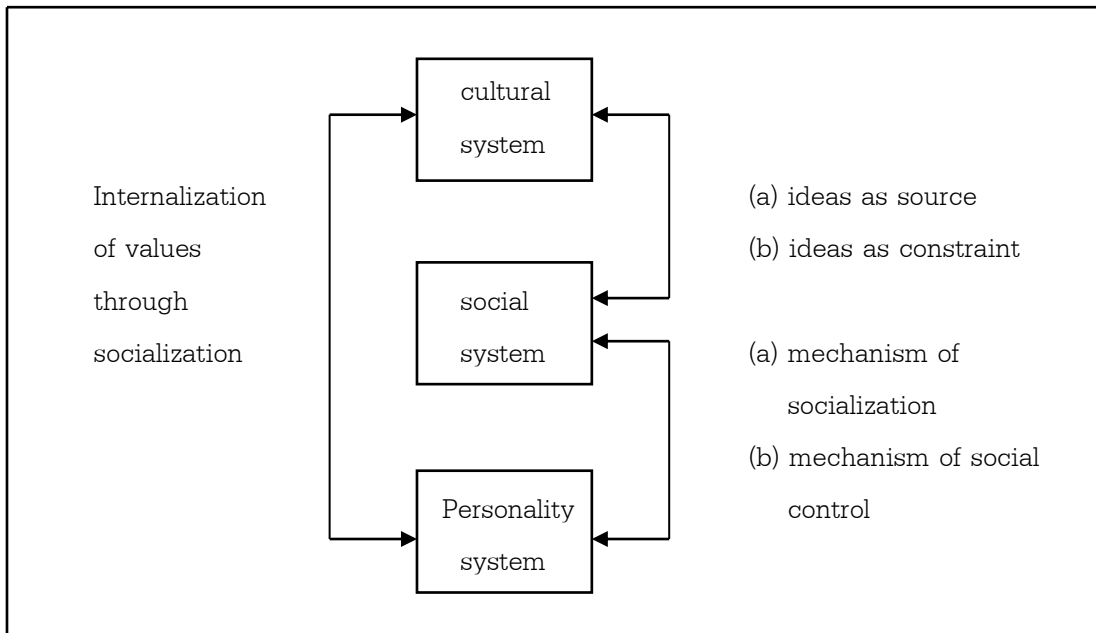
จากแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถแสดงได้ตามภาพข้างล่างนี้

ภาพแสดงแนวคิดเรื่อง Action/Interaction/Institutionalization

ภาพที่ 4.2 แสดงแนวคิดเรื่อง Action/Interaction/Institutionalization

ที่มา: Parsons. *The Social System*. 1951.

ภาพที่ 4.3 แสดงบูรณาการระหว่างระบบของการกระทำ (System of action)

ที่มา: Turner. *The Structure of Sociological Theory*. 1999.

2.4 แนวคิดเรื่องลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุม (Cybernetic Hierarchy of Control) ต่อเนื่องจากแนวคิด 2-3 แนวคิดที่ได้กล่าวไปข้างต้นคือ ความต้องการพื้นฐานและระดับย่อย ๆ ทั้ง 4 ระดับ พาร์สันได้พยายามอธิบายว่า ทั้ง 4 ระบบและการทำหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานนั้นดำเนินไปได้อย่างไร เป็นกระบวนการได้อย่างไร และแนวคิดใหม่ที่พาร์สันค้นพบก็คือเรื่องบทบาทของข่าวสาร 2 แนวคิดคือ ลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุม (cybernetic hierarchy of control) และสื่อกลางแห่งการแลกเปลี่ยน/ปรัววรรต (generalized media of exchange) สำหรับแนวคิดแรกนั้นจะแสดงอยู่ในแผนผังต่อไปนี้

Function	System	Interrelation
Latency	• Cultural system control	energy
Integration	• Social system control	energy
Goal Attainment	• Personality system control	energy
		Informational control

Adaptation

• Organismic system control

energy

Energetic conditions

ภาพที่ 4.4 แสดงลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุม

ที่มา: Turner. *The Structure of Sociological Theory*. 1999.

การควบคุมข่าวสารที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละระบบจะมีลำดับชั้นดังนี้ คือ **ระบบวัฒนธรรม**จะควบคุมข่าวสารของ**ระบบสังคม** (เช่น ในแต่ละวัฒนธรรม จะพูดเรื่องอะไรได้ พูดเรื่องอะไรไม่ได้ เป็นต้น) จากนั้นระบบสังคมก็จะควบคุมข่าวสารของ**ระบบบุคคล** (คนที่เกิดในสังคมนั้น ๆ ก็จะถูกกำหนดให้พูดหรือไม่พูดเรื่องอะไร) และท้ายที่สุด **ระบบบุคคล**ก็จะควบคุมข่าวสารของ**ระบบอินทรีย์** (เช่น บุคคลก็จะควบคุมความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนเองว่าจะพูดหรือไม่พูดเรื่องอะไร เป็นต้น) กล่าวคือ ระบบค่านิยมจะเป็นตัววางบรรทัดฐานในการปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ในระบบสังคม และเมื่อปัจเจกบุคคลมาสมทบทางสังคม บรรทัดฐานเหล่านี้ก็จะกลายเป็นสิ่งที่คาดหวังของผู้กระทำ การคาดหวังนี้อาจจะกลายเป็นแรงจูงใจหรือกลายเป็นเครื่องควบคุมจิตใจบุคคลในระดับอินทรีย์นั่นเอง

สำหรับอีกแนวคิดหนึ่งคือ สื่อกลางแห่งการแลกเปลี่ยนนั้นเกิดมาจากความสนใจของพาร์สันในเรื่อง

ความสัมพันธ์ภายในแต่ละระบบ (intrasystem) และความสัมพันธ์ระหว่างระบบ (intersystem) ซึ่ง พาร์สันเสนอว่า ความสัมพันธ์ทั้งสองแบบนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการสร้างสื่อกลาง (generalized media) ขึ้นมา ตัวอย่างของสื่อกลางก็เช่น เงินที่ใช้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ผู้ซื้อ-ผู้ขายของในตลาด) อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ความหมายของตัวสื่อกลางนั้นจะสามารถใช้งานได้ก็ต่อเมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ยอมรับสัญลักษณ์ของสื่อกลางนั้น เช่น ธนบัตร 10 บาทของไทยจะใช้เป็นสื่อกลางได้ก็เฉพาะแต่ในสังคมไทยที่ยอมรับความหมายของสัญลักษณ์นี้เท่านั้น แนวคิดดังกล่าวของพาร์สันได้กลายเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับความหมายและสัญลักษณ์ด้านนิเทศศาสตร์ในระยะหลัง ๆ เช่น ในแนวคิดของชเรมม์ (W. Schramm) เป็นต้น

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 4.1.3 แล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.1.3

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.1 เรื่องที่ 4.1.3

ตอนที่ 4.2

การนำทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ทางการศึกษาเรื่องการสื่อสาร

โปรดอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 4.2 แล้วจึงศึกษาเนื้อหาสาระ พร้อมปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเรื่อง

หัวเรื่อง

- เรื่องที่ 4.2.1 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารระหว่างบุคคล
- เรื่องที่ 4.2.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารระดับกลุ่ม
- เรื่องที่ 4.2.3 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารมวลชน

แนวคิด

1. การนำแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารระหว่างบุคคลตามทัศนะของแดนซ์ และพาร์สัน จะเน้นที่หน้าที่ 3 ประการของการสื่อสาร คือการเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการคิดของบุคคล และการควบคุมการกระทำของบุคคล
2. การนำแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารระดับกลุ่มจะมีอยู่หลายแง่มุม เช่น หน้าที่ของการสื่อสารในการตัดสินใจของกลุ่ม หน้าที่ในการสร้างวิถีคิดตามกลุ่ม และหน้าที่ในการสร้างความผูกพันต่อกลุ่ม เป็นต้น
3. การนำแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารมวลชนจะมีอยู่อย่างหลากหลาย โดยพิจารณาว่า สื่อสารมวลชนเป็นสถาบันย่อยหนึ่งของสังคม ดังนั้น จึงมีหน้าที่สำคัญ ได้แก่ หน้าที่สอดส่องดูแล สร้างเป็นอันหนึ่งอันเดียว และสืบทอดวัฒนธรรมของสังคม

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 4.2 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายการนำแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารระหว่างบุคคลได้
2. การนำแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารระดับกลุ่มได้
3. อธิบายการนำแนวคิดของทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาการสื่อสารมวลชนได้

ความนำ

ในการนำทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาเรื่องการสื่อสารนั้น วิธีหนึ่งที่จะจัดระบบให้ง่ายแก่ความเข้าใจคือ การแยกประเภทการใช้ตามระดับของการสื่อสาร และในที่นี้จะยกตัวอย่างนักคิดบางท่านของการสื่อสารแต่ละระดับ

เรื่องที่ 4.2.1 ในระดับการสื่อสารระหว่างบุคคล จะใช้ตัวอย่างแนวคิดของแดนซ์และลาร์สัน

เรื่องที่ 4.2.2 ในระดับการสื่อสารกลุ่ม จะใช้ตัวอย่างแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ แรนดี้ ฮีโรกาว่า และเออวิง จานิส

เรื่องที่ 4.2.3 ในระดับการสื่อสารมวลชน จะใช้ตัวอย่างแนวคิดของเมอร์ตัน และลาสเวลล์

เรื่องที่ 4.2.1 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารระหว่างบุคคล

1. คำนิยามของคำว่า “หน้าที่”

เนื่องจากคำศัพท์ที่เป็นคำกุญแจ (keyword) ของสำนักหน้าที่นิยมคือคำว่า “หน้าที่” นั้น มีความหมายหลากหลาย แตกต่างกันไปตามทัศนะของนักคิดแต่ละท่าน ดังนั้นในขั้นแรกนี้ จึงขอกล่าวถึงคำนิยามเสียก่อน

แดนซ์และลาร์สัน (Dance, F.E.X & Larson, C.E.) นิยามคำว่า “หน้าที่” (function) ว่าเป็นแบบวิธีในการทำกิจกรรม (mode of action) ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย (purpose) ในที่นี้ เราจะเห็นคำกุญแจ 2 คำคือ คำว่า “หน้าที่” และ “เป้าหมาย” รวมทั้งความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง 2 คำนั้น

แดนซ์และลาร์สันตั้งข้อสังเกตต่อไปอีก 3 ประการว่า

1.1 เวลาที่พูดถึง “หน้าที่” นั้น จะมีลักษณะไม่จำเพาะเจาะจงตัวบุคคล (impersonal) เช่น ประโยคที่พูดว่า “เป็นนักเรียน ก็ต้องมีหน้าที่เรียน” ไม่ว่าจะเรียนคนไหนก็ตาม

1.2 การทำหน้าที่นั้นมีได้เกี่ยวข้องกับ “ความตั้งใจ” (intention) เสมอไป หากแต่เป็นเรื่องของ “ความจำเป็น” (necessary) และมีหลายกรณีด้วยซ้ำไปที่การทำหน้าที่นั้นต้องขัดแย้งกับความตั้งใจ ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจแต่งงานของอังคมาลินกับโกโบรีในนวนิยายเรื่อง “คู่กรรม”

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง “หน้าที่” กับ “เป้าหมาย” นั้นจะเป็นไปตามหลักตรรกะแบบ “ถ้าเป็นอย่างนั้น ก็ต้องทำอย่างนี้” (if this... then that) เช่น ถ้าเป็นพ่อแม่ ก็ต้องอบรมสั่งสอนลูก เป็นต้น

2. ทฤษฎีหน้าที่ของการสื่อสารของแดนซ์และลาร์สัน

แดนซ์และลาร์สันได้สร้างทฤษฎีหน้าที่ของการสื่อสารมาจากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการด้านการสื่อสารหลายท่าน เช่น จาร์คอบสัน (R. Jakobson) บูฮีเลอร์ (K. Buhler) ไวโกทสกี (L.S. Vygotsky) ซูซาน แลงเจอร์ (Susanne K. Langer) เป็นต้น ที่ศึกษาหน้าที่ของการสื่อสารโดยแยกแยะจากองค์ประกอบของการสื่อสาร เช่น จากมุมมองของผู้ส่ง ผู้รับ เนื้อหา ช่องทาง ประเด็น หรือสถานการณ์ รวมทั้งได้แยกแยะระดับของการสื่อสารเอาไว้เป็น 3 ระดับคือ การสื่อสารภายในตัวบุคคล (intrapersonal) การสื่อสารระหว่างสองบุคคล (one-to-one interpersonal) และการสื่อสารภายในกลุ่ม (one-to-many interpersonal) จากระดับทั้ง 3 ประการนี้ แแดนซ์และลาร์สันได้นำเสนอทฤษฎีหน้าที่ของการสื่อสารโดยเน้นที่การสื่อสารระหว่างสองบุคคล

แดนซ์และลาร์สันกล่าวว่า แม้ว่าการสื่อสารจะทำหน้าที่หลายประการ แต่ในบริบทของการสื่อสารระหว่างบุคคลแล้ว หน้าที่ที่สำคัญ ๆ มีอยู่ 3 ประการคือ

2.1 ทำหน้าที่เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลเข้ากับสิ่งแวดล้อม

2.2 ทำหน้าที่พัฒนากระบวนการคิดในระดับสูงของบุคคล

2.3 ทำหน้าที่ควบคุม/กำกับกับการกระทำของบุคคล

จากนี้จะพิจารณาหน้าที่ของการสื่อสารแต่ละประเภทในรายละเอียด

2.1 การสื่อสารทำหน้าที่เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลเข้ากับสิ่งแวดล้อม (linking function)

2.1.1 แนวคิดเรื่อง เอนโทรปี (entropy) และ “การเปลี่ยนแปลง/ภาวะไร้ระเบียบ” เดนซ์และลาร์สัน อธิบายเรื่องการทำหน้าที่เชื่อมโยงของการสื่อสารโดยอาศัยแนวคิด 2 แนวคิด คือ เอนโทรปี และการเปลี่ยนแปลง/ภาวะไร้ระเบียบ (change/chaos/disorder)

แนวคิดเรื่องเอนโทรปีนั้น หมายถึงภาวะไร้ระเบียบ เช่น เวลาที่เราเดินเข้าไปในห้องเก็บของที่เอาทุกอย่างมาวางไว้ปะปนกัน เราจะหาสิ่งของที่ต้องการไม่พบ ซึ่งแปลว่ามี **เอนโทรปี** สูง ภายใต้สถานการณ์ใดก็ตามที่มีภาวะไร้ระเบียบสูง ก็จะทำนายไม่ได้และควบคุมไม่ได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับสถานการณ์ที่มีการจัดระบบไว้อย่างดี มี**เอนโทรปี**ต่ำ ทำให้ทำนายได้ ควบคุมได้ เช่น การเรียงพยัญชนะทั้ง 44 ตัวของไทยอย่างมีระบบที่แน่นอน มีเอนโทรปีต่ำ ทำให้คาดการณ์ได้ว่าเมื่อเราพบตัวอักษร “ก ข ค” แล้ว พยัญชนะตัวต่อไปเราจะทายได้ว่าต้องเป็น “ง” เป็นต้น

สำหรับวิธีการที่ปัจเจกหรือกลุ่มคนจะใช้เพื่อลดเอนโทรปีนั้นทำได้ 3 วิธีการคือ

1) การเคลื่อนย้ายพลังงาน เช่น การเคลื่อนที่ (การจัดเก็บสิ่งของให้เป็นหมวดหมู่) เป็นต้น
2) การได้ข่าวสารข้อมูลเพิ่มเติมขึ้น เพื่อจะเพิ่มทางเลือก (choice) มีการปรับตัว (adjust) และสร้างแบบแผน (pattern) เช่น กรณีของการทราบข้อมูลว่าอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์เกิดจากรถมอเตอร์ไซด์เป็นส่วนใหญ่ ก็จะได้มีการหาทางเลือกเพื่อป้องกันปัญหานี้

3) การใช้กระบวนการสื่อสาร ในขณะที่การได้ข่าวสารข้อมูลนั้นจะเป็นเรื่องการเพิ่มปริมาณข่าวสารและทางเลือก วิธีการที่ 3 นี้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “ลักษณะของเนื้อหาและวิธีการใช้ข้อมูล” (message & usage)

อีกแนวคิดหนึ่งที่ถูกนำมาใช้คือเรื่อง **การเปลี่ยนแปลงและภาวะไร้ระเบียบ** เดนซ์และลาร์สันอธิบายว่า ในโลกความเป็นจริง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และหากปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามยถากรรม ไม่มีเป้าหมายไม่มีระบบ ก็อาจนำไปสู่สภาวะไร้ระเบียบ (chaos) ตัวอย่างง่าย ๆ ก็เช่น การขยายการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยและร้านค้าในตัวเมือง ดังนั้น จำเป็นต้องใช้การสื่อสารเข้ามาแทรกกลาง เพื่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเป้าหมายที่ต้องการ มีลำดับขั้นตอน มีระบบระเบียบ ที่รู้จักกันในนามของ “การพัฒนา” ซึ่งก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผน (planned change) นั่นเอง

จากแนวคิดทั้งสอง เดนซ์และลาร์สันได้ลงมือทำการวิจัยหลายชิ้น และพบข้อสรุปเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเรื่องการสื่อสารกับการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลเข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งเพื่อลดเอนโทรปี และเพื่อจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้น ตัวอย่างของผลจากการวิจัยบางชิ้นระบุว่า การสื่อสารที่ใช้เชื่อมโยงตนเองกับสิ่งแวดล้อมหรือกับผู้คนรอบข้างในแต่ละบริบท (เช่น ชีวิตแต่งงาน พ่อแม่ลูก นักเรียน-ครูแนะแนว เป็นต้น) มีแบบแผนบางอย่าง เช่น ในบริบทของคู่สมรส จะเป็นแบบแผนการสื่อสารที่หลีกเลี่ยงความขัดแย้งแบบถาวร เป็นต้น

2.1.2 การสื่อสารเพื่อเชื่อมโยง/การเปิดเผยตนเอง/ความเสี่ยง นอกจาก 2 แนวคิดที่กล่าวมาแล้ว เดนซ์และลาร์สันยังพบตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่เชื่อมโยงของการสื่อสารอีก 2 ตัวคือ **การเปิดเผยตนเอง (self-disclosure) และความเสี่ยง (risk)** ซึ่งมีคำอธิบายว่า เนื่องจากในกิจกรรมทุกอย่างที่มีการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงตนเองกับสิ่งแวดล้อม-ผู้คน

รอบข้าง เช่น การไปงานสังคม การสมัครงาน การไปเป็นแขกรับเชิญในรายการวิทยุ เป็นต้น บัจเจกบุคคลจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง เริ่มตั้งแต่เรื่องง่ายๆ เช่น ชื่อเสียงเรียงนาม น้ำหนัก ส่วนสูง ความสนใจ เป็นต้น ไปจนถึงเรื่องที่ยากหรือซับซ้อน เช่น รสนิยมทางเพศ ทิศนะทางการเมือง ปรัชญาชีวิต เป็นต้น การเปิดเผยตนเองดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่ความเลื่องว่า คู่การสื่อสารของเราจะยอมรับหรือปฏิเสธตัวเรา ตัวอย่างที่พบมากก็เช่น การเปิดเผยตนเองว่าเป็นพวกชายรักชายหรือหญิงรักหญิงให้พ่อแม่ พี่น้อง เพื่อนฝูง เจ้านาย ฯลฯ ได้รับความทราบ เป็นต้น

2.2 การทำหน้าที่พัฒนากระบวนการคิดระดับสูงของบุคคล (mentation function) เมื่อเวลาที่เราศึกษาเรื่องการสื่อสาร เราต้องแยกแยะระหว่าง “เรื่องราวที่พูด” (product) กับ “วิธีที่พูดเรื่องนั้น” (process) และในส่วนของวิธีที่พูดเรื่องนั้นจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางความคิด/ปัญญา (mental process) ของบุคคล

แดนซ์และลาร์สันเสนอว่า มนุษย์มีกิจกรรมทางปัญญาอยู่ 2 ระดับ ระดับแรกคือ **กิจกรรมทางปัญญา ระดับพื้นฐาน** เช่น กิจกรรมที่เราพบในเด็ก ๆ อันได้แก่ การขยับตัว การไอส่งเสียงอ้อแอ้ การกระพริบตา การรักษาสมดุลตัวเอง เป็นต้น ส่วนระดับที่สองคือ **กิจกรรมทางปัญญา ระดับสูง** อันได้แก่ ความทรงจำ การวางแผน การคาดการณ์ล่วงหน้า ความเข้าใจ การคิด การอ่าน ฯลฯ ซึ่งนักวิชาการได้ศึกษาว่า กิจกรรมทั้งสองประเภทนี้เกิดขึ้น พัฒนาไป และดำรงรักษาได้อย่างไร

แม้แต่กิจกรรมในระดับที่สองคือการคิดนั้นก็ยังมีความซับซ้อนแยกย่อยออกไปได้อีก 2 อย่างคือ

1) **การคิดเชิงการรับรู้ (perceptual thinking)** เป็นการคิดหรือการจดจำที่เกิดจากการได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ณ ที่นั้นและ ในช่วงขณะนั้น (here and now) เช่น การที่สุนัขจดจำเจ้าของได้เมื่อเห็นตัว เป็นต้น

2) **การคิดเชิงมโนทัศน์ (conceptual thinking)** เป็นการคิดที่ข้ามพ้นเรื่องสถานที่และกาลเวลา เช่น สามารถจะคิดย้อนกลับไปได้ทั้งในอดีตและคิดไปอนาคต สามารถจะคิดถึงได้แม้สิ่งที่คิดนั้นจะไม่อยู่ตรงหน้า ณ ที่นั้น การคิดในระดับนี้จะมิแต่ในมนุษย์เท่านั้นที่รู้จักการสื่อสารแบบมีสำนึกทางประวัติศาสตร์ และรู้จักการใช้สัญลักษณ์ทดแทนแม้ว่าของจริงจะไม่ดำรงอยู่ ณ ที่นั้น

ในพัฒนาการของมนุษย์ เมื่อยังเป็นเด็ก ๆ มนุษย์จะรู้จักแต่การคิดเชิงการรับรู้เท่านั้น (เมื่อเล่นซ่อนหากับเด็ก ๆ หากไม่เห็นพ่อแม่อยู่ตรงข้างหน้า เด็ก ๆ ก็จะคิดว่า พ่อแม่หายไปแล้ว) แต่เมื่อเด็ก ๆ มีการเรียนรู้การสื่อสารมากขึ้น การสื่อสารก็จะช่วยพัฒนากระบวนการคิดของเด็กให้สูงขึ้น ผลจากกระบวนการคิดที่สูงขึ้นนี้จะทำให้ปัจเจกมีความสามารถหลายอย่างตามมา เช่น

1) มีความสามารถในการคิดเชิงมโนทัศน์ดังที่กล่าวมาแล้ว และยังสามารถที่จะประเมินสิ่งต่าง ๆ แล้วตัดสินได้ (evaluative judgement) เช่น การประเมินและตัดสินว่า แม่ที่เห็นเมื่อวานนี้ยังคงเป็นแม่คนเดียวกันกับที่เห็นในวันนี้ เป็นต้น

2) นอกจากนั้น แแดนซ์และลาร์สันยังเห็นด้วยกับแนวคิดของซาเพียร์และวอร์ฟ (Sapir-Whorf) ที่เสนอเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับกระบวนการคิดว่า ภาษาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการรายงานประสบการณ์เท่านั้น หากแต่ภาษายังมีบทบาทเป็นตัวจัดวางวิธีการ/ให้นิยาม/วิธีการรับรู้/วิธีการมองดูประสบการณ์นั้นอีกด้วย ตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง Forrest Gump ได้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อตัวเอกมีวิธีการมองโลกในแง่ดีอย่างสุดขีด แม้แต่ภายใต้ประสบการณ์การ

ท่าสงครามในเวียดนาม ซึ่งโดยทั่วไป คนอเมริกันมีมุมมองว่าเป็นประสบการณ์ที่โหดร้าย แต่พระเอกของเรื่องนี้ก็ยังหา มุมมองในแง่บวกจนได้ การมองโลกในแง่ดีนั้นถูกกำหนดมาจากประโยคที่ติดปากพระเอกว่า “เรื่องนี้ก็มีข้อดีอยู่อย่างหนึ่ง …..”

3) เมื่อคนเราสามารถพัฒนายกระดับกระบวนการคิดให้สูงขึ้น เขาก็สามารถจะมีวิธีการสื่อสารที่ ก้าวออกไปจากตนเองและไปยืนอยู่ในมุมมองของผู้อื่น ที่เรียกว่า Empathy ได้ (ในภาษาไทยก็คือ รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา นั่นเอง) เช่น คนที่เป็นลูกสามารถจะเข้าใจถึงวิถีคิดของคนที่เป็นพ่อแม่ได้ คำว่า “empathy” นี้กินความหมายกว้างขวางว่า เป็นความสามารถที่จะเข้าใจระบบสัญลักษณ์และเข้าใจระบบวิถีคิดของผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นทักษะการคิดที่สำคัญมาก โดยเฉพาะในเรื่องการสื่อสารเพื่อสร้างความไว้วางใจจากคู่สื่อสาร

2.3 การทำหน้าที่ควบคุม/กำกับการทำงานของบุคคล (regulatory function) แดงซ์และลาร์สันแบ่งแยกการทำหน้าที่ของการสื่อสารในการควบคุม/กำกับการทำงานของบุคคลว่ามีอยู่ 3 มิติคือ

- 1) ตนเองถูกควบคุม/กำกับจากผู้อื่น
- 2) ตนเองควบคุม/กำกับตนเอง
- 3) ตนเองควบคุม/กำกับผู้อื่น

1) **ตนเองถูกควบคุม/กำกับจากผู้อื่น** เนื่องจากมนุษย์มีช่วงเวลาที่เป็นตัวอ่อนและช่วยตัวเองอยู่ ไม่ได้เป็นเวลายาวนาน ในช่วงเวลาดังกล่าว ตัวอ่อนมนุษย์จึงต้องพึ่งพาผู้อื่น เช่น พ่อแม่ ในช่วงระยะเวลานี้ มนุษย์จะถูก ควบคุม/กำกับทั้งจากการกระทำที่เป็นจริง (เช่น ชังหรือผูกอาเอาไว้ในเปล เป็นต้น) และทั้งจากโลกแห่งคำพูด เช่น พ่อแม่จะ ดูว่า “อย่าชน ไปทำการบ้าน ไปล้างมือก่อนกินข้าว เป็นต้น” จากนั้นบริบทของการถูกควบคุมโดยคนอื่น ๆ ก็จะแผ่ขยาย ออกไปจากพ่อแม่ถึงญาติคนอื่น ๆ ครู รวมทั้งผู้ใหญ่คนอื่น ๆ รวมทั้งเด็กก็จะขยายแนวคิดเรื่องการถูกกำกับจากผู้อื่นให้ ยกระดับมากขึ้น เช่น จากบรรดาคำสั่งทั้งหลายของพ่อแม่ เด็ก ๆ ก็จะสร้างข้อสรุปเชิงมโนทัศน์ว่า “เป็นเด็กก็ต้องเชื่อฟัง ผู้ใหญ่” เป็นต้น

2) **ตนเองควบคุม/กำกับตนเอง** แดงซ์และลาร์สันชี้ให้เห็นตรรกะที่ตรงกันข้ามกันระหว่างเรื่อง “การเป็นและการกระทำ” ว่า ตามปกติ เราเคยเชื่อว่า “เป็นอย่างไร ก็ทำอย่างนั้น” (เช่น เป็นนักเรียน ก็เรียนหนังสือ เป็นต้น) แต่นักวิชาการทั้งสองกลับเห็นว่า อันที่จริงแล้ว “ทำอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น” มากกว่า (เรียนหนังสือไปเรื่อย ๆ ก็เป็นนักเรียน ไปเอง) กล่าวคือ การกระทำต่างหากที่เป็นตัวจัดรูปความเป็นบุคคล (action shapes being)

ฉะนั้น เมื่อเด็ก ๆ ถูกกำกับ/ควบคุมจากผู้อื่นมาสักช่วงระยะเวลาหนึ่ง เขาก็จะค่อย ๆ ซึมซับ การควบคุมกำกับนั้นเข้าไปในตนเอง และเริ่มกำกับตัวเองโดยใช้การสื่อสารกับตัวเอง ดังตัวอย่างที่เราจะเห็นอยู่บ่อย ๆ เช่น เวลาที่เราเกิดโมโหขึ้นมา แล้วเราก็จะพูดกับตัวเองว่า “ใจเย็น ๆ ไว้ก่อน” เป็นต้น

3) **ตนเองควบคุม/กำกับผู้อื่น** หลังจากที่ถูกรับรู้ความควบคุม/กำกับมาระยะหนึ่ง เด็กก็จะเริ่มใช้การ สื่อสารเพื่อควบคุมผู้อื่นบ้าง เริ่มตั้งแต่การใช้การสื่อสารแบบอวัจนภาษา เช่น การใช้ท่าทางร่างกาย เช่น ในกรณีเด็ก ๆ ที่ลง ไปร้องไห้ดินพรวด ๆ เพื่อจะเรียกร้องให้พ่อแม่ตามใจ จากนั้นเราก็จะเห็นเด็ก ๆ ฝึกการควบคุมของเล่นหรือของเล็ก ๆ ด้วยการออกคำสั่ง (ตามแบบที่เคยเห็นพ่อแม่ทำ) และขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ

รูปแบบการสื่อสารเพื่อการควบคุม/กำกับผู้อื่นนั้นมีความหลากหลาย นับตั้งแต่การใช้คำสั่ง มาจนถึงการร่ายมนต์คาถา เป็นต้น เนื่องจากการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ นี้มีพลังอำนาจในการควบคุม/กำกับ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมธรรมชาติ การควบคุมสิ่งแวดล้อม จนถึงการควบคุมความคิด ก็จำเป็นต้องเริ่มด้วยการควบคุมการสื่อสารเป็นเบื้องต้น

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.2.1 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.2.1

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.2 เรื่อง 4.2.1

เรื่องที่ 4.2.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารระดับกลุ่ม

1. แนวคิดหลัก “ความเป็นกลุ่ม” กับการสื่อสาร

สำหรับการสื่อสารในระดับกลุ่มนั้น มีความแตกต่างจากการสื่อสารในระดับระหว่างบุคคลหรือในการสื่อสารมวลชน ทั้งนี้เนื่องมาจากคุณสมบัติที่เฉพาะตัวของ “ความเป็นกลุ่ม” เพราะเมื่อใดที่บุคคลเกินกว่า 2 คนเข้ามา รวมกันเป็นกลุ่ม นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นแล้ว ในมิติเชิงคุณภาพ กลุ่มก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงในแง่คุณภาพอีกด้วย ตัวอย่างอุปมาอุปมัยง่าย ๆ ก็เช่น เมื่อนำนิ้วมือทั้ง 5 มากร่วมกันเข้าเป็นกำปั้น กำปั้นจะมีใช้เพียงที่รวมของนิ้ว 5 นิ้วเท่านั้น หากแต่จะมีคุณสมบัติใหม่เพิ่มมากขึ้น เช่น ความแข็งแกร่ง (ถ้าเรานำไม้เสียบลูกชิ้น 10 แท่งมามัดรวมกัน ก็ไม่อาจจะหักได้ง่าย ๆ เหมือนหักไม้ทีละอัน 10 ครั้ง) ในแง่ของกลุ่มคน นอกจากจะมีความแข็งแกร่งแล้ว ก็ยังอาจมีคุณสมบัติอื่น ๆ เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความภาคภูมิใจ ความกล้าหาญ อัตลักษณ์ คักดิ์ศรี ฯลฯ

“ความเป็นกลุ่ม” ที่กล่าวมาข้างต้นนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเรื่อง “การสื่อสาร” ในหลายแง่มุม เริ่มตั้งแต่การสื่อสารจะมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งกลุ่ม ในการพัฒนากลุ่ม ในการธำรงรักษากลุ่ม รวมทั้งยังเป็นปัจจัยทำลายกลุ่มด้วย (ตัวอย่างเช่น เนื้อหาของเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์) นอกจากนั้น การสื่อสารก็ยังเป็นเครื่องหมายแสดงออก (form of expression) ของกลุ่ม เช่น การตั้งชื่อของพรรคการเมือง การทำโลโก้ของบริษัทห้างร้าน เป็นต้น

โดยทั่วไปในการศึกษาเรื่อง “ความเป็นกลุ่ม” นั้น จะมีประเด็น 3 ประเด็นที่นักวิชาการจะให้ความสนใจ คือ (1) ความสัมพันธ์ในเชิงการทำงาน (task relation) (2) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (personal relation) (3) โดยที่การวิเคราะห์นั้นจะให้ความสนใจระหว่างความสัมพันธ์ทั้งสองชุดนั้น มีลักษณะที่ส่งเสริมหรือขัดแย้งกันอย่างไรบ้าง

สำหรับทฤษฎีหน้าที่นิยมที่ถูกนำมาใช้ในเรื่องการสื่อสารระดับกลุ่มนั้นจะให้ความสนใจใน 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ

1) การพิจารณาว่า กระบวนการสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือ (instrument) ที่กลุ่มจะใช้ในการตัดสินใจของกลุ่ม (group decision-making) โดยทั่วไปนักวิชาการที่ศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ มักจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพของการสื่อสาร (เช่น มีข่าวสารที่มากพอ มีแหล่งข่าวสารที่หลากหลาย เป็นต้น) กับคุณภาพของผลงานที่ออกมาจากกลุ่ม (output) ตัวอย่างงานวิจัยรูปธรรมก็เช่น บทบาทของข่าวสารในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน เป็นต้น

2) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่อันหลากหลายของการสื่อสารภายในกลุ่ม เช่น

- (1) การสื่อสารเป็นช่องทางของการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน
- (2) การสื่อสารเป็นตัวจัดโอกาสให้สมาชิกได้สำรวจข้อบกพร่องของวิธีการแก้ปัญหา
- (3) การสื่อสารเป็นพื้นที่ของการโน้มน้าวชักจูงสมาชิกคนอื่น ๆ
- (4) การสื่อสารเป็นพื้นที่ให้สมาชิกได้แสดงตัวตน เช่น การได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนกลุ่มออกไปแสดงความคิดเห็น เป็นต้น
- (5) การสื่อสารเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นตำแหน่งแห่งที่ของบุคคล เช่น ในการทำพิธีกรรม เราจะทราบว่ใครสื่อสารอะไร ในช่วงเวลาใด กับใคร เป็นต้น

2. นักวิชาการสำนักหน้าที่นิยม

สำหรับนักวิชาการสำนักหน้าที่นิยมที่สนใจเรื่องการสื่อสารในระดับกลุ่มที่จะนำเสนอเป็นตัวอย่างในที่นี้มีอยู่ 3 ท่านคือ

2.1 ดิวอี้ (J. Dewey)

2.2 ฮีโรกาวา (R. Hirokawa)

2.3 จานิส (Irving Janis)

2.1 จอห์น ดิวอี้ ดิวอี้สร้างทฤษฎีเรื่องบทบาทข่าวสารในกระบวนการกลุ่มโดยใช้ข้อมูลที่ได้มาจากการลงมือปฏิบัติงานจริง ๆ ในการตัดสินใจของกลุ่มย่อย และได้เขียนแนวคิดอยู่ในหนังสือชื่อ How we think, (1910) ซึ่งเป็นหนังสือที่มีอิทธิพลมากต่อนักวิชาการที่สนใจเรื่องนี้ในศตวรรษที่ 20 เขาอธิบายว่า การตัดสินใจของกลุ่มจะประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนั้น การสื่อสารจะเข้าไปมีบทบาทร่วมอยู่ตลอดเวลา ดังนี้

ขั้นที่ 1 : กลุ่มจะแสดงอาการของความยุ่งยากใจออกมา

ขั้นที่ 2 : เริ่มกำหนดว่า ปัญหาที่กลุ่มพบคืออะไร

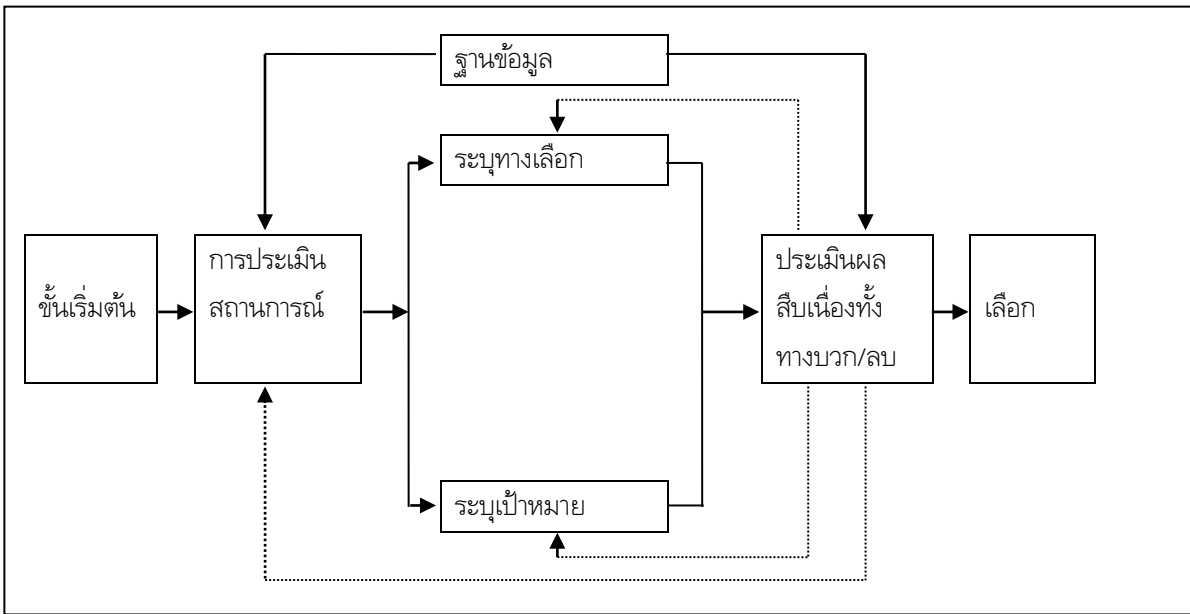
ขั้นที่ 3 : เริ่มมีการวิเคราะห์ปัญหา

ขั้นที่ 4 : มีการเสนอแนะทางออก/ทางแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 : มีการเปรียบเทียบทางเลือกแบบต่าง ๆ รวมทั้งอาจมีการทดสอบทางเลือกนั้นโดยดูจากเป้าหมายหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 6 : มีการนำเอาทางเลือกที่ดีที่สุดไปดำเนินการ

2.2 แรندی ฮีโรกาวา (Randy Hirokawa) ฮีโรกาวาได้พัฒนาแนวคิดเรื่องขั้นตอนของการตัดสินใจแก้ปัญหาภายในกลุ่มกับบทบาทของข่าวสารของตัวอู่ให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยให้ความสนใจกับความผิดพลาดต่างๆ ที่กลุ่มได้ทำ เขาได้วาดภาพขั้นตอนของการตัดสินใจแก้ปัญหาภายในกลุ่มออกมาดังนี้

ภาพที่ 4.5 แสดงขั้นตอนของการตัดสินใจของกลุ่ม

ที่มา: Hirokawa. *Group Communication and Decision Making Performance*. 1988.

ขั้นตอนการตัดสินใจแก้ปัญหาจะมีดังนี้

ขั้นตอนแรก: เริ่มจากการระบุและประเมินปัญหา ตรงจุดนี้ คำถามต่าง ๆ จะถูกตั้งขึ้น เช่น มีอะไรเกิดขึ้น ทำไมจึงเกิดเรื่องนี้ขึ้น มีใครเกี่ยวข้องบ้าง จะมีอันตรายอะไรเกิดขึ้นไหม ใครจะเดือดร้อนบ้าง

ขั้นตอนสอง: ต่อจากนั้นกลุ่มก็จะรวบรวมและประเมินข้อมูลเกี่ยวกับปัญหานั้น ในขณะที่กลุ่มถกเถียงอภิปรายกันในเรื่องทางออกที่เป็นไปได้ ก็จะมีการแสวงหาและรวบรวมข้อมูลมากขึ้นไปด้วย

ขั้นที่สาม: หลังจากนั้น กลุ่มก็จะเริ่มนำเสนอ “ทางออก/ทางเลือก” เพื่อแก้ปัญหาแบบต่าง ๆ รวมทั้งจะพูดคุยถกเถียงถึงเป้าหมายของการแก้ปัญหา (เช่น จะแก้แบบเฉพาะหน้า จะเพียงแค่บรรเทาความรุนแรง เป็นต้น) ในขั้นตอนนี้จะมีการประเมินทั้งเป้าหมายที่ต้องการบรรลุและทางออก/ทางเลือกที่เกิดขึ้นว่าแบบไหนจะดีที่สุด หรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด

ในทั้ง 3 ขั้นตอนนี้จะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอน เช่น

ปัจจัยแรก คือ การประเมินผลตัวปัญหาอย่างไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจจะเกิดมาจากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ไม่ถูกต้องหรือมีข้อมูลไม่เพียงพอ ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุด คือ ฉากในภาพยนตร์เรื่อง Titanic ที่กัปตันเรือประเมิน

สถานการณ์ของอันตรายจากก้อนน้ำแข็งไม่ถูกต้อง หรือได้ข้อมูลจากการเข้าใจก้อนน้ำแข็งไม่เพียงพอ อันเป็นสาเหตุที่ทำให้แก้ไขสถานการณ์ไม่ทัน เป็นต้น การประเมินปัญหาอย่างไม่ถูกต้องอาจทำให้กลุ่มมองไม่เห็นปัญหา หรือไม่อาจล่วงรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา

ปัจจัยที่สอง คือ การตั้งเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ที่ไม่เหมาะสม เช่น กลุ่มอาจจะมองข้ามเป้าหมายสำคัญที่ต้องบรรลุหรือแม้กระทั่งไปตั้งเป้าหมายการทำงานที่ไม่จำเป็น ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาเรื่องอุบัติเหตุบนท้องถนน ฝ่ายผู้รับผิดชอบอาจจะมองข้ามเป้าหมายที่ต้องทำงานกับรถจักรยานยนต์ และไปมุ่งความสนใจแต่ผู้ขับขี่รถยนต์ส่วนตัว เป็นต้น

ปัจจัยที่สาม คือ การประเมินคุณสมบัติด้านบวกและด้านลบของทางเลือก/ทางแก้ปัญหาอย่างไม่เหมาะสม ถูกต้อง เช่น อาจจะมองข้ามข้อได้เปรียบหรือข้อเสียเปรียบ หรืออาจจะหวังสูงเกินไปกับผลลัพธ์ที่จะออกมา เช่น เมื่อเกษตรกรจะหันกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ก็อาจจะหวังผลอย่างทันทีทันใด เป็นต้น

ปัจจัยที่สี่ กลุ่มอาจจะมิได้มีข้อมูลไม่เพียงพอ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อหลายประการ เช่น ข้อมูลที่เชื่อถือได้ อาจจะถูกทิ้งไป และกลับไปใช้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน หรือมีการเก็บข้อมูลน้อยเกินไป หรือในทางตรงกันข้าม มีการทะลักเข้ามาของข้อมูลมากเกินไปจนล้นสน และในท้ายที่สุดกลุ่มอาจจะหาเหตุผลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างผิดพลาด เช่น การทำธุรกิจชุมชนของชาวบ้านอาจจะมีข้อมูลเรื่องตลาดไม่เพียงพอ เป็นต้น

จากขั้นตอนทั้งสามนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ข้อมูลข่าวสารมีบทบาทสำคัญมากและมีบทบาทในทุกระดับของการตัดสินใจแก้ปัญหาของกลุ่ม โดยอิโรกาว่าได้แบ่งมิติของการตัดสินใจของกลุ่มที่ข่าวสารเข้าไปมีบทบาทออกเป็น 4 มิติคือ

- 1) ความเข้าใจต่อปัญหาอย่างเหมาะสม
- 2) ความเข้าใจเรื่องเป้าหมายและมาตรฐานของการตัดสินใจที่ได้อย่างเหมาะสม
- 3) การประเมินผลคุณสมบัติทางบวกของทางเลือก/ทางออกของปัญหาได้อย่างเหมาะสม
- 4) การประเมินผลคุณสมบัติทางลบของทางเลือก/ทางแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

2.3 แนวคิดของจานิส (I. Janis) กับเรื่องวิธีคิดตามกลุ่ม (groupthink)

1) **แนวคิดเรื่อง “วิธีคิดตามกลุ่ม”** ในขณะที่ดิวิตซ์และอิโรกาว่าสนใจเรื่องบทบาทหน้าที่ของข่าวสารในกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาของกลุ่มนั้น จานิสได้ก้าวไปอีกขั้นหนึ่งด้วยการตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใด ในบางครั้งทั้ง ๆ ที่กลุ่มมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่น่าพอใจอย่างมาก แต่กลับปรากฏว่าวิธีแก้ปัญหาของกลุ่มกลับได้ผลที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าใดนัก และคำตอบประการหนึ่งของจานิสก็คือ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “วิธีคิดตามกลุ่ม” นั่นเอง

คำนิยามของคำว่า “วิธีคิดตามกลุ่ม” ตามทัศนะของจานิสก็คือ แบบวิธีของการคิดที่เกิดขึ้นเมื่อคนเข้าไปอยู่ในกลุ่มและเกิดความรู้สึกผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอย่างลึกซึ้ง จนทำให้คนมีแรงจูงใจและพยายามที่จะคิดทุกอย่างให้เหมือน ๆ กับคนอื่นภายในกลุ่มมากกว่าที่จะคิดหาทางแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพให้มากที่สุด ตัวอย่างที่เห็นชัดก็คือคำกล่าวที่ว่า เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม (โดยที่ไม่รู้ว่าหลิ่วตาไปทำไม เพื่ออะไร)

ผลจากวิธีคิดตามกลุ่มมีอยู่หลายประการโดยเฉพาะผลในทางลบ เช่น ลดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ขาดการทดสอบ/สำรวจสภาพความเป็นจริง และตัดสินใจโดยใช้หลักศีลธรรมตามที่ถูกบีบบังคับจากกลุ่ม เป็นต้น เราจะเห็นตัวอย่างของวิธีคิดตามกลุ่มได้จากเนื้อหาของนวนิยายเรื่อง “คำพิพากษา” ของชาติ กอบจิตติ ได้เป็นอย่างดี

2) “วิธีคิดตามกลุ่ม” กับ “ความผูกพันต่อกลุ่ม” (cohesiveness) จากแนวคิดเรื่อง “วิธีคิดตามกลุ่ม” จานิสได้สร้างแนวคิดที่สัมพันธ์กับแนวคิดแรกขึ้นมาอีกแนวคิดหนึ่งคือ “ความผูกพันต่อกลุ่ม” โดยอธิบายว่า วิธีคิดตามกลุ่มนั้นเป็นผลลัพธ์มาจากแรงผูกพันต่อกลุ่มนั่นเอง

ความหมายของ “ความผูกพันต่อกลุ่ม” นี้ ก็คือระดับของความสนใจของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อกันและกัน ดังเช่น คำกล่าวของไทยที่ว่า รู้ร้อนรู้หนาวของเพื่อนในกลุ่ม และหากสมาชิกกลุ่มยังมีความผูกพันต่อกลุ่มมากขึ้นเท่าใด ก็จะอ้างอิง (identify) ตัวเองกับกลุ่มมากขึ้นเท่านั้น ที่เรียกว่า “หยิกที่เล็บแต่เจ็บไปถึงเนื้อ” และจะมีผลสืบเนื่องทำให้กลุ่มมีความสัมพันธ์อันเหนียวแน่น ในการสร้างความผูกพันต่อกลุ่มนี้ การสื่อสารจะมีบทบาทที่เด่นชัดในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่ม เช่น บรรดาแฟนฟุตบอลทีมแมนยูไนเต็ดที่เรียกตัวเองว่า “สาวกแมนยู” จะต้องมีการใส่เสื้อทีมเวลาไปเชียร์ฟุตบอล มีการติดสติ๊กเกอร์ที่รถยนต์ มีการติดตามนิตยสารกีฬาแมนยู เป็นต้น

หากเราวิเคราะห์สาวลงไปหาที่มาของแรงผูกพันต่อกลุ่มว่าเกิดมาได้อย่างไร ก็จะพบว่า ความผูกพันในกลุ่มนี้เกิดมาจากการรับรู้หรือความเข้าใจของสมาชิกที่ว่า วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการนั้นจะต้องใช้ “กลุ่ม” เป็นวิถีทางเท่านั้น อันเป็นสำนึกที่ว่า “รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย” เพราะฉะนั้น “จะดังแล้วแยกวง” ไม่ได้ และแม้ว่าในความเป็นจริง สมาชิกทุกคนในกลุ่มอาจไม่จำเป็นต้องมีความคิดเห็นหรือทัศนคติที่สอดคล้องลงตัวเหมือนกันหมดในทุกเรื่อง แต่อย่างน้อย ทุกคนต้องมีฐานความเข้าใจและความรู้สึกร่วมกันว่า “เราจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” แบบน้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า และหากแรงผูกพันในกลุ่มมีสูงมากขึ้นเท่าใด แรงกดดันต่อสมาชิกก็ยิ่งมีสูงมากขึ้นเท่านั้น ส่งผลให้สมาชิกไม่กล้าที่จะแตกแถวออกไปจากบรรทัดฐานของกลุ่ม

แนวคิดเรื่องแรงผูกพันของกลุ่มที่มีผลกระทบต่อสมาชิกนั้น มีนักวิชาการที่บุกเบิกแนวคิดดังกล่าวตั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 คือ เคิร์ต เลวิน (Kert Lewin) ที่ได้กล่าวถึงอิทธิพลของความผูกพันในกลุ่มที่มีผลต่อความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และการกระทำของสมาชิก ในชั้นหลังแนวคิดดังกล่าวจะพัฒนามาเป็นเรื่อง “วงเกลียวแห่งความเงียบงัน” (Spiral of Silence) ของนอยมานน์ (N. Neumann) ที่กล่าวว่า ในขณะที่เริ่มแรก บัจเจกบุคคลอาจจะมีความคิดเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นต่างๆ แต่เมื่อใดก็ตามที่สื่อมวลชนได้แสดงจุดยืนที่เห็นด้วยกับประเด็นนั้น บัจเจกบุคคลที่ไม่เห็นด้วยก็จะเริ่มเก็บกดความคิดเห็นของตนเอาไว้ เนื่องจากรับรู้ว่าเป็นตัวแทนของความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ จึงไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากสื่อมวลชน และยิ่งเวลาผ่านไป เสียงคัดค้านก็จะยิ่งเงียบลงไปทุกที จนทำให้ดูเหมือนว่า ทุกคนภายในกลุ่มเห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าว จากแนวคิดเรื่องแรงผูกพันของกลุ่ม จานิสได้นำมาพัฒนาในการสร้างคำอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแรงผูกพันของกลุ่ม กับประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของกลุ่ม

3) **แรงผูกพันของกลุ่มกับประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของกลุ่ม** ผลจากการวิจัย จานิสพบว่า แรงผูกพันของกลุ่มเป็นปัจจัยตัวแปรสำคัญในการอธิบายประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของกลุ่ม ในด้านหนึ่งแรงผูกพันของกลุ่มจะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกจะรู้สึกมีส่วนร่วมใจ พุ่มพองกายแรงใจที่จะช่วย

แก้ปัญหาของกลุ่ม และจะยิ่งกระชับความสัมพันธ์ภายในกลุ่มให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง เขาก็พบว่า แรงผูกพันของกลุ่มนั้นสร้างผลกระทบด้านลบต่อประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของกลุ่มอยู่ไม่น้อย และประเด็นหลังนี้เป็นประเด็นที่เขาให้ความสนใจ

ผลลบที่สำคัญก็คือ แรงผูกพันของกลุ่มทำให้สมาชิกกลุ่มมีการตัดสินใจแก้ปัญหาที่ผิดพลาด เนื่องจากได้ทุ่มเทลงทุนกับการสานสายสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าจะคำนึงถึงประสิทธิภาพของการแก้ปัญหา ดังนั้น การเล่นพรรคเล่นพวก การเข้าข้างพวกเดียวกันเองจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในกลุ่มที่มีแรงผูกพันอย่างสูง สมาชิกในกลุ่มจะสนใจที่จะใช้ทรัพยากรเวลา ความคิด การเงิน ฯลฯ เพื่อสร้างมิตรภาพ ชื่อเสียง หรือตอกย้ำคุณค่าของตนเองต่อหน้ากลุ่มมากกว่าเป้าหมายอื่น ๆ เช่น ค่ากล่าวของไทยที่ว่า มีวิธีการตัดสินใจแบบ “ลูปหน้าปะจมูก” เห็น “เลือดข้นกว่าน้ำ” “ค่าของคนอยู่ที่ว่าเป็นคนของใคร” เป็นต้น ในแง่นี้สมาชิกจะไม่กล้าคิดให้ “แตกต่าง” ออกไปจากกลุ่ม เพราะ “แตกต่าง” เท่ากับ “แตกแยก” การสื่อสารที่เกิดในกลุ่มที่มีแรงผูกพันสูงจึงเป็นไปในทิศทางเดียวกันหมดแบบ “เออออห่อหมก” หรือ “ว่าอะไรก็ว่าตามกัน”

งานนิสสรุปผลด้านลบที่เกิดจากวิธีคิดตามกลุ่มซึ่งได้มาจากงานวิจัยของเขา ดังนี้

- (1) จำกัดการสำรวจ/แสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ กลุ่มจะพอใจอยู่กับวิธีการแก้ปัญหาแบบเดิม ๆ ที่ดูง่าย คุ้นเคย สะดวกสำหรับกลุ่ม
- (2) สำหรับทางแก้ปัญหาที่เคยใช้แล้วในอดีตก็จะมีกระบวนการประเมินผลซ้ำว่า ยังจะใช้การได้ดีในปัจจุบันหรืออนาคตหรือไม่ เช่น การแก้ปัญหาทรกตติในกรุงเทพมหานครด้วยการสร้างทางด่วนเพิ่มขึ้น เป็นต้น กลุ่มจะมีทัศนะว่า ความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่คือความถูกต้อง
- (3) สำหรับทางแก้ปัญหาแบบอื่น ๆ ที่กลุ่มไม่เคยใช้ในอดีต ก็จะไม่มีการประเมินผล เช่นเดียวกันว่า อาจจะนำมาใช้ในปัจจุบันหรืออนาคตได้หรือไม่ เช่น การใช้รถจักรยานในเมืองหลวง การใช้รถไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น หรือความคิดเห็นของคนส่วนน้อยจะถูกมองข้ามไป
- (4) ไม่มีความพยายามหรือไม่มีการบวนการที่จะแสวงหา “ความคิดที่ดีที่สุด” (เพราะความเข้าใจที่ว่า “ความคิดที่เราใช้อยู่คือความคิดที่ดีที่สุดอยู่แล้ว”) ดังนั้น กลุ่มจะไม่ก้าวออกไปหาแหล่งความคิดอื่น ๆ ที่อยู่นอกกลุ่ม รวมทั้งอาจจะปิดกั้นหรือหวาดระแวงเวลาที่สมาชิกบางคนนำความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ต่างไปจาก “วิธีคิดของกลุ่ม” เข้ามาในกลุ่ม ตัวอย่างในสังคมไทย ที่พบเห็นบ่อยมากที่สุดก็คือ เมื่อมีผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศมานำเสนอความคิดใหม่ ๆ หรือเวลามีการไปดูงานจากต่างประเทศ เราก็จะได้ยินประโยคว่า “อย่างนั้นทำไม่ได้หรอกในเมืองไทย สำหรับสังคมไทยต้องใช้วิธีการแบบไทย ๆ นี่แหละดีที่สุดแล้ว”
- (5) กลุ่มจะมีวิธีการเลือกที่รักมักที่ชังในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ กล่าวคือ เลือกเอาแต่ข้อมูลที่สนับสนุน “วิธีคิดของกลุ่ม” และคัดทิ้งข้อมูลที่ไม่เข้ากับวิธีคิดของกลุ่มออกไป วิธีการเช่นนี้ช่วยอธิบายได้ว่า ทำไมสาวกที่ศรัทธาในลัทธิศาสนา กลุ่มคนที่เชื่อหมอดู แฟนหรือแม่ยกดารา ฯลฯ จึงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของตนทั้ง ๆ ที่มีข้อมูลท่วมท้น
- (6) กลุ่มจะมีความมั่นใจในทางเลือก/ทางแก้ปัญหาของตนเองอย่างสูงมาก และจะไม่เผื่อเหลือเผื่อขาดไว้เลยสำหรับความล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้น จึงไม่มีการวางแผนไว้สำหรับแก้ไขความล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้น

ผลด้านลบทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะศึกษาได้จากกระบวนการสื่อสารที่แสดงออกมา และในเวลาเดียวกัน ก็เป็น “กระบวนการสื่อสาร” นี้เอง ที่จะเป็นเครื่องมือแก้ไขผลด้านลบดังกล่าว จานิสได้ยกตัวอย่างจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น 2 ครั้ง คือเหตุการณ์การตัดสินใจบุกอ่าวหมู (Bay of Pigs) และการจัดการวิกฤตการณ์การณ์การยิงจรวดของคิวบา (Cuba crisis) ของประธานาธิบดีเคนเนดี เนื่องจากในยุคสมัยของประธานาธิบดีเคนเนดี ความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกากับรัสเซียตึงเครียดมาก โดยเฉพาะมีการข่มขู่เรื่องการใช้อาวุธจรวดนิวเคลียร์ และเนื่องจากคิวบาซึ่งเป็นประเทศที่รัสเซียหนุนหลังอยู่ติดกับพรมแดนสหรัฐ จึงมักมีเหตุการณ์กระทบกระทั่งกันอยู่เสมอว่า ฝ่ายใดจะเริ่มใช้จรวดนิวเคลียร์บุกโจมตีก่อน ใน ค.ศ. 1961 ประธานาธิบดีเคนเนดีได้ตัดสินใจผิดพลาดในการสั่งบุกอ่าวหมู เนื่องจากผลจากการประชุมที่ได้รับอิทธิพลจาก “วิธีคิดตามกลุ่ม” กล่าวคือ มีการว่าอะไรก็ว่าตามกันไปหมด ไม่มีการโต้แย้งทางความคิด ไม่มีใครกล้าคิดแตกต่าง ดังนั้น ใน ค.ศ. 1962 เมื่อเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์ที่คิวบาทดลองจรวดนิวเคลียร์ ประธานาธิบดีเคนเนดีจึงสรุปบทเรียนจากความผิดพลาดครั้งก่อน ท่านกระตุ้นและสนับสนุนให้บรรดาที่ปรึกษาโต้เถียงแสดงความคิดเห็นอย่างแตกต่างหลากหลาย ตัวท่านเองขอตัวไม่แสดงความคิดเห็นตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อหลีกเลี่ยงปรากฏการณ์ “นายว่าข้าพหลอย” ท่านตั้งกลุ่มอภิปรายวงเล็ก ๆ ที่พูดคุยกันอย่างอิสระ ตัวท่านเองได้เชิญผู้เชี่ยวชาญและบุคคลภายนอกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้แง่มุมและทัศนะใหม่ ๆ ในท้ายที่สุด อาจกล่าวได้ว่า ประธานาธิบดีเคนเนดีได้ใช้การสื่อสารเพื่อแก้ไขโรค “วิธีคิดตามกลุ่ม” ในการจัดการกับปัญหาได้อย่างสำเร็จงดงาม

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.2.2 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.2.2

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.2 เรื่องที่ 4.2.2

เรื่องที่ 4.2.3 ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารมวลชน

สำหรับเมอร์ตัน (R.K. Merton) และลาสเวลล์ (H. Lasswell) นั้น ถือได้ว่าเป็นนักวิชาการรุ่นปัจจุบันที่ได้พัฒนาเอาแนวคิดของสำนักหน้าที่นิยมมาใช้ในการศึกษาเรื่องการสื่อสาร โดยเฉพาะด้านสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นสื่อประเภทใหม่ล่าสุดที่มีขนาดขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางกว่าการสื่อสารระดับอื่น ๆ

ในที่นี้จะแนะนำแนวคิดหลักสำคัญ ๆ ของนักวิชาการทั้งสองท่านเพื่อให้เป็นตัวอย่างของแนวคิดเรื่องการสื่อสารมวลชนด้วยทฤษฎีหน้าที่นิยมดังนี้

1. แนวคิดของเมอร์ตัน

1.1 แนวคิดเรื่องมัชฌิมทฤษฎี (Middle-range theory)

1.2 แนวคิดหลัก 3 ประการของเมอร์ตัน

2. แนวคิดของลาสเวลล์

2.1 การสร้างแบบจำลองการสื่อสาร

2.2 แนวคิดเรื่องหน้าที่ของสื่อมวลชน

1. แนวคิดของเมอร์ตัน (R.K. Merton)

บริบททางวิชาการ เมอร์ตันเป็นนักวิชาการในยุคกลางศตวรรษที่ 20 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว บริบททางวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากยุคสมัยบุกเบิกของออสต์ กอนต์ หรือยูควางรากฐานของเอมิล เดอร์ไคม์อย่างมาก ในช่วงเวลาดังกล่าว งานเขียนของนักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียง เช่น เดอร์ไคม์ เวเบอร์ได้จัดพิมพ์แล้ว และเมอร์ตันเองก็ได้อ่านศึกษางานเหล่านั้นอย่างละเอียด นอกจากนั้น เมอร์ตันยังได้มีโอกาสเป็นศิษย์ของนักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของอเมริกัน คือ พาร์สัน รวมทั้งยังได้ทั้งเรียนและร่วมงานกับนักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงชาวรัสเซียเชื้อสายยิวที่ลี้ภัยเข้ามาในสหรัฐ เช่น โซโรคิน (Sorokin) ภูมิหลังทางวิชาการอันหลากหลายนี้ ช่วยบ่มเพาะให้เมอร์ตันพัฒนาทฤษฎีสังคมวิทยา โดยเฉพาะในส่วนที่นำเข้ามาใช้ในการศึกษาสื่อมวลชนซึ่งกำลังกลายเป็นสื่อหลักที่มีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นทุกทีในอเมริกา (ในยุคนั้นเริ่มเป็นยุคทองของภาพยนตร์และวิทยุ)

1.1 แนวคิดเรื่องมัชฌิมทฤษฎี/ทฤษฎีระดับกลาง หากกล่าวถึงประเภทของทฤษฎีในด้านสังคมศาสตร์ จะมีอยู่ 3 ระดับคือ

1.1.1 Grand Theory ได้แก่ ทฤษฎีขนาดใหญ่เรียกว่า มหทฤษฎีที่มุ่งอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมไปพร้อม ๆ กัน มีแนวคิดและตัวแปรมากมาย ตัวอย่างของทฤษฎีประเภทนี้มักเป็นทฤษฎีของนักวิชาการรุ่นคลาสสิก เช่น แมกซ์ เวเบอร์, คาร์ล มาร์กซ์ เป็นต้น ทฤษฎีเช่นนี้มักไม่ทำพิสูจน์ด้วยงานวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical research) เพราะทำไม่ได้ เนื่องจากมีตัวแปรมากเกินไป แต่ใช้การอธิบายด้วยการสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมและคาดการณ์เอา

(speculative) อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของ Grand Theory ก็คือ มีลักษณะที่เป็นสากลและครอบคลุมปรากฏการณ์ที่หลากหลาย

1.1.2 *Middle-range Theory* เป็นทฤษฎีระดับกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมทฤษฎี” ดังที่ได้กล่าวถึงรายละเอียดตามแนวคิดของเมอร์ตัน ซึ่งเป็นผู้สนใจเรื่องการสร้างสรรค์มัชฌิมทฤษฎีขึ้นมา

1.1.3 *Micro-Theory* เป็นทฤษฎีระดับเล็กที่ครอบคลุมตัวแปรเพียง 2-3 ตัว เช่น ทฤษฎี (หรือมักเรียกว่า สมมติฐาน) เรื่อง “ความคับข้องใจและความก้าวร้าว” (Frustration-Aggression Hypothesis) ซึ่งครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพียง 2-3 ตัวเท่านั้น

สำหรับในกรณีของเมอร์ตัน ถึงแม้เมอร์ตันจะเป็นศิษย์ก้นกุฏิของพาร์สัน และแม้พาร์สันจะเป็นผู้ที่พยายามพัฒนาแนวคิดด้านสังคมวิทยาจากที่เป็นปรัชญาสังคมแบบนามธรรมให้มาเป็นทฤษฎีสังคมที่มีความเป็นรูปธรรม และพร้อมที่จะนำไปสู่การวิจัยได้มากขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แม้กระนั้น เมอร์ตันก็ยังวิจารณ์ว่า พาร์สันมีทิศทางวิธีคิดที่เป็นอุดมคติเกินไป เพราะคาดหวังที่จะสร้างทฤษฎีที่มีความเป็นสากลอย่างมาก ทฤษฎีของพาร์สันจึงยังคงโน้มเอียงในทางเป็นมหาทฤษฎีเช่นเดียวกับนักวิชาการในศตวรรษที่ 19 ดังนั้น เมอร์ตันจึงได้นำทฤษฎีอีกประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่า มัชฌิมทฤษฎี ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ลดระดับนามธรรมลงมา เมอร์ตันได้ระบุลักษณะสำคัญ ๆ ของมัชฌิมทฤษฎีดังนี้คือ

1) มัชฌิมทฤษฎีนี้จะเลือกอธิบายเพียงบางปริมาตร (area) ของสังคม หรือชุดของกิจกรรมบางชุดเท่านั้น โดยไม่ศึกษาแบบครอบคลุม เช่น ศึกษาปริมาตรภายในบ้าน (domestic) ศึกษาพฤติกรรมกรรมการเปิดรับสารของกลุ่มแม่บ้านจากสื่อโทรทัศน์ เป็นต้น โดยที่เนื้อหาของทฤษฎีนี้จะประกอบด้วยชุดของข้อสันนิษฐานบางชุด (set of assumptions) ที่ได้มาและได้รับการยืนยันจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical research) เช่น ข้อสันนิษฐานว่า พฤติกรรมการเปิดรับสารของกลุ่มผู้ชมจะต้องมีหน้าที่บางอย่างต่อผู้ชมเอง เป็นต้น

2) จากข้อตกลงเบื้องต้นที่กล่าวมา มัชฌิมทฤษฎีจึงต้องมีการสร้างมโนทัศน์ (conception) บางอย่างให้ชัดเจนขึ้นมา เช่น พฤติกรรมการเปิดรับสาร หน้าที่ของสื่อมวลชน เพื่อให้สามารถนำไปสู่การวิจัยเพื่อพิสูจน์ได้ และปริมาณของมโนทัศน์หรือตัวแปรที่จะศึกษานั้น ก็ต้องไม่มีจำนวนมากมายจนเกินไป อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามัชฌิมทฤษฎีจะค่อนข้างชัดเจนทั้งขอบเขต/มโนทัศน์/ตัวแปรที่จะศึกษา แต่ทว่ามัชฌิมทฤษฎีก็จะต้องไม่ยื่นอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือแยกขาดออกมาจากโครงข่ายของทฤษฎีอื่น ๆ หากแต่จะต้องอธิบายอย่างสัมพันธ์กับทฤษฎีอื่น ๆ ดังนั้น มโนทัศน์เรื่องพฤติกรรมการรับสารของกลุ่มแม่บ้านก็ต้องอธิบายอย่างสัมพันธ์กับมโนทัศน์เรื่องวิถีชีวิตประจำวัน มโนทัศน์เรื่องระดับความคาดหวัง เป็นต้น

3) และแม้จะได้กล่าวมาแล้วว่า มัชฌิมทฤษฎีจะต้องมีงานวิจัยที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น งานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมการรับรายการผู้หญิงในโทรทัศน์ของกลุ่มแม่บ้านในกรุงเทพมหานคร แต่หลังจากได้ผลงานวิจัยเหล่านี้มาแล้ว ทฤษฎีกลุ่มนี้ก็จะเอารูปธรรมเหล่านี้มายกระดับให้กลายเป็นนามธรรม (abstraction) ให้สูงพอที่จะใช้อธิบายอย่างครอบคลุมพฤติกรรมทางสังคมและโครงสร้างสังคมแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น จากรูปธรรมของกลุ่มแม่บ้าน ทฤษฎีนี้ควรจะขยายว่า สำหรับผู้หญิงในโลกสมัยใหม่ที่ต้องมีภารกิจทั้งในและนอกบ้าน จะมีพฤติกรรมการใช้สื่อและรับสารอย่างไร เพราะเหตุใด เป็นต้น

4) มัชฌิมทฤษฎีจะต้องมีความคาดหวังที่จะเชื่อมช่องว่างที่เคยมีอยู่ในงานวิชาการด้าน

สังคมศาสตร์ คือ รอยแยกระหว่างปัญหาทางสังคมระดับย่อย ๆ (micro) ที่กระจุกกระจายกันอยู่คนละทิศละทาง หากกล่าวในกรอบของการสื่อสาร มัชฌิมทฤษฎีอาจจะต้องเชื่อมร้อยงานวิจัยที่เกี่ยวกับ S-M-C-R (ผู้ส่ง-สาร-ช่องทาง/สื่อ-ผู้รับ) ภายใต้บริบทต่าง ๆ ให้เป็นเรื่องราวเดียวกัน

5) ท่าทีของมัชฌิมทฤษฎีนี้จะต้องยอมรับในสิ่งที่ยังไม่รู้ในบางระดับ แทนที่จะเสแสร้งว่า มีความรู้ในเรื่องที่ความจริงยังไม่มีข้อเท็จจริงรองรับ ยกตัวอย่างเช่น การสร้างผลกระทบของสื่อที่ใช้ในการรณรงค์ ดังนั้น เมื่อนำมัชฌิมทฤษฎีนี้มาใช้ในการศึกษาสื่อมวลชน ทฤษฎีนี้จะช่วยเชื่อมโยงงานวิจัยที่เกี่ยวกับผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลเข้ากับทัศนะกว้าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ต้องการจะสร้างเป็นองค์ความรู้โดยรวมขึ้นมา กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ในขณะที่ฝ่ายสื่อมวลชนคาดหวังว่า จะทำหน้าที่แสดงบทบาทต่าง ๆ นั้น ในความจริงแล้ว การทำหน้าที่บทบาทเหล่านี้มีผลกระทบต่อฝ่ายผู้รับสารมาน้อยเพียงใด ในแง่มุมไหน เป็นต้น

1.2 แนวคิดหลัก 3 ประการของเมอร์ตัน จากจุดยืนเรื่องมัชฌิมทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น จะแสดงให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากแนวคิดหลัก 3 แนวคิดของเมอร์ตันคือ

1.2.1 ความเป็นเอกภาพในการทำหน้าที่ของระบบสังคม (functional unity of social system) เนื่องจากสำนักหน้าที่นิยมเกิดมาจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า เหตุเพราะสังคมส่วนรวม (the whole) มีความต้องการ (need) บางอย่างส่วนย่อย ๆ (the part) เช่น สถาบันทางสังคม (เช่น ครอบครัว ศาสนา สื่อมวลชน) เป็นต้น จึงต้องมีการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการนั้น ดังนั้น สำนักหน้าที่นิยมจึงตั้งคำถามว่า ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน/บูรณาการ (integration) เป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคมทุกสังคมจริงหรือไม่ กล่าวคือทุกสังคมมีความต้องการจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจริงหรือไม่ และคำตอบส่วนใหญ่ก็คือ น่าจะเป็นจริง เพราะหากปราศจากความต้องการนี้ สังคมก็คงจะดำรงอยู่ไม่ได้ (ดังนั้น ในช่วงที่สังคมเกิดระส่ำระสาย ก็มักจะมียุคที่พูดว่า “กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี” ซึ่งแสดงให้เห็นความต้องการที่จะผนึกสังคมให้เป็นปึกแผ่น โดยให้ “คนดี” มาทำหน้าที่รวบรวมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) อย่างไรก็ตาม เมอร์ตันเสนอว่า ปัญหาจะอยู่ที่ว่า ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว/บูรณาการระดับไหนที่สังคมต้องการเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ ความเป็นอันหนึ่งแบบ 100% 70% หรือ 30% ซึ่งคำตอบดังกล่าวนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาและตัดสินกันด้วยข้อมูลจากสนาม จะคิดเอาเองไม่ได้ เพราะแต่ละสังคมอาจต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวที่แตกต่างกัน เช่นสังคมปิดที่อยู่ในพื้นที่กลางขุนเขาปิดล้อมกับสังคมที่เปิดออกสู่ชายทะเล น่าจะมีความต้องการบูรณาการที่แตกต่างกัน และเมื่อโยงโยมาถึงเรื่องสื่อมวลชน เสรีภาพของสื่อมวลชนก็จะมีบริบทดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญ

1.2.2 ลักษณะความเป็นสากลในการทำหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ทางสังคม (functional universality of social item) สำหรับนักทฤษฎีสำนักหน้าที่นิยมในยุคแรกๆ มักจะมีแนวคิดที่ว่าส่วนย่อยใด ๆ ก็ตาม (part/social items) หากดำรงอยู่ในสังคมส่วนรวม (whole) ก็ต้องมีหน้าที่ คือมีผลทางบวกต่อบูรณาการของระบบสังคม เสมือนการมีอยู่ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทุกอวัยวะย่อมมีหน้าที่และก่อให้เกิดผลทางบวกต่อร่างกายโดยรวม ในประเด็นดังกล่าว เมอร์ตันไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวทั้งหมด เขากล่าวว่า เราควรศึกษาจากสภาพความเป็นจริงว่า บรรดาสิ่งต่าง ๆ ทางสังคม

(social items) ไม่ว่าจะเป็นประเพณี ความเชื่อ ความคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ สื่อมวลชน ศาสนา ครอบครัว มีหน้าที่หรือมีประโยชน์จริงหรือไม่

ข้อเสนอดังกล่าวเป็นต้นกำเนิดของการพัฒนาแนวคิดเรื่อง “หน้าที่” ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป ในที่นี้จะขอกล่าวถึงข้อเสนอเบื้องต้นของเมอร์ตันในเรื่อง “หน้าที่” อย่างคร่าว ๆ ดังนี้

1) บรรดาสิ่งต่าง ๆ ของสังคมบางอย่างอาจจะมีอยู่ หากแต่ไม่ได้ทำหน้าที่อะไร (dysfunction) ต่อสังคมก็ได้

2) สิ่งต่าง ๆ ทางสังคมบางอย่างอาจจะมีหน้าที่หรือไม่มีหน้าที่อย่างชัดเจน (manifest) หรือบางอย่างก็อาจจะมีหน้าที่หรือไม่มีหน้าที่อย่างแฝงเร้น (latent)

ดังนั้น ในเรื่อง “หน้าที่” เมอร์ตันจึงสรุปว่าสิ่งต่าง ๆ ทางสังคมอาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ

(ก) มีหน้าที่ชัดเจน

(ข) มีหน้าที่แฝงเร้น

(ค) ไม่มีหน้าที่ชัดเจน

(ง) ไม่มีหน้าที่อย่างแฝงเร้นต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคม และวัฒนธรรม

1.2.3 สิ่งต่าง ๆ ทางสังคมที่ทำหน้าที่ที่กระทำได้ (impensability of functional items for social system) แต่เดิมนั้นมีความเชื่อกันในหมู่นักทฤษฎีหน้าที่-โครงสร้างนิยมว่า มีสิ่งต่าง ๆ ทางสังคม บางอย่าง เป็นสิ่งที่จะขาดเสียมิได้สำหรับสังคมนั้น ๆ หากขาดไปแล้ว จะทำให้สังคมแตกสลาย เช่น สถาบันครอบครัวแบบชาย-หญิง/พ่อ-แม่-ลูก แต่เมอร์ตันมีความเห็นว่า ความเชื่อดังกล่าวนั้นไม่ถูกต้อง เพราะแม้สิ่งทางสังคมบางอย่างจะขาดหายไป สังคมก็สามารถจะหาสิ่งทางสังคมอื่น ๆ มาชดเชยทดแทนได้ เขาจึงได้เสนอความคิดเรื่อง “ตัวเลือกเชิงหน้าที่” (functional alternatives or functional equivalents) และ “ตัวทดแทนเชิงหน้าที่” (functional substitutes) กล่าวคือ สิ่งทางสังคมบางอย่างอาจมีสิ่งที่เหมาะสมกันมาทำหน้าที่ทดแทนได้ แนวคิดเรื่องตัวเลือกเชิงหน้าที่ที่นี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างมากในการอธิบายเรื่องหน้าที่ของสื่อมวลชน (social item ชนิดหนึ่ง) ถูกนำมาใช้ชดเชยหรือทดแทนสิ่งทางสังคมอื่น ๆ ที่เคยมีมา (เช่น ศาสนา ครอบครัว เป็นต้น)

2. แนวคิดของลาสเวลล์ (H. Lasswell)

บริบททางวิชาการ ลาสเวลล์เป็นนักวิชาการด้านสื่อมวลชนรุ่นใหม่ที่ทำงานอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 1950 โดยที่เขามีพื้นฐานมาจากด้านรัฐศาสตร์ (จบปริญญาเอกสาขานี้) ในทศวรรษที่ 1950 นี้ ทฤษฎีทางด้านนิเทศศาสตร์เริ่มจะแยกตัวออกมาเป็นอิสระจากศาสตร์ทางด้านสังคมทั่วไป เช่น สังคมวิทยา เนื่องจากมีเนื้อหาองค์ความรู้และผลงานวิจัยมากเพียงพอที่จะก่อร่างสร้างความเป็นอิสระของสาขาวิชา ในอีกด้านหนึ่ง อิทธิพลจากสาขาวิชาด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น ฟิสิกส์ ก็ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในด้านการสื่อสาร ซึ่งในยุคแรกนั้น “การสื่อสาร” มักจะถูกศึกษาควบคู่ไปกับเรื่อง “การคมนาคม” เราจึงได้เห็นนักวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรไฟฟ้า เช่น แซนนอนและวีเวอร์เข้ามาทำงานศึกษาค้นคว้าอยู่ในสาขานิเทศศาสตร์

ด้วย ตัวอย่างรูปธรรมที่สุดของอิทธิพลด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่เข้ามาในด้านการสื่อสาร ก็คือแนวคิดเรื่องการสร้างแบบจำลอง (models) และลาสเวลล์ก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้วางรากฐานสำคัญเกี่ยวกับแบบจำลองด้านการสื่อสาร

2.1 การสร้างแบบจำลองการสื่อสาร เป้าหมายของการสร้างแบบจำลองก็คือการสร้างภาพตัวแทนของคำอธิบายทางทฤษฎีที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง แต่เนื่องจากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีลักษณะซับซ้อน เหลื่อมล้ำ ทับซ้อนกันอย่างมาก ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวให้ลดความซับซ้อนให้น้อยลง ด้วยการระบุแต่องค์ประกอบที่เป็นหลัก ๆ และให้คำอธิบายว่าองค์ประกอบเหล่านั้นทำงานได้อย่างไร

ในช่วงทศวรรษที่ 1940-1950 ในศาสตร์ต่าง ๆ ทางสังคมมีความนิยมที่จะสร้างแบบจำลองต่าง ๆ ขึ้นมาอย่างมาก ในท่ามกลางกลุ่มนักสร้างแบบจำลองนี้ ลาสเวลล์ก็ได้สร้างแบบจำลองด้านการสื่อสารที่มีชื่อเสียงมากใน ค.ศ. 1948 ที่เรียกว่า สูตรของลาสเวลล์ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้คือ

- 1) ใคร
- 2) พูดอะไร
- 3) ผ่านช่องทางใด
- 4) กับใคร
- 5) เกิดผลอะไรบ้าง

สูตรของลาสเวลล์ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ เนื่องจากเป็นแบบจำลองที่สามารถใช้อธิบายกระบวนการสื่อสารได้อย่างไม่ซับซ้อน และช่วยให้เข้าใจเรื่องการสื่อสารได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็มีนักวิชาการบางท่าน มีทัศนะต่อสูตรของลาสเวลล์ ดังนี้

1) แมคควอล (D. McQuail) ตีความว่า สูตรของลาสเวลล์นั้นมีการยอมรับโดยปริยายว่า **ผู้ส่งสารจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร** ดังนั้น การสื่อสารก็คือกระบวนการโน้มน้าวชักจูงผู้รับสารนั่นเอง

2) นอกจากนั้น สูตรนี้ก็ยิ่งเชื่ออีกว่า **เนื้อหาสารก็จะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร** โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาสารจากสื่อประเภทสื่อมวลชน ซึ่งมีกระบวนการสร้างเนื้อหาสารอย่างเป็นระบบ พิถีพิถัน มีกลยุทธ์วิธีการ

3) แบบจำลองของลาสเวลล์นี้มี**จุดอ่อนตรงที่เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ไม่มีปฏิกิริยาป้อนกลับ (feedback) จากฝ่ายผู้รับสาร** จึงทำให้อธิบายกระบวนการสื่อสารในโลกที่เป็นจริงไม่ได้อย่างครบถ้วน

2.2 แนวคิดเรื่องหน้าที่ของสื่อสารมวลชน เนื่องจากทฤษฎีหน้าที่นิยมได้รากฐานมาจากวิทยาศาสตร์สาขาชีววิทยาที่ศึกษาบรรดาสสิ่งมีชีวิตทั้งหลายว่าเป็น “ระบบอินทรีย์” (organism) ระบบใหญ่ระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยการทำงานอย่างสัมพันธ์กันของระบบย่อย ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของทั้ง**ระบบย่อยและระบบใหญ่**ไปพร้อม ๆ กัน และเมื่อใดที่เกิด “ความขาดแคลน/ความตึงเครียด” ก็จะทำให้เกิด “ความต้องการ” ในเวลานั้น และระบบใหญ่จะเสียดุล (disequilibrium) เช่น เวลาปริมาณน้ำตาลในเลือดของร่างกายลดต่ำลง องค์ประกอบย่อย ๆ จะช่วยกันทำหน้าที่ **ตั้งแต่มือเท้า** จะพาออกไปเดินหาอาหาร **ตา**จะมองหาอาหาร **มือ**จะหยิบอาหารใส่ปาก **ฟัน**จะช่วยเคี้ยว ไปจนกระทั่งกระเพาะจะต้องช่วย

ย่อย เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนอง (มีปริมาณน้ำตาลในเลือดในระดับปกติ) ระบบทั้งหมดก็จะเข้าสู่สมดุลอีกครั้งหนึ่ง (homeostasis) อุปมาอุปมัยดังกล่าว ได้ถูกนำมาใช้อธิบายกับระบบสังคมและสามารถเปรียบเทียบกับร่างกายได้ในขณะที่สมองต้องการการรายงานข่าวสารอยู่ตลอดเวลาว่าอะไรเกิดขึ้น และจะต้องสั่งการไปเป็นข่าวสารข้อมูล ระบบสังคมกับสถาบันสื่อมวลชนก็ทำงานในลักษณะเดียวกันกับร่างกาย

ลาสเวลล์ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาวางระบบเรื่องหน้าที่ของกระบวนการสื่อสาร โดยนำเสนอว่า ในแต่ละสังคมต่างก็มีความต้องการของระบบและมีค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในสังคมเกษตรกรรมที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีน้อย ค่านิยมหลัก ๆ ซึ่งเป็นที่ต้องการของสังคมจึงมักเป็นความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน (เพื่อระดมการใช้แรงงานคนในการทำมาหากิน แทนเครื่องจักร) การเน้นความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้านเพื่อระดมสวัสดิการในยามที่เกิดการขาดแคลน (เช่น ภาษีที่ว่า พรึกอยู่บ้านเหนือ เกลืออยู่บ้านใต้ ตะใคร้อยู่บ้านเพื่อน หรือเศรษฐียังรู้จักขาดไฟ เป็นต้น) ค่านิยมการเคารพผู้อาวุโสซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้ที่สั่งสมมาจากประสบการณ์

แต่เมื่อสังคมพัฒนามาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีมากขึ้น ความต้องการและค่านิยมของสังคมก็เปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมเรื่องความร่ำรวยมั่งคั่งเพื่อสั่งสมเครื่องใช้ไม้สอยก็จะเข้ามาแทนที่เรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติหดตัวน้อยลงเพราะคนสามารถซื้อบริการจากสถาบันสังคมได้ เช่น ด้านการรักษาพยาบาลก็จะเปลี่ยนจาก “ยาขอ หมอวาน” ไปเป็น “ยาซื้อ หมอจ้าง” เป็นต้น

ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสังคมจะทำงานโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ ของสังคมที่โยงใยเกาะเกี่ยวกันเป็นตาข่าย เหมือนระบบเชื่อมโยงของร่างกาย และอาจจะเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ลาสเวลล์มีภูมิหลังเป็นนักรัฐศาสตร์ เมื่อใช้แนวคิดเปรียบเทียบระบบของสังคมกับระบบของร่างกาย เขาจึงอธิบายว่า ในขณะที่ร่างกายต้องเผชิญกับเชื้อโรคซึ่งเป็นตัวข่มขู่สุขภาพของร่างกาย ในโลกของสังคม ลัทธิการเมืองและการปกครองที่แตกต่างกัน (ในช่วงทศวรรษที่ 1950 เป็นช่วงเวลาของสงครามเย็นระหว่างค่ายการเมือง 2 ค่ายคือโลกเสรี และโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์) ก็ทำให้แต่ละสังคมต้องปกป้องระงับภัยจากอีกฝ่ายหนึ่ง

ดังนั้น หน้าที่ของระบบย่อยที่สำคัญของโลกสมัยใหม่คือ ระบบการสื่อสารมวลชนจึงถูกกำหนดจากพื้นฐานความคิดข้างต้น ดังนี้คือ

1) **หน้าที่สอดส่องดูแล (surveillance)** โดยที่สื่อมวลชนจะต้องมีหน้าที่คอยตรวจตรา ติดตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างในสังคม และจะได้มีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างถูกต้อง อันที่จริงแล้ว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น มีทั้งที่เป็นเหตุการณ์ดีและเหตุการณ์ร้าย แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว สื่อมวลชนควรจะสอดส่องและรายงานเหตุการณ์ร้าย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่บ่อนทำลายเสถียรภาพของสังคมเป็นหลัก จากเบื้องหลังที่มาจากแนวคิดเช่นนี้เอง ทำให้ “ข่าว” มักจะเท่ากับ “ข่าวร้าย” อยู่เสมอ

2) **หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (correlation)** เป็นหน้าที่ที่เพิ่มมากขึ้นไปกว่า “การรายงานข่าวเฉย ๆ ด้วยการเพิ่มการตีความ การให้คำอธิบาย และการชี้แนะ เพื่อให้ทุกส่วนเลี้ยวของสังคมที่สื่อมวลชนสามารถเข้าถึง มีความเข้าใจและมีการกระทำที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น เมื่อมีการระบาดของโรคหวัด SARS ในช่วงปี

พ.ศ. 2546 สื่อมวลชนก็จะให้คำอธิบายว่า โรคดังกล่าวมีความรุนแรงอยู่ในระดับใด มีแนวทางป้องกันหรือรักษาอย่างไร เป็นต้น

3) **หน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (cultural transmission)** ในขณะที่หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นจะเน้นหนักการทำงานของสื่อมวลชนในแง่พื้นที่ (space) กล่าวคือ ไม่ว่าคนทุกกลุ่ม ทุกหนแห่งจะได้รับการชี้แนะให้มีความคิดที่เป็นเอกภาพเดียวกัน (รวมความคิด และรวมจิตใจให้เป็นหนึ่งเดียว) แต่ทว่าหน้าที่สุดท้ายนี้ จะเน้นหนักของการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในแง่ของกาลเวลา (time) เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคม และเป็นมรดกที่จะส่งทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไปเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ในกรณีนี้สื่อมวลชนจะได้รับมอบหมายบทบาทให้ช่วยพิทักษ์รักษามรดกของสังคมให้มีอายุยืนยาวต่อไปหลาย ๆ ชั่วอายุคน

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 4.2.3 จบแล้วโปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.2.3

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.2 เรื่องที่ 4.2.3

ตอนที่ 4.3

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีหน้าที่นิยมในเรื่องการสื่อสาร

โปรดอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 4.3 แล้วจึงศึกษาเนื้อหาสาระพร้อมปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเรื่อง

หัวเรื่อง

- เรื่องที่ 4.3.1 แนวคิดเรื่อง “การทำหน้าที่” “การไม่ทำหน้าที่” “การทำหน้าที่ที่ผิดไป”
- เรื่องที่ 4.3.2 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่เปิดเผย” “หน้าที่แฝงเร้น”
- เรื่องที่ 4.3.3 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่ทดแทน”
- เรื่องที่ 4.3.4 การวิเคราะห์หน้าที่การสื่อสารในระดับต่างๆ

แนวคิด

- แนวคิดเรื่อง “หน้าที่” นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการ ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการอยู่ 3 แบบคือ หากตอบสนองได้ถูกต้อง ก็เป็นการทำหน้าที่ ตอบสนองไม่ถูกต้อง ก็ไม่ทำหน้าที่ และถ้าตอบสนองผิดจากที่ต้องการ ก็เป็นการทำหน้าที่ผิดไป
- ในขณะที่ “การทำหน้าที่เปิดเผย” นั้น เกิดมาจากการประเมินความต้องการของฝ่ายผู้ส่งสาร แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงจากฝ่ายผู้รับสารที่ผู้ส่งไม่ได้คาดมาก่อนคือ “หน้าที่แฝงเร้น”
- เมื่อเกิดความต้องการขึ้นอย่างหนึ่ง สามารถมีวิธีการตอบสนองได้หลายวิธี วิธีการตอบสนองที่อาจจะไม่ใช่วิธีแรกที่ถูกคาดหวังไว้เรียกว่า “หน้าที่ทดแทน”
- เมื่อวิเคราะห์การทำหน้าที่ของการสื่อสาร เราอาจต้องแยกแยะระดับที่การสื่อสารนั้นเกิดขึ้น เป็น 4 ระดับ คือระดับปัจเจก ระดับกลุ่มย่อย ระดับสังคม และระดับวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 4.3 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

- อธิบายแนวคิดเรื่อง “การทำหน้าที่” “การไม่ทำหน้าที่” และ “การทำหน้าที่ที่ผิดไป” ได้
- อธิบายแนวคิดเรื่อง “หน้าที่เปิดเผย” “หน้าที่แฝงเร้น” ได้
- อธิบายแนวคิดเรื่อง “หน้าที่ทดแทน” ได้
- อธิบายแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์หน้าที่ของการสื่อสารในระดับต่างๆ ได้

ความนำ

จากที่ได้กล่าวถึงแนวคิดหลัก ๆ ของนักทฤษฎีหน้าที่นิยมตั้งแต่รุ่นบุกเบิก รุ่นบรรพบุรุษมาจนถึงรุ่นปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมไม่ได้ค่อย ๆ มีการก่อร่างสร้างตัว มีการพัฒนา เปลี่ยนแปลง และดัดแปลงแนวคิดหลัก ๆ จากบรรดานักวิชาการรุ่น ต่างๆ มาเป็นลำดับ ซึ่งเป็นกระบวนการโดยทั่วไปของสำนักคิดต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อการเพิ่มพูนพลังในการอธิบาย (explanation power) ของทฤษฎีให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดหลัก ๆ ของสำนักหน้าที่นิยมก็จะมีดังจะนำเสนอในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

เรื่องที่ 4.3.1 แนวคิดเรื่อง “การทำหน้าที่” (function) “การไม่ทำหน้าที่” (dysfunction) “การทำหน้าที่ที่ผิดปกติ” (malfunction)

เรื่องที่ 4.3.2 แนวคิดเรื่อง หน้าที่เปิดเผย (manifest function) “หน้าที่แฝงเร้น” (latent function)

เรื่องที่ 4.3.3 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่ทดแทน” (equivalence function)

เรื่องที่ 4.3.4 การวิเคราะห์หน้าที่การสื่อสารในระดับต่าง ๆ

เรื่องที่ 4.3.1 แนวคิดเรื่อง “การทำหน้าที่” “การไม่ทำหน้าที่” “การทำหน้าที่ที่ผิดพลาด”

1. ลักษณะเฉพาะตัวของแนวคิดเรื่อง “หน้าที่”

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าตั้งแต่ต้นนักคิดรุ่นบุกเบิกของสำนักหน้าที่นิยม เช่น ออกุสต์ กองต์ ได้นำเสนออย่างชัดเจนว่า ในการศึกษาสังคมนั้น จะต้องไม่พิจารณาจากมูลเหตุของปัจเจกบุคคล หากแต่จะต้องศึกษาจาก **การทำหน้าที่** และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์ทางสังคมและสถาบันทางสังคม ดังนั้น ชื่อของสำนักหน้าที่นิยมก็ระบุอย่างชัดเจนแล้วว่า แนวคิดเรื่อง “หน้าที่” นั้น เป็นเสาหลักของสำนักคิดนี้

เพื่อให้เข้าใจแนวคิดเรื่อง “หน้าที่” ให้ชัดเจน เราน่าจะพิจารณาแนวคิดนี้โดยเปรียบเทียบกับแนวคิดอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้านั้น แนวคิดเรื่อง “หน้าที่” เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ต่อจากวิธีการวิเคราะห์แบบสาเหตุ-ผลลัพธ์ (cause-effect approach) ที่หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว โดยใช้เกณฑ์เรื่อง “กาลเวลา” (time series) เป็นตัวแบ่ง ตัวแปรที่เป็น “เหตุ” จะเกิดขึ้นก่อน ส่วนตัวแปรที่เป็น “ผล” จะเกิดตามมา เช่น ในงานวิจัยด้านการสื่อสารนั้นได้เริ่มต้นด้วยความพยายามที่จะวิเคราะห์หาคำตอบว่า สื่อมวลชนจะเป็น **สาเหตุ** ทำให้เกิด **ผลลัพธ์** ต่าง ๆ ตามมาใช่หรือไม่ เช่น ผลลัพธ์เรื่องความรุนแรง แนวคิดเรื่องความทันสมัย การพัฒนา ความคิดแบบชาตินิยม ความคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และพยายามวิเคราะห์หาปัจจัยเงื่อนไขว่า อะไรเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าวได้ซึ่งนำมาสู่ข้อสรุปเรื่อง “พลังอำนาจของสื่อมวลชน” ในฐานะเป็นตัวการให้เกิดผลต่าง ๆ ได้

ในทัศนะของสำนักหน้าที่นิยมได้อธิบายว่า หากจะอธิบายถึงพลังอำนาจที่มีของสื่อมวลชนแล้ว อำนาจนี้ก็มิใช่อำนาจในการกำหนดพฤติกรรม/การกระทำของบุคคลแบบสาเหตุ-ผลลัพธ์ที่กล่าวมา หากแต่อำนาจของสื่อจะมาจากความสามารถ/ประโยชน์ของสื่อที่สามารถ **ทำหน้าที่ตอบสนอง** ความต้องการต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และสังคมได้ต่างหาก ดังนั้น ในการวิเคราะห์แบบหน้าที่นิยมจึงต้องมีการเพิ่มตัวแปร/ปัจจัยขึ้นมาคือ “ความต้องการ” เช่น

- 1) **ในระดับบุคคล** สื่อมวลชนช่วยลดความวิตกกังวลของบุคคล เช่น วิทยุจส.100 ช่วยให้รู้สภาพการจราจร
- 2) **ในระดับกลุ่ม** สื่อมวลชนช่วยให้คำอธิบายต่อกลุ่ม เช่น ข่าวสารเรื่องการลดอุบัติเหตุบนท้องถนนด้วยการตรวจระดับแอลกอฮอล์ในเลือดของผู้ขับขี่รถยนต์
- 3) **ในระดับสังคม** สื่อมวลชนช่วยดึงให้ผู้รับสารหันเหออกจากปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และทำให้สังคมทั้งหมดดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข เช่น บทบาทของละครโทรทัศน์หรือรายการบันเทิงต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้น ข้อแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์แบบสาเหตุ-ผลลัพธ์จะเริ่มต้นอยู่ที่ “ผลลัพธ์” แล้วมองย้อนกลับไปหา “สาเหตุ” อันเป็นการมองย้อนกลับไปดูข้างหลัง ทฤษฎีหน้าที่นิยมกลับเริ่มต้นจาก “ผลลัพธ์” (พฤติกรรม/การกระทำ) แล้วมองไปข้างหน้าเพื่อดู “ผลสืบเนื่อง” (consequence) ที่ตามมาหลังจากแสดงพฤติกรรมแล้ว เช่น หลังจากที่อยู่ละครโทรทัศน์แล้ว ผู้คนรู้สึกลัวอ่อนคลายจากปัญหา

เดิม ๆ และพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความเครียดครั้งใหม่ ๆ ได้ อันเป็นการมองไปข้างหน้าและตั้งคำถามว่า การทำหน้าที่ดังกล่าวของสื่อ “มีประโยชน์หรือไม่” (Useful theory)

2. คำนิยามของคำว่า “หน้าที่”

หากใช้คำนิยามดั้งเดิมของคำว่า “หน้าที่” จากทัศนะของนักทฤษฎีหน้าที่นิยมรุ่นบุกเบิก เช่น แรตคลิฟ บราวน์ มาลินอฟสกี จะอธิบายว่า “หน้าที่” หมายถึง

- การอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มวัฒนธรรมหรือสังคมจากส่วนย่อย (เช่น สถาบันสังคม เป็นต้น) ส่วนใดส่วนหนึ่ง
- ส่วนย่อย ๆ เช่น กลุ่มนั้นจะทำประโยชน์ให้แก่สมาชิก เช่น ครอบครัวทำให้ทารกอยู่รอด หรือกลุ่มใหญ่ช่วยให้กลุ่มเล็กอยู่รอด (ซึ่งตอบสนองความต้องการที่จะมีชีวิตยืนยาวของสังคมส่วนรวมทั้งหมด)
- การเน้นถึงการรวมเอาส่วนย่อยต่าง ๆ ให้ผนึกเข้ามามีอันหนึ่งอันเดียวกับส่วนรวมทั้งหมด เช่น แต่ละครอบครัวในสังคมไทยก็จะทำหน้าที่แบบครอบครัวไทย ๆ หรือหมายถึงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างส่วนต่าง ๆ เช่น การทำหน้าที่ประสานกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เป็นต้น
- ในการวิเคราะห์เรื่องการทำหน้าที่นั้นจะดูได้จาก “ปฏิบัติการ” (practice) หรือ “กิจกรรม” (activities) ที่สถาบัน/ส่วนย่อยต่าง ๆ กำลังดำเนินอยู่

จากคำนิยามพื้นฐานดังกล่าว เมื่อนำมาใช้ในด้านการสื่อสาร แมคเคลลได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความหมายของคำว่า “หน้าที่” นั้น มีได้อย่างค่อนข้างหลากหลาย เช่น ใช้เท่ากับ

- 1) เป้าหมาย (purpose) เช่น เป้าหมายของการให้ข่าวสารคืออะไร มักเป็นมุมมองมาจากฝ่ายผู้ส่ง
- 2) ผลสืบเนื่อง (consequence) อันเป็นความหมายเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้ว มักเป็นมุมมองมาจากฝ่ายผู้รับสาร
- 3) ข้อกำหนด (requirement) เช่น เวลาระบุถึงหน้าที่ของสถาบันสื่อมวลชนต่อการธำรงรักษาสีบทอดวัฒนธรรม มักจะมีนัยยะว่าเป็นข้อกำหนดของสังคมให้สื่อมวลชนทำหน้าที่เช่นนั้น

4) ความคาดหวัง (expectation) ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้กันมาก เช่น ในช่วงเวลาเลือกตั้ง ประชาชนมักจะคาดหวังให้สื่อวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด เป็นต้น

และนอกจากนั้น การกำหนดหน้าที่ของการสื่อสารเช่นสื่อมวลชนนั้น ยังขึ้นอยู่กับว่าเป็นการกำหนดจากจุดยืนของใคร เช่น กำหนดมาจากจุดยืนของผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ผู้สังเกตการณ์ที่เป็นกลาง ผู้รักษากฎหมาย ผู้ควบคุมระเบียบของสังคม เป็นต้น และมุมมองที่แตกต่างกันนี้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาและข้อขัดแย้งเสมอในภาคปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น การที่หนังสือพิมพ์ประชาชนนำเสนอข่าวสารประเภทการไปตัวเลขหรือข่าวหมูมี 3 ขา แล้วมีคนไปปิดทองในหน้า 1 นั้น ในทัศนะของนักหนังสือพิมพ์ก็เห็นว่า ข่าวดังกล่าวมีคุณสมบัติของข่าว เจ้าของหนังสือพิมพ์ก็เห็นว่าข่าวดังกล่าวเป็นข่าวชายดี ประชาชนที่ชอบอ่านก็เห็นว่าข่าวดังกล่าวให้ประโยชน์ในการซื้อเลขเด็ด แต่นักวิชาการด้านสื่อมวลชนอาจจะเห็นว่าข่าวดังกล่าวทำหน้าที่ไม่เหมาะสม หรือในกรณีของบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการส่งเสริมการเล่นฟุตบอลทั้งแบบตรง ๆ หรือโดยทางอ้อมก็เป็นประเด็นเรื่องการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน

มีตัวอย่างงานวิจัยที่แสดงให้เห็นการรับรู้บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่แตกต่างกันไปตามจุดยืนของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัย เรื่อง มิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิงของ วรินทร์า ไกยวรงค์ (2540) ได้ประมวลบทบาทหน้าที่ของนิตยสารที่อาจแบ่งประเภทโดยใช้กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ได้ดังนี้

(1) บทบาทหน้าที่ต่อผู้รับสาร มีหน้าที่ 6 ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ให้สาระความรู้ เป็นปากเป็นเสียง เป็นเวทีแสดงความคิดเห็น ให้ความบันเทิง เป็นคู่มือชีวิตประจำวัน เป็นโรงเรียนนอกระบบ หน้าที่ทั้งหมดนี้ จะเป็นแรงดึงดูดใจให้ผู้อ่านสตรีรุ่นแล้วรุ่นเล่าเกิดความต้องการ และยึดถือเอาการอ่านนิตยสารเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งของชีวิตประจำวัน

(2) บทบาทหน้าที่ต่อผู้ผลิต เพื่อให้ธุรกิจสิ่งพิมพ์เช่นนี้มีอายุยืนยาวยาวนาน ภายในนิตยสารแต่ละเล่มจะต้องมีการสืบทอดผู้อ่านรุ่นต่อ ๆ ไป เช่น การมีคอลัมน์สำหรับเด็กหรืออาจจะต้องขยายฐานผู้อ่านให้กว้างขวางขึ้นในแง่เพศ วัย กลุ่ม ภูมิภาค ชนชั้น เป็นต้น อันเป็นตรรกะทั่วไปของการผลิตในระบบทุนนิยม

นอกจากนั้น โดยผ่านการผลิตเนื้อหาและสร้างรูปแบบของหนังสือนี้เอง กลุ่มผู้ผลิตนิตยสารเล่มต่าง ๆ ก็จะสามารถ (constitute) ตัวเองให้กลายเป็นผู้นำค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม ที่มองเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ แฟชั่น หรือประเด็นเรื่องความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ความสนใจปัญหาสุขภาพร่างกาย เป็นต้น

(3) บทบาทหน้าที่ต่อธุรกิจต่าง ๆ นับตั้งแต่เปิดตัวขึ้นมาเมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว นิตยสารสตรีไทยยุคแรก ๆ เช่น สตรีศรีพัทธ์ ก็ได้เปิดพื้นที่ถึง 30-40% ให้กับการโฆษณา และตัวเลขนี้ยังคงอยู่คงกระพันมาจนถึงปัจจุบัน โดยอาจเปลี่ยนแปลงในเรื่องรายละเอียดของรูปแบบการโฆษณาเท่านั้น การจัดพื้นที่ถึงหนึ่งในสามให้แก่การโฆษณานั้น อาจนำมาสู่ข้อสรุปของทฤษฎีสังคมบริโภคที่ว่า หน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของสื่อมวลชน เช่น นิตยสารก็คือการแปลงสภาพ “ผู้อ่าน” ของตนให้กลายเป็น “สินค้าอย่างหนึ่ง” แล้วจึงนำไปขายทอดตลาดให้แก่สปอนเซอร์ ดังข้อพิสูจน์ที่ว่า ยิ่งจำนวนผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ชม หรือผู้ฟังของสื่อประเภทต่าง ๆ มีมากเท่าไร (แปลว่ามีปริมาณสินค้ามาก) ราคาค่าโฆษณาก็จะต้องจ่ายมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน และนี่คือหน้าที่แปลงสภาพ “ผู้อ่าน” ให้เป็น “สินค้า” ที่สื่อต้องกระทำให้แก่กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ

(4) บทบาทหน้าที่ต่อสังคม นอกเหนือจากหน้าที่ต่อกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มองเห็นเป็นรูปธรรมแล้ว ในระดับนามธรรม สื่อ นิตยสารยังทำหน้าที่บางประการต่อสังคมโดยทั่วไปด้วย หน้าที่ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันพอสมควรในแวดวงนิเทศศาสตร์ คือทำหน้าที่เป็นกระจกส่องสะท้อนความเป็นไปของสังคม โดยผ่านคอลัมน์ที่สะท้อนความคิดเห็นบ้าง การกระทำบ้าง ธรรมเนียมบ้าง เป็นต้น

3. แนวคิดเรื่อง “การไม่ทำหน้าที่” และ “การทำหน้าที่ที่ผิดไป”

3.1 การไม่ทำหน้าที่ ควบคู่ไปกับแนวคิดเรื่อง “การทำหน้าที่” เนื่องจากในโลกแห่งความเป็นจริงมีปรากฏการณ์หลายอย่างที่หลุดไปจากค่านิยมของคำว่า “การทำหน้าที่” จึงจำเป็นต้องมีการสร้างคำศัพท์ใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้เรียกปรากฏการณ์ดังกล่าว เช่น หากการทำงานของระบบสื่อมวลชนทำให้ปัจเจกบุคคล/กลุ่ม/สังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือภัยอันตรายที่จะมาข่มขู่ได้ เช่น การรายงานข่าว ป่าไม้กำลังจะหมดไป จึงต้องช่วยกันประหยัดผลิตภัณฑ์ที่ทำจากป่าไม้ เช่น กระดาษ ซึ่งควรจะมีการนำกระดาษมาใช้เป็นการแยกขยะ เป็นต้น หากว่ารายงานข่าวดังกล่าวทำให้ประชาชนปฏิบัติตามซึ่งเท่ากับตอบสนองความต้องการของระบบ ก็ถือว่าสื่อได้ทำหน้าที่อย่างดี (well-function) แต่หากเมื่อใดก็ตามที่กิจกรรมของสื่อกลับไม่ก่อให้เกิดผลใด ๆ ขึ้นมาเลย ก็เรียกว่าเป็น “การไม่ทำ

หน้าที่” (dysfunction) เช่น การรายงานข่าวสถิติอุบัติเหตุบนท้องถนนในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และการใช้สื่อรณรงค์พร้อมนำเสนอมาตรการต่าง ๆ เพื่อลดอุบัติเหตุ แต่หลังจากเทศกาลผ่านไปแล้วก็พบว่า ตัวเลขสถิติอุบัติเหตุไม่ได้ลดลงเลย เป็นต้น

3.2 การทำหน้าที่ที่ผิดไป ยังมีบางกรณีที่นอกจากสื่อมวลชนจะไม่ทำหน้าที่ตามที่คาดหวังแล้ว ก็ยังทำหน้าที่ที่ผิดไปจากที่ควรจะเป็นอีกด้วย เช่น สมมติว่ากรณีการรณรงค์เรื่อง “30 บาทรักษาทุกโรค” ซึ่งมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนรับรู้ถึงสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลที่รัฐจัดให้ แต่ผลจากกลับปรากฏว่าประชาชนยิ่งเพิ่มพฤติกรรมความเสี่ยงมากยิ่งขึ้น และลดการป้องกันส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากแน่ใจว่าจะได้รับการรักษาพยาบาลอย่างแน่นอน หรือในกรณีของการประกันภัยรถยนต์ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้ขับขี่เพิ่มความประมาทมากยิ่งขึ้น ก็เป็นกรณีของ “การทำหน้าที่ที่ผิดเพี้ยนไป” เช่นกัน

ในกรณีของการทำหน้าที่ที่ผิดเพี้ยนไปนั้น เป็นประเด็นที่นักวิทยาศาสตร์พัฒนาการให้ความสนใจอย่างมาก เนื่องจากปรากฏการณ์ที่มีการนำเอาสื่อมวลชนซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของโลกที่ 1 เมื่อถูกนำมาใช้ในโลกรที่ 3 และก่อให้เกิดผลที่ตามมาอันไม่น่าพึงปรารถนาจากการทำหน้าที่ที่ผิดเพี้ยนไปของสื่อมวลชนนั้น เช่น หลังจากใช้สื่อมวลชนรณรงค์เรื่อง “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” และ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” แล้ว ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ

1) การยกระดับความคาดหวัง (raising expectation) มีข้อสังเกตว่าก่อนที่จะมีการพัฒนาบรรดาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ เป็นต้น ภาพเหล่านี้ได้มาปรากฏในสื่อมวลชนก่อนหน้าที่ของจริงจะเดินทางมาถึง ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งที่สื่อมวลชนในโลกตะวันตกนำเสนอแบบติดมาในเนื้อหาสื่อก็คือ “วิถีชีวิตที่ดี (แบบตะวันตก)” เช่น การกินอาหารร้อน อาบน้ำใช้สบู่ นั่งโต๊ะ นอนบนที่นอน ใส่รองเท้า เป็นต้น

อันที่จริง “วิถีชีวิตที่ดี” นี้ประกอบด้วยทั้งด้าน “วัตถุธรรม” (material) เช่น การนุ่งกางเกงยีนส์ การกินเหล้าฝรั่ง เป็นต้น และ “ค่านิยม” เช่น เสรีภาพในชีวิต การเคารพต่อกฎหมาย เป็นต้น แต่เนื่องจากการรับเอามิติด้านวัตถุธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ง่ายและรวดเร็วกว่า ดังนั้น การรับเอาความสะดวกสบายด้านวัตถุจึงเป็นทัพหน้าของชีวิตที่ดีแบบตะวันตกที่ถูกอัดฉีดเข้ามาในโลกที่ 3 ผ่านสื่อมวลชน มีงานวิจัยพบว่า หากไม่มีภาพของตู้เย็นที่แสดงอยู่ในหนังสือลิวู๊ด แล้ว คงต้องใช้เวลาประมาณ 20 ปี กว่าจะทำให้ชาวอินโดนีเซียรู้จักเข้าใจและยอมรับการใช้ตู้เย็นใหญ่สีขาว ๆ ดังกล่าว ฉะนั้น บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของสื่อมวลชนในโลกที่ 3 ก็คือ การยกระดับความคาดหวังของประชาชนให้อยากมี “วิถีชีวิตที่ดีกว่าที่กำลังมีอยู่ในปัจจุบัน”

ตามหลักการของการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาประเทศ หน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่สื่อได้รับมอบหมายให้กระทำ โดยนักทฤษฎีคาดหวังว่า เมื่อกระตุ้นให้คนในโลกที่ 3 ยกระดับความคาดหวังของตนแล้ว ก็จะเกิดความคึกคักและมีชีวิตชีวาที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายย่อย ๆ ของตนเองติดตามมา และหลังจากนั้นโดยภาพรวม สังคมทั้งสังคมก็จะพัฒนาดีขึ้นเป็นลำดับต่อไป

อย่างไรก็ตาม หน้าที่ดังกล่าวนี้อาจจะไม่สามารถทำหน้าที่หรือทำหน้าที่ที่ผิดไปได้ ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ควบคุมได้ยาก เช่น การเกิด**ความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งโดยเปรียบเทียบ (relative deprivation)** มีผลการทดลองเล็ก ๆ พบว่า ในขณะที่ทำการประกาศกับทหารทุกลำดับชั้นว่าจะมีการขึ้นเงินเดือนให้กับทุกคน แต่เมื่อทหารชั้นล่างพบว่าตัวเองได้เลื่อนเงินเดือนน้อยกว่าทหารระดับสูง ความไม่พอใจก็ขยายตัวไปทั่ว (ทั้ง ๆ ที่ความจริงได้ขึ้นเงินเดือน) ผลการทดลองนี้สามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ในโลกที่ 3 ได้ว่า ในขณะที่การพัฒนาได้ทำให้**ทุกคน**มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ทว่า “จังหวะเร็ว/ช้า หรือมาก/น้อย” ของแต่ละคน/แต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน ดังนั้น กลุ่มคนจนจึงมองเห็นว่าคนชั้นกลางหรือคนรวยมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น**อย่างมากและเร็วกว่า**ตนเองอย่างเปรียบเทียบกันไม่ได้ (สื่อมวลชนเองก็เป็นช่องทางในการเผยแพร่ให้เห็นปรากฏการณ์) ดังนั้น ทั้ง ๆ ที่**ในความเป็นจริง**คนจนไม่ได้จนลงไปกว่าเดิม

แต่ทว่าใน**ความรู้สึก**แล้ว คนจนจะรู้สึก**ตนเองจนลงกว่าเดิม** (ที่จริงคือจนกว่าคนอื่นโดยเปรียบเทียบ) ผลที่เกิดตามมา จึงเป็น ความรู้สึกคับข้องใจ (frustration) และรู้สึก**ว่าตนเองถูกทอดทิ้ง** (โดยเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ)

เลินเนอร์ (D. Lerner) ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการไปทำหน้าที่หรือการทำงานที่ที่ผิดไปของสื่อมวลชนในโลกที่ 3 ว่า หลังจากที่ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่กระตุ้นความต้องการและยกระดับความคาดหวังของประชาชนในโลกที่ 3 แล้ว สังคมหรือสื่อมวลชนได้ตระหนัก หรือเปล่าว่ามี**วิถีทาง** หรือ**มีความเป็นไปได้**ใหม่ที่ต้องการดังกล่าวจะตอบสนองให้ได้ เพราะหากปราศจากวิถีทางหรือความ เป็นไปได้แล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ เราจะไม่มี**คนยากจนเช่นเดิมเท่านั้น** แต่ทว่าเราจะมี**คนที่รังเกียจความยากจนของตัวเอง (rejection of poverty)** อันเป็นความรู้สึกที่ไม่เคยมีมาก่อน สภาวะดังกล่าวทำให้เกิดความคับข้องใจแพร่หลายทั่วไป และตาม สมมติฐานเรื่อง Frustration-Aggression (ความคับข้องใจเป็นสาเหตุนำไปสู่ความก้าวร้าว) ผลที่ตามมาอย่างจะหลีกเลี่ยงได้ยากก็คือ การเกิดความก้าวร้าวรุนแรงขึ้นในสังคม

เมอร์ตันได้ใช้คำศัพท์ของเดอร์ไคม์บรรยายสภาวะที่สังคมได้สร้าง**เป้าหมาย**ให้แก่บุคคล แล้วก็ไม่ได้จัดหา**วิถีทาง**ที่จะบรรลุ เอาไว้ว่า บั๊กเบกบุคคลจะเกิดสภาวะอโนมี (anomie) ซึ่งเป็นสภาวะที่ลดเสถียรภาพของสังคม ดังนั้น บทบาทของสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์นั้นจึงทำหน้าที่ทั้ง function & dysfunction ไปพร้อม ๆ กันคือ ยกระดับความคาดหวังและยกระดับความคับข้องใจไป พร้อม ๆ กัน

2) จากความคับข้องใจไปสู่ความก้าวร้าว จากคำอธิบายที่ได้กล่าวมาแล้ว บทบาทของสื่อมวลชนในโลกที่ 3 จะ เปลี่ยนแปลงระบบความคิดและความเชื่อบางอย่างให้แก่คนในสังคม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการปกครอง แต่เดิมคนในโลกที่ 3 มีความ เชื่อว่า “มีผู้ปกครองแล้ว ๆ ยิ่งดีกว่าไม่มีผู้ปกครองเลย” หรือ “อย่าทำตัวเป็นกบเลือกนาย” แต่จากบทบาทของการพัฒนาทางการเมือง ของสื่อมวลชนได้เปลี่ยนความคิดว่า บรรดาคนทั้งหลายต้องหันแสวงหาข่าวสารความรู้และต้องไปทำการเลือกตั้งทุกครั้งที่มี เพราะ ประชาชนมีสิทธิที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าเดิมได้ และมีสิทธิจะมีรัฐบาลที่ดีได้ด้วย

หากทว่าเมื่อความเชื่อเปลี่ยนไป ความคาดหวังใหม่เกิดขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงในโลกแห่งความเป็นจริงยังไม่เป็นไปตามที่ คาดหวังและต้องการ ความคับข้องใจของประชาชนก็จะเกิดขึ้น (รวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วย) ดังนั้น ความก้าวร้าวรุนแรงใน รูปแบบของการจลาจล การปฏิวัติ การลุกฮือ และการรัฐประหารจึงเป็นสิ่งที่ติดตามมา ดังที่มีคำกล่าวในเรื่องของการสื่อสารและการ พัฒนาว่า ในขณะที่โลกตะวันตกตั้งใจจะส่งออกสินค้าที่มีชื่อว่า “การพัฒนา” ผ่านสื่อมวลชนไปยังโลกที่ 3 แต่สินค้าที่ไปถึงปลายทางกลับ กลายเป็น “การปฏิวัติ” แทน เลินเนอร์เรียกสภาวะดังกล่าวว่าเป็น “Breakdown theory”

3) การเกิดสภาวะอโนมี เดอร์ไคม์ต้นตำรับท่านหนึ่งของทฤษฎีหน้าที่นิยมเคยกล่าวเตือนไว้ว่า ในขณะที่สังคมเน้นระดับการ แบ่งงานกันทำอันจะทำให้คนแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และทำงานแต่เฉพาะอย่างเท่านั้น สภาวะดังกล่าวจะทำให้ คนต้องหันมาพึ่งพาอาศัยกัน และมีความสมานฉันท์กันอย่างแนบแน่นราวกับเป็นร่างกายเดียวกัน อย่างไรก็ตาม “การทำงานที่ผิดไป” ของการแบ่งงานกันทำก็คือ การแบ่งงานกันทำมากเกินไปและทำแต่เฉพาะด้านมากเกินไป อาจทำให้เกิดสภาวะอโนมีขึ้นมาในสังคม สภาวะอโนมีนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่คนในสังคมมีความรู้สึกแปลกแยกต่อสังคม ไม่รู้ว่าชีวิตตนเองมีความหมายอะไร มองไม่เห็นว่ามีสิ่ง ที่ตนเองทำมีความเชื่อมโยงกับเป้าหมายโดยรวมอย่างไร หลายคนมีความรู้สึกสับสน รู้สึกว่างเปล่า ล่องลอย ฯลฯ

ภายใต้สภาวะที่เกิดอโนมี บั๊กเบกบุคคลจะแสดงการกระทำออกมาเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละสังคม หากว่าเป็น สังคมที่มีระบบกฎหมายเข้มแข็ง กฎธรรมนิยมประเพณีเข้มงวด อากา อโนมี ก็จะแสดงออกมาในรูปของการเป็นโรคจิตโรคประสาท

หรือการฆ่าตัวตายเพื่อหลีกเลี่ยงไปจากสภาวะดังกล่าว (ตัวอย่างเช่น เวลาที่มีความผันผวนหรือความแตกต่างทางเศรษฐกิจมาก ๆ จนถูกปลดออกจากงานทั้ง ๆ ที่ไม่มีความผิด จะทำให้คนเกิดความรู้สึกไม่อาจจะควบคุมเป้าหมายทั้งชีวิตตนเองและสังคมได้) แต่ถ้าเป็นเงื่อนไขที่ระบบกฎหมายอ่อนแอ ระบบศีลธรรมหย่อนยาน สภาวะอโนมีนี้จะแสดงตัวออกมาเป็นการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ดังที่มีข้อสังเกตว่า การเกิดอาชญากรรมในประเทศกำลังพัฒนานั้นมักมีได้มีสาเหตุมาจากความยากจน หากแต่มีสาเหตุมาจากความยากจนได้ ยากมีที่ไม่อาจใช้เส้นทางปกติแสวงหาเอาได้ ในกระบวนการเกิดและการฉายภาพของอโนมีนั้นจะมีปรากฏอยู่ในเนื้อหาสื่อมวลชนอย่างมาก

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.3.1 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.3.1

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.3 เรื่อง 4.3.1

เรื่องที่ 4.3.2 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่เปิดเผย” “หน้าที่แฝงเร้น”

ในหนังสือเล่มแรกของเมอร์ตันที่ชื่อ Social Theory and Social Structure ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1949 เขาได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของการสื่อสารว่า ในหลายครั้งจะมีการศึกษาผลที่เราคาดหวังเอาไว้ ซึ่งเขาใช้คำศัพท์เรียกว่า “หน้าที่เปิดเผย” (manifest function) แต่แล้วก็กลับเกิดผลสืบเนื่องที่ไม่ได้คาดหวังขึ้นมา (unintended consequence) ซึ่งเรียกว่า “หน้าที่แฝงเร้น” (latent function) และเมอร์ตันเสนอให้แยกแยะหน้าที่ทั้งสองอย่างนี้ออกจากกัน

อันที่จริง แนวคิดเรื่องหน้าที่แฝงเร้นนั้น เริ่มปรากฏตั้งแต่ครั้งที่นักทฤษฎีหน้าที่นิยมรุ่นบรรพบุรุษ เช่น มอลินอฟสกี ผู้เป็นนักมานุษยวิทยาได้เข้าไปศึกษาชนพื้นเมือง และวิเคราะห์ว่าภายใต้การทำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ลึกลับที่ดูไร้เหตุผล (ในสายตาของบุคคลภายนอกที่ภาษามานุษยวิทยาเรียกว่า etic perspective) แท้จริงแล้ว มีเหตุผลด้านอรรถประโยชน์หรือมีหน้าที่บทบาทซ่อนเร้นอยู่ภายใน ตัวอย่างเช่น การทำพิธีเรียกขวัญเมื่อยามเจ็บป่วยนั้น เป็นการแสดงให้เห็นให้ผู้เจ็บป่วยทราบว่า ชุมชนมีความห่วงใยในตัวเขา (ทั้ง ๆ ที่ผู้ทำพิธีกรรมอาจจะไม่รู้ตัวเกี่ยวกับหน้าที่ดังกล่าว)

เมอร์ตันได้นิยามวิธีศึกษาและวิธีวัดหน้าที่เปิดเผยและหน้าที่แฝงเร้นเอาไว้อย่างชัดเจนด้วยการให้คำนิยามที่กระชับรัดกุม กล่าวคือ เกณฑ์ที่ใช้ในการวัดหน้าที่เปิดเผยและหน้าที่แฝงเร้นคือ ความตั้งใจ (intention) และการรู้ตัว (recognition) ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร (participant) หน้าที่เปิดเผยซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดตามมาโดยที่ผู้สื่อสารตั้งใจและรู้ตัวมาก่อน ส่วนหน้าที่แฝงเร้นนั้น เป็นผลลัพธ์ที่เกิดตามมาโดยที่ผู้สื่อสารไม่ได้ตั้งใจและไม่รู้ตัวมาก่อน

ในแวดวงนิเทศศาสตร์ได้มีการนำแนวคิดเรื่องหน้าที่เปิดเผยและหน้าที่แฝงเร้นมาใช้อย่างมากโดยเฉพาะสื่อประเภทที่มีเนื้อหาแบบจินตนาการชวนฝัน (fantasy) และดูไร้เหตุผลทั้งหลาย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ด้วยแนวคิดหน้าที่เปิดเผยและแฝงเร้นแล้ว (โดยไปถามความตั้งใจและรู้ตัวของผู้ส่งสารและผู้รับสาร) อาจจะไม่พบหน้าที่อะไรเลย แต่เมื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดตามมาอย่างไม่ตั้งใจและไม่รู้ตัว

แล้ว จะพบว่าสื่อเหล่านี้ได้ช่วยในการทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง เช่น ช่วยลดความตึงเครียด ช่วยรักษาความเป็นปึกแผ่นในกลุ่ม ช่วยในเรื่องการเรียนรู้ของบุคคล เป็นต้น

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.3.2 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.3.2

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.3 เรื่องที่ 4.3.2

เรื่องที่ 4.3.3 แนวคิดเรื่อง “หน้าที่ทดแทน”

ถึงแม้ว่าจะมีหลักการว่าเมื่อปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือสังคมจะมีความต้องการบางอย่างเกิดขึ้น และจำเป็นต้องมีวิธีการมาตอบสนองความต้องการนั้น แต่ทว่าในความเป็นจริง วิธีการที่จะตอบสนองนั้นก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียง “วิธีการเดียว” เท่านั้น หากทว่าจะมีวิธีการหลาย ๆ อย่าง มีสถาบันหลาย ๆ แห่งที่จะสามารถจะตอบสนองความต้องการนั้น ๆ ได้ รวมทั้งในบางกรณีอาจจะมีสถาบัน ก. ที่เคยทำหน้าที่ตอบสนอง แต่ในขั้นต่อมา เมื่อสถาบัน ก. ไม่ทำหน้าที่ สถาบัน ข. ก็อาจจะเข้ามาทำหน้าที่ทดแทน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ สำนักหน้าที่นิยมเรียกว่า “การทำหน้าที่ทดแทน”

ตัวอย่างเช่น จากแต่เดิมที่เรามีความต้องการที่จะหากิจกรรมมาผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน เราก็จะใช้วิธีออกไปดูภาพยนตร์ที่โรงหนังเพื่อผ่อนคลาย แต่ต่อมา เมื่อการจราจรติดขัดมาก ๆ เราก็จะเปลี่ยนวิธีการด้วยการเช่าวิดีโอมาดูที่บ้านแทน ซึ่งก็สามารถจะตอบสนองความต้องการได้เช่นกัน หรือในกรณีที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ขึ้นในสังคม แต่ทว่าสื่อมวลชนไม่มีเสรีภาพที่จะรายงานข่าวได้ การถ่ายทอดข่าวสารด้วยข่าวลือแบบปากต่อปากก็จะเข้ามาทำหน้าที่ทดแทน

คิมบอล (Kimball, 1963) ได้ศึกษาเรื่อง “การทำหน้าที่ทดแทน” (alternative function) ด้วยการติดตามผลระยะยาวเมื่อหนังสือพิมพ์ที่ประชาชนชาวนิวยอร์กอ่านอย่างคึกคักมาเป็นเวลานานต้องปิดตัวลงไป และพบว่าประชาชนต้องหาแหล่งข่าวสารแหล่งอื่น ๆ มาทดแทน นอกจากนั้น คนจำนวนมากก็ยังคงรายงานข่าว แหล่งข่าวใหม่ที่น่ามาหาข่าวนั้นไม่สามารถจะทดแทนหนังสือพิมพ์ดังกล่าวได้ ความสนใจในเรื่องการทำหน้าที่ทดแทนนี้มีการศึกษาอย่างมากในกรณีที่สื่อมวลชนสมัยใหม่เข้าไปแทนที่รูปแบบการสื่อสารแบบเดิม ๆ เช่น ในวันหยุดทางศาสนา (มาฆบูชา/วิสาขบูชา) แทนที่ประชาชนจะไปวัดทำบุญตักบาตร ก็อาจจะหยุดอยู่บ้านดูโทรทัศน์ หรือดูการถ่ายทอดพิธีเวียนเทียนมาฆบูชาแทน เป็นต้น

และจากแนวคิดของนิเทศศาสตร์พัฒนาการในเรื่อง “การไม่ทำหน้าที่” หรือ “การทำหน้าที่ที่ผิดเพี้ยนไป” ของสื่อมวลชนในโลกที่ 3 ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้น ก็มีคำถามว่า หากสื่อมวลชนได้กระตุ้นให้ประชาชนเกิดการยกระดับความคาดหวัง แต่แล้วก็ขาดวิถีทางหรือวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย จนกระทั่งกลายเป็นความคับข้องใจ อันจะนำไปสู่การเพิ่มความก้าวร้าวมากขึ้นในสังคม แต่กระนั้นก็ยังมีความคำถามว่า เพราะเหตุใดจึงไม่เกิดการปฏิวัติขึ้นทุกวัน หรือความรุนแรงจึงไม่ประทุออกมาทุกเมื่อ เมอร์ตันให้คำตอบในกรณีเช่นนี้ว่า เนื่องมาจากกการทำหน้าที่อีกประเภทหนึ่งของสื่อมวลชน ได้แก่

1. หน้าที่พ่ผู้คนหลบหนีจากโลกแห่งความเป็นจริง (escapist) ตัวอย่างที่ยกมาเป็นแบบฉบับก็คือ ละครโรทท์สัน ประเภทซินเดอเรลล่าหรือเจ้าเงาะแสนกลคนขยันที่มีชีวิตอย่างมั่งคั่งและแสนสุขในตอนท้าย เรื่องราวในสื่อแบบนี้ช่วยเป็นน้ำทิพย์ประโลมใจให้คนยากจนรู้สึกสุขสมหวังได้เป็นระยะ ๆ

2. หน้าที่ผ่อนคลายความตึงเครียด (tension-relaxing) ตัวอย่างเช่นบรรดารายการตลกในโทรทัศน์ หรือรายการวิทยุที่ช่วยพุดคุยให้กำลังใจ และเปิดเพลงให้ฟังท่ามกลางการจรรยาอันตึงเครียด เป็นต้น

3. หน้าที่สร้างสิ่งชดเชยหรือทดแทน (compensation) ตัวอย่างเช่น การออกข่าวเด็กชายที่ยากจนแต่ยังมีความซื่อสัตย์อย่างน่ายกย่อง รายการระดมความช่วยเหลือในรูปแบบการกุศลที่คนรวยช่วยคนจน เป็นต้น

การทำหน้าที่ทดแทนดังกล่าวของสื่อมวลชนนั้นอาจจะรู้จักกันในความเข้าใจของคนทั่วไปว่า สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นลิ้นปิดเปิดนิรภัย (safety-valve) ให้แก่สังคม ซึ่งลิ้นปิดเปิดนี้จะต้องทำงานเมื่อเป้าหมายหรือความต้องการของสังคมไม่สามารถจะบรรลุได้ด้วยวิธีการเดิม ๆ เช่น เมื่อไม่มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ก็ต้องมีรูปแบบการกุศลเพื่อแบ่งปันหรือเมื่อไม่อาจผ่าตัดแก้ไขปัญหาจรรยาได้ ก็มีสถานีวิทยุรายงานข่าวสารพร้อมกับเปิดเพลงแก้เครียดมาทดแทน ด้วยการทำหน้าที่ทดแทนดังกล่าว ทำให้สังคมสามารถตอบสนองความต้องการและดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างมีเสถียรภาพ (เช่น ทำให้ผู้คนที่รถติดบนถนนไม่ฆ่ากันตายทุกวัน) ในทุกสังคมตั้งแต่ครั้งอดีต จำเป็นต้องจัดให้มีสถาบันหรือกลไกทางสังคมช่วยทำหน้าที่เป็นลิ้นปิดเปิดนิรภัยนี้อาไว้อยู่เสมอ เพียงแต่ในยุคสมัยใหม่นี้ สื่อมวลชนได้ก้าวเข้ามาทำหน้าที่ทดแทนดังกล่าวอย่างมาก

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.3.3 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.3.3

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.3 เรื่องที่ 4.3.3

เรื่องที่ 4.3.4 การวิเคราะห์หน้าที่การสื่อสารในระดับต่าง ๆ

ในที่นี้จะยกตัวอย่างแนวคิดของชาร์ลส์ ไรท์ (Charles Wright) ที่กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อการสื่อสารในระดับต่าง ๆ 4 ระดับคือ

1. ระดับสังคม
2. ระดับปัจเจกบุคคล
3. ระดับกลุ่มย่อยในสังคม
4. ระดับวัฒนธรรม

โดยที่การทำหน้าที่นั้น สื่อมวลชนอาจจะทำทั้ง “หน้าที่อย่างดี” หรือ “ทำหน้าที่ที่ผิดเพี้ยนไป” ตัวอย่างเช่น บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้ให้ข่าวสาร

ลักษณะการทำหน้าที่	ระดับ			
	สังคม	ปัจเจกบุคคล	กลุ่มย่อย	วัฒนธรรม
ทำหน้าที่อย่างดี	เช่น การเตือนภัย ธรรมชาติเพื่อให้ เตรียมตัวป้องกัน	การบอกข่าวเรื่อง การจลาจล	การใช้ข้อมูลเพิ่ม สร้างอัตลักษณ์ของ กลุ่ม	การเพิ่มความใกล้ชิด ทางวัฒนธรรมกับ กลุ่มภายนอก
การทำหน้าที่ ผิดเพี้ยน	การเกิดภาวะสับสน อลหม่าน (panic)	เกิดความวิตกกังวล มากเกินไป	เกิดการสร้าง ภาพลักษณ์ที่บิดเบือน ของวัฒนธรรมย่อย เช่น กลุ่มรักร่วมเพศ	เปิดให้มีการรุกราน ครอบงำจาก วัฒนธรรมภายนอก

จากนี้จะยกตัวอย่างงานวิจัยของไทยที่มีการศึกษาเรื่องการทำหน้าที่ของการสื่อสารในระดับต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจพอสังเขป

1. ตัวอย่างงานวิจัยการทำหน้าที่ของการสื่อสารในระดับสังคม

งานวิจัยที่จะนำมาเป็นตัวอย่างคือเรื่อง “การวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารของรายการ เรารักศิลปะวัฒนธรรมไทย” ทางสื่อโทรทัศน์ โดยบงกช อักษรดี (2539) เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลประกาศให้เป็น “ปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย” เพราะได้สังเกตเห็นว่าวัฒนธรรมไทยกำลังอยู่ในภาวะวิกฤตจากการรุกรานของวัฒนธรรมตะวันตก ในการนี้สื่อมวลชนได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ประการหนึ่งคือ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นหน้าที่ในภาวะปกติ และสำหรับในภาวะวิกฤตเช่นนี้ สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ได้ถูกเรียกร้องให้เล่นบทบาท เป็น “ผู้กระตุ้นและผู้ให้ความรู้ความเข้าใจ” เรื่องวัฒนธรรมไทยแก่สาธารณชนอย่างเข้มข้น

องค์กรด้านวัฒนธรรมเช่นสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) จึงร่วมมือกับสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 จัดทำรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมชื่อ “เรารักศิลปะวัฒนธรรมไทย” ความยาว 2 นาที เผยแพร่อยู่ในช่วงนำเสนอข่าวภาคค่ำเป็นเวลาทุกวัน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2537-2539 โดยมุ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาการทำหน้าที่บทบาทของรายการดังกล่าวจาก 2 แง่มุม แง่มุมแรกคือ การศึกษาจากกิจกรรมของสื่อ อันได้แก่ผลผลิตที่ออกมาเป็นตัวรายการ แง่มุมที่สองคือการวัดจากการทำหน้าที่ของสื่อจากมุมมองของผู้รับสาร (ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและประชาชนทั่วไป)

ผลของการวิจัยพบว่า

1.1 สำหรับการทำหน้าที่เป็น “ผู้ให้ความรู้ความเข้าใจ” ด้านวัฒนธรรมนั้น จากทัศนะของผู้รับสารพบว่า หลังจากชมรายการ “เรารักศิลปะวัฒนธรรมไทย” แล้ว ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจศิลปะวัฒนธรรมไทยเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม แต่ทว่าเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้นยังไม่ครอบคลุมตามกรอบที่สวช. ตั้งเอาไว้ และวิธีการนำเสนอยังขาดความถูกต้อง ลุ่มลึก เป็นการนำเสนอแต่เพียงผิวเผิน (เนื่องจากมีระยะเวลานำเสนอเพียงครั้งละ 2 นาที)

1.2 ส่วนการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของรายการจากการวิเคราะห์กิจกรรม/เนื้อหาของรายการจะพบว่า

- 1) รายการยังทำหน้าที่ไม่ครบถ้วนตามกรอบของสวช.
- 2) เนื้อหารายการยังไม่กระจายสำหรับทุกภาค ส่วนใหญ่แล้วอาจอยู่ในภาคกลางและปริมณฑล (น่าจะเป็นปัญหาจากเรื่องงบประมาณจำกัด)
- 3) การนำเสนอยังไม่ถูกต้องและไม่ลุ่มลึก

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้รายการ “เรารักฯ” ซึ่งแม้จะทำหน้าที่ตามที่คาดหวังไว้ได้ แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากการทำหน้าที่จากการสื่อสารนั้นจำเป็นต้องมีเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้ออำนวย ซึ่งเงื่อนไขปัจจัยที่ยังเป็นข้อจำกัดอยู่ก็ ได้แก่

(1) ความสามารถและความเข้าใจของบุคลากรฝ่ายสื่อในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยเอง เนื่องจากไม่ได้มีการฝึกอบรมให้แก่ฝ่ายผลิต ไม่ว่าจะเป็นผู้เขียนบท ช่างภาพ ฝ่ายตัดต่อ รวมทั้งยังไม่มีกำหนดทีมผู้ผลิตให้ตายตัว หากแต่ใช้ระบบหมุนเวียน ทำให้ทีมผู้ผลิตไม่สามารถสั่งสมประสบการณ์ด้านการผลิต

(2) เงื่อนไขปัจจัยด้านตัวสื่อ แม้ว่าสื่อโทรทัศน์จะมีข้อเด่นตรงที่มีทั้งภาพและเสียงทำให้จดจำได้ง่าย และช่วงเวลาเผยแพร่ก็นับว่าเป็นเวลาที่ดีและมีความถี่ในการเผยแพร่สูงเนื่องจากออกอากาศทุกวัน แต่ทว่า สื่อโทรทัศน์ก็มีข้อจำกัดมาก เนื่องจากมีอายุของสารสั้นมาก ถ้าผู้รับสารไม่สนใจก็จะพลาดโอกาสที่จะรับชม หรือแม้รับชมก็อาจจะจดจำเนื้อหาสารไม่ได้

2. ตัวอย่างงานวิจัยการทำหน้าที่ของการสื่อสารในระดับปัจเจกบุคคล

งานวิจัยที่ศึกษาการทำหน้าที่ของการสื่อสารในระดับปัจเจกบุคคลนั้น มีขอบเขตและแนวทางการศึกษาที่กว้างขวางมาก เริ่มตั้งแต่ในยุคเริ่มแรกของสื่อมวลชนที่มองว่าสื่อเป็นทรงพลังอำนาจมาก และสามารถจะทำหน้าที่สร้างผลกระทบต่าง ๆ ให้เกิดแก่ปัจเจกบุคคลได้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude) รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกระทำ (Performance) ที่รู้จักกันในชื่อย่อ ๆ ว่า K-A-P

แต่ในระยะต่อมา แนวคิดเรื่องหน้าที่การสร้างผลกระทบระดับบุคคลจากสื่อมวลชนก็ได้เจือจางลงไป และถูกแทนที่ด้วยการกลับหัวกลับหางของคำถามเดิม ๆ ที่ว่า “สื่อจะทำอะไรกับบุคคลได้บ้าง” มาเป็นคำถามใหม่ว่า “บุคคลจะใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างไร” ที่รู้จักกันในนามของ “ทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจจากสื่อ” ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก

สำหรับพัฒนาการขั้นสุดท้ายของหน้าที่การสื่อสารในระดับบุคคลก็คือแนวคิดที่ว่า ผู้รับสารนั้นมีผู้ใช้ที่หนึ่งรอคอยรับสารจากผู้ส่งอีกต่อไปแล้ว หากแต่เป็น “ผู้แสวงหาข่าวสาร” ที่กระตือรือร้น (active information seeker) ที่ไปเสาะแสวงหาข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ในที่นี้จะยกตัวอย่างงานวิจัยหน้าที่ของการสื่อสารในระดับสุดท้ายนี้ คืองานวิจัยของสุปราณี นิยมลรัตน (2536) ที่ศึกษาการตามกระแสข่าวจากสื่อมวลชนของชาวบ้านป่อสร้าง จ. เชียงใหม่

สภาพความเป็นจริงของหมู่บ้านป่อสร้าง ซึ่งเป็นชุมชนที่ (ในช่วงเวลาที่ศึกษา) กำลังเปลี่ยนผ่านจากชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนเมือง โดยกำลังมีการเปลี่ยนแปลงจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ปลูกข้าว) มาเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้าน (ทำร่มขายนักท่องเที่ยว) สภาวะการดังกล่าวทำให้ชุมชนมีความต้องการที่จะติดตามกระแสความเคลื่อนไหวของสังคมภายนอกอย่างมาก

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านเป็นเวลา 6 เดือนเต็ม (มี.ค.-ก.ย. 2533) ผลการวิจัยเรื่องการตามกระแสข่าวของชาวบ้านมีดังนี้

1) ระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน สามารถแยกย่อยได้เป็น 3 ระบบคือ การสื่อสารมวลชน สื่อเฉพาะกิจ (เสียงตามสาย) และการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีการไหลของข่าวสารเข้ามายังหมู่บ้านในแนวตั้งจากทิศทางเดียวของสื่อมวลชนมายังชาวบ้านมากกว่าการไหลออก แต่ในเวลาเดียวกันก็มีการไหลของข่าวสารในแนวนอนแบบสองทางคือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ส่วนระบบเสียงตามสาย จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รักษาประตู (Gatekeeper)

2) การมีส่วนร่วมในสื่อ หากใช้เกณฑ์เรื่องการมีส่วนร่วมในสื่อ ก็จะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนระหว่างการสื่อสารทั้ง 3 ระบบ ในระบบการสื่อสารมวลชนนั้น ชาวบ้านจะมีสถานะเป็นผู้รับเพียงอย่างเดียว แต่ในอีก 2 ระบบ ซึ่งเป็นระบบการสื่อสารที่มีมาก่อนนั้น ชาวบ้านมีทั้งบทบาททั้งในการบริหาร จัดการทั้งระบบไม่ว่าจะเป็นแหล่งข่าวหรือการกระจายข่าว

3) หน้าที่ของสื่อมวลชน ผู้วิจัยได้พบบทบาทหน้าที่ทั้งด้านบวกและด้านลบของสื่อมวลชนที่มีต่อชุมชน ในด้านบวก สื่อมวลชนได้เข้าทำหน้าที่ที่ทดแทนสถาบันดั้งเดิมแทบจะทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การอบรมสั่งสอน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพหมู่บ้านเริ่มกลายเป็นชุมชนสมัยใหม่ที่มีสายสัมพันธ์ขาดหายไป ในเวลาเดียวกัน สื่อมวลชนก็นำเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากภายนอกเข้าไปแทนที่วัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมทั้งนำเอาบายมุขจากภายนอก เช่น การพนันฟุตบอลโลกเข้าไปทำลายชุมชน

4) การติดตามข่าวสารระหว่างกลุ่มคน ผู้วิจัยพบว่ามีความแตกต่างระหว่างบุคคล 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำและคนรุ่นใหม่ที่จะมีการติดตามเรื่องราวหลาย ๆ เรื่องจากหลาย ๆ สื่อ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากกว่ากลุ่มชาวบ้านทั่วไป

5) ขั้นตอนการติดตามข่าว แบ่งเป็นลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากขั้นตอนแรกที่เป็น การติดตามสื่อมวลชนเป็นประจำแบบไม่เลือกเนื้อหาข่าว ขั้นตอนต่อมาจึงเริ่มให้ความสนใจเฉพาะเรื่องและติดตาม ขั้นสุดท้ายจะเป็นขั้นการติดตามหาข่าวสารเพิ่มเติมจากสื่ออื่นหรือผู้รู้เพื่อตรวจสอบ จากแบบแผนดังกล่าวจึงเห็นว่าชาวบ้านมีสถานะทั้งเป็นผู้ยอมรับ (passive) ในขั้นตอนแรก และเป็นผู้กระทำ (active) ในขั้นตอนหลัง

6) ประเภทของสื่อกับการติดตามข่าวสาร ชาวบ้านมีแบบแผนการเลือกติดตามข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ โดยใช้สื่อโทรทัศน์ติดตามความเคลื่อนไหวของสังคมทั่วไปและให้ความบันเทิง หนังสือพิมพ์ถูกใช้เป็นสื่อในการตามข่าวเฉพาะ ระบบวิทยุเอฟเอ็มใช้ให้ความบันเทิงด้านเพลงมากกว่าติดตามข่าว แต่วิทยุเอฟเอ็มจะถูกใช้ติดตามข่าวเหตุการณ์ในเชิงใหม่ ระดับหมู่บ้านและสังคม นิตยสารจะใช้ตามสาระเฉพาะหรือความบันเทิงเฉพาะ (เช่น นวนิยาย) ส่วนสื่อบุคคลจะใช้ตรวจสอบข่าวสารที่เคลือบแคลงจากสื่ออื่น ๆ

3. ตัวอย่างงานวิจัยการทำหน้าที่ของการสื่อสารในระดับกลุ่มย่อยในสังคม

งานวิจัยเกี่ยวกับหน้าที่ของการสื่อสารในระดับกลุ่มย่อยนั้น สามารถทำได้หลากหลายแล้ว แต่การจัดประเภทกลุ่มย่อยว่า เราจะใช้เกณฑ์ (categories) อะไรเป็นเกณฑ์แบ่งประเภทกลุ่มย่อย เช่น การใช้ **อายุ** เป็นเกณฑ์ ก็อาจจะแบ่งกลุ่มย่อยได้เป็นกลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยผู้ใหญ่ กลุ่มผู้สูงอายุ หรือการใช้ **อาชีพ** เป็นเกณฑ์ ก็อาจจะแบ่งกลุ่มย่อยได้เป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา แม่บ้าน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

ในที่นี้จะยกตัวอย่างงานศึกษาบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารที่มีต่อการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มย่อย ซึ่งนับว่าเป็นประเด็นใหม่ล่าสุดที่กำลังเป็นที่สนใจในวงการนิเทศศาสตร์ ทิพย์ธิดา เกษะนันท์ (2541) ศึกษาเรื่องการใช้สื่อคาราโอเกะในการก่อรูปและธำรงรักษาอัตลักษณ์มิติต่าง ๆ ของกลุ่ม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ใช้คาราโอเกะ 3 ระดับคือ

ระดับสูง ซึ่งเป็นคนที่เรียนมาด้วยกัน แต่จบการศึกษาแล้ว และได้แยกย้ายกันไปทำงานตามที่ตั้งต่าง ๆ

ระดับกลาง เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยปีหนึ่งที่เพิ่งรู้จักกัน

ระดับล่าง เป็นกลุ่มผู้ชายที่ทำงานซีมอเตอร์ไซด์แข่ง

ผู้วิจัยได้พบหน้าที่ของสื่อคาราโอเกะที่มีต่ออัตลักษณ์ที่แตกต่างกันในคนทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มระดับสูง มีการใช้การมาร่วมร้องเพลงในคาราโอเกะเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์กลุ่มเพื่อนร่วมรุ่นเอาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากคนกลุ่มนี้เพิ่งจบจากสถาบันการศึกษา ซึ่งแต่เดิมอาจจะไม่มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการรวมกลุ่ม เช่น ห้องสมุด ห้องอาหาร โต๊ะตามใต้ต้นไม้ในมหาวิทยาลัย แต่หลังจากจบการศึกษาไปแล้ว และเพิ่งเริ่มเข้าทำงานใหม่ ๆ คนกลุ่มนี้อาจจะยังไม่มี การสร้างสายสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น จึงย้อนกลับมาหาเพื่อนร่วมชั้นเรียน แต่ต้องหาพื้นที่สาธารณะแบบใหม่คือสถานที่ร้องคาราโอเกะ

ส่วนกลุ่มที่สองคือ นักศึกษาปีหนึ่งนั้น เพิ่งจะเริ่มต้นชีวิตการเรียนแบบผู้ใหญ่ และยังอยู่ในวัยที่รักความสนุกสนาน ดังนั้น กลุ่มนี้จึงใช้คาราโอเกะเป็นสื่อที่ทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่ และประสานถักทออัตลักษณ์ของกลุ่มให้เกิดขึ้นท่ามกลางบรรยากาศที่สนุกสนาน

ส่วนกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มผู้ชายที่ทำงานซีรกดแข่งมอเตอร์ไซค์ กลุ่มนี้ได้แสดงอัตลักษณ์เชิงชาติพันธุ์ออกมา เนื่องจากเป็นกลุ่มคนอีสาน และได้ใช้สื่อคาราโอเกะเพื่อต่อยอดความเป็นคนอีสาน

การทำหน้าที่ด้านอัตลักษณ์ของการสื่อสารในคนทั้ง 3 กลุ่มนั้นจะปรากฏออกมาในการดำเนินกิจกรรมด้านการสื่อสาร เช่น การเลือกสถานที่คาราโอเกะ การสั่งเครื่องดื่ม การเลือกเพลงที่ร้อง กฎกติกา มารยาทในการรวมกลุ่ม วิธีการจ่ายเงิน เป็นต้น ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็น และในเวลาเดียวกันก็เป็นกลไกในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางชนชั้น เพศ ภูมิลำเนาได้เป็นอย่างดี

4. ตัวอย่างงานวิจัยการทำหน้าที่ของการสื่อสารในระดับวัฒนธรรม

เนื่องจากในสังคมหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยวัฒนธรรมย่อย ๆ ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจจะมีลักษณะบางอย่างร่วมกันเป็นวัฒนธรรมระดับชาติ แต่ก็อาจจะมีลักษณะเฉพาะบางอย่างที่เป็นแบบ “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ซึ่งการที่ในแต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นนั้น ทำให้เกิดความหลากหลายและมีสีสันทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น จากมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าว จึงมีงานวิจัยชุดหนึ่งที่ตั้งคำถามว่า บรรดาสื่อมวลชนสมัยใหม่ เช่น สื่อโทรทัศน์นั้นจะแสดงบทบาทหน้าที่ในการช่วยสืบทอดลักษณะวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยเงื่อนไขใดบ้างที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

ประวัติศาสตร์ของสถานีโทรทัศน์ในต่างจังหวัดนั้น เริ่มต้นหลังจากการถือกำเนิดของสถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางเพียงไม่กี่ปี (เริ่มในปี พ.ศ. 2498) เช่น สถานีโทรทัศน์ช่อง 8 ลำปาง ซึ่งเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2505 อย่างไรก็ตาม เป้าหมายเริ่มแรกของสถานีโทรทัศน์ในท้องถิ่นเหล่านี้ดูเหมือนจะเป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสารจากส่วนกลางไปภูมิภาคเป็นเป้าหมายหลัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานีที่ตั้งของสถานีเป็นเขตต่างจังหวัด บรรยากาศและสภาพแวดล้อมเป็นแบบภูมิภาค และเนื่องจากแต่ละท้องถิ่นต่างมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เฉพาะตัว ดังนั้น สถานีโทรทัศน์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพยายามแสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชนท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน จากลักษณะที่กล่าวมานี้ ทำให้มีงานวิจัย 3 ชิ้นที่พยายามตอบคำถามว่า ในปัจจุบันนี้ สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตามฐานะสื่อมวลชนท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการแสดงบทบาทเหล่านี้อย่างไร (วีริยะ: 2535. วชิรา: 2537. อรุณมาศ: 2540)

วิธีการวิจัยที่งานศึกษาทั้ง 3 ชิ้นใช้เป็นหลักคือ การวิเคราะห์เนื้อหารายการโดยใช้เกณฑ์เรื่อง “ความเป็นส่วนกลาง” และ “ความเป็นท้องถิ่น” เป็นตัววัด การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน รวมทั้งการสอบถามจากผู้รับสาร ผลการวิจัยที่น่าสนใจมีดังนี้

1. สัดส่วนของรายการ การวิจัยทั้ง 3 ชิ้นให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่า ผลการวิเคราะห์รายการนั้นแสดงให้เห็นว่า สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นยังไม่สามารถแสดงบทบาทเพื่อท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ เช่น วชิรา รินทร์ศรี (2537) ซึ่งศึกษาสัดส่วนของรายการจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นของสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 ลำปาง ตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน (30 ปี) พบว่า สัดส่วนของรายการท้องถิ่นมีอยู่ระหว่าง 20-35% เท่านั้น อรุณมาศ สารวานิช (2540) ก็พบว่า ปัจจุบันมีรายการที่เรียกได้ว่ามีบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นเหลืออยู่เพียง 3-4 รายการเท่านั้น เช่นเดียวกับวีริยะ กลิ่นสาวคนธ์ (2535) พบว่า รายการเพื่อท้องถิ่นของช่อง 12 สุราษฎร์ธานีถูกยกเลิกหมดคงเหลือเพียงรายการข่าวท้องถิ่นภาคใต้เท่านั้นที่ยังคงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลทำให้สัดส่วนของรายการท้องถิ่นมีน้อยกว่ารายการจากส่วนกลาง งานวิจัยทั้ง 3 ชิ้นก็พบผลที่สอดคล้องกันคือ มีปัจจัยอยู่ 2 ประเภทหลักคือ ปัจจัยจากภายใน และปัจจัยจากภายนอกที่ดูเหมือนว่า ปัจจัยหลักจะมาจากภายใน

2.1 ปัจจัยภายใน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่

2.1.1 นโยบายจากส่วนกลาง/ส่วนท้องถิ่น และโครงสร้างการบริหารงาน เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ของท้องถิ่นล้วนแล้วแต่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นลูกข่ายที่มีสถานีโทรทัศน์ส่วนกลางเป็นแม่ข่าย โดยมีเป้าหมายเพื่อจะถ่ายทอดข่าวสารจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น ดังนั้น ในแง่ปริมาณ ข่าวสารและเนื้อหาจากส่วนกลางจึงมีสัดส่วนสูงกว่า ในแง่คุณภาพ การที่ไม่มีนโยบายส่งเสริมรายการของท้องถิ่น ทำให้วีริยะ (2535) พบว่า รายการข่าวท้องถิ่นที่ศึกษาขาดความหลากหลาย และไม่น่าสนใจ ช่วงเวลาที่นำเสนออีกอยู่ในช่วง 17.30-18.00 น. ซึ่งไม่สะดวกต่อการเปิดรับชม

2.1.2 ปัญหาเรื่องคุณภาพของบุคลากร ซึ่งเป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากเรื่องนโยบายบุคลากรที่ทำงานในสื่อท้องถิ่นเหล่านี้ ยังไม่มีขีดความสามารถถึงระดับมืออาชีพ นอกจากนี้ยังขาดโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุน ขีดความสามารถที่จำกัดของบุคลากรจึงแสดงออกมาในการผลิตรายการที่ยังไม่ได้มาตรฐาน เช่น ในการจัดหาผู้อ่านข่าว การแต่งกาย การแต่งฉาก การนำเสนอภาพและเสียง เป็นต้น

2.1.3 ปัญหาเรื่องอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีและงบประมาณ ซึ่งมีปัญหาเช่นเดียวกับปัญหาบุคลากร คือมีขีดจำกัดทั้งด้านปริมาณ (มีจำนวนไม่พอ) และด้านคุณภาพ (เช่น อุปกรณ์ถ่ายภาพและตัดต่อไม่เข้าชุดกัน) การบริหารงบประมาณของท้องถิ่นไม่เป็นอิสระ ถูกรวมศูนย์ (centralize) จากส่วนกลาง ดังเช่น อรุณมาศ (2540) พบว่า รายการเพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตท้องถิ่น 3 รายการ ของสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ลำปางนั้น เนื่องจากมีงบประมาณในการผลิตน้อยทำให้ต้องถ่ายทำเฉพาะในบริเวณใกล้ๆ ต้องใช้รูปแบบง่าย ๆ สร้างสรรค์มากไม่ได้ เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง ทำให้รายการที่ออกมาไม่น่าสนใจ การผลิตรายการเพื่อท้องถิ่นดังกล่าวจึงทำได้เป็นระยะ ๆ แต่ไม่ต่อเนื่อง เช่น ในช่วงรณรงค์วัฒนธรรมท้องถิ่น และมีงบประมาณจากหน่วยงานราชการจัดสรรมาให้ก็สามารถผลิตได้ แต่หมดช่วงรณรงค์ก็ต้องเลิกไป

2.2 ปัจจัยภายนอก มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ

2.2.1 แหล่งข้อมูล ซึ่งอาจจะเป็นทั้งปัจจัยเกื้อหนุนและเป็นอุปสรรค เช่น ในกรณีของโทรทัศน์ลำปาง เนื่องจากมีกลุ่มบุคคลที่สนใจงานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่มาก ดังนั้น ผู้จัดทำรายการจึงสามารถมีแหล่งข้อมูลจัดทำรายการได้ อย่างไรก็ตาม แหล่งข้อมูลเหล่านี้ก็เป็นตัวบุคคลในหน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังคงขาดแหล่งข้อมูลที่เป็นชาวบ้าน ซึ่งอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย เมื่อทางสถานีมีงบประมาณจำกัด จึงไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลชาวบ้านได้

2.2.2 การแข่งขันจากที่ต่าง ๆ ในขณะที่สถานีโทรทัศน์ที่ศึกษาทั้งหมดเป็นสถานีของรัฐ (เช่น ช่อง 11) ทำให้ไม่มีการแข่งขันจากเอกชน ซึ่งอาจจะเป็นทั้งข้อดีและข้อเสีย (เช่น ทำให้หมดแรงจูงใจและความกระตือรือร้น) แต่ทว่าบรรดาสถานีเหล่านี้ก็ต้องเผชิญกับการแข่งขันของสถานีจากส่วนกลางที่ขยายเครือข่ายมาถึงท้องถิ่น วชิรา (2537) พบว่า ในขณะที่มีทั้งรายการของท้องถิ่นและส่วนกลางนั้น บรรดาผู้อุปถัมภ์รายการจะสนใจให้การสนับสนุนรายการจากส่วนกลางมากกว่า

3. ผลจากการสำรวจความนิยมและความพึงพอใจจากผู้ชม ในแง่ปริมาณ อรุณมาศ (2540) พบว่า ผู้ชมรายการเฉพาะของท้องถิ่นมีอยู่น้อย (ซึ่งมีผลไปถึงเรื่องผู้สนับสนุนรายการตามหลักการของระบบโทรทัศน์เชิงพาณิชย์) และตัวรายการเองก็มีน้อยทำให้

ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนทุกกลุ่มได้ เช่น ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลจะพอใจรายการโทรทัศน์ที่ส่งเสริมวิถีชีวิตท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มประชาชนในเขตรอบนอก ความนิยมของผู้ชมก็จะย้อนกลับไปเป็นตัวแปรที่เป็นปัจจัยอุปสรรคในการพัฒนารายการท้องถิ่น

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 4.3.4 จบแล้ว โปรดปฏิบัติกิจกรรม 4.3.4

ในแนวการศึกษาหน่วยที่ 4 ตอนที่ 4.3 เรื่องที่ 4.3.4

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์ธิดา ภาคนันทน์. (2541). อัตลักษณ์ของวัยรุ่นและการใช้สื่อคาราโอเกะ. วิทยานิพนธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บงกช อักษรดี. (2539). การวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารของรายการ"เรารักศิลปะวัฒนธรรมไทย ทางสื่อโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วชิรา รินทร์ศรี. (2537). การศึกษาสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 8 ลำปางในฐานะสื่อมวลชนภูมิภาค. วิทยานิพนธ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรินทร์า ไกยรวงศ์ (2540). มิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง. วิทยานิพนธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิริยะ กลิ่นแสวคนธ์. (2535). การวิเคราะห์รายการเพื่อท้องถิ่นของโทรทัศน์ช่อง 12 จ.สุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุปราณี นิยมลรัตน์. (2533). การตามกระแสข่าวจากสื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2538). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. (ครั้งที่ 6) กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณมาศ สารวานิช. (2540). บทบาทของสถานีโทรทัศน์ ช่อง 11 ลำปางรายการส่งเสริมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา. วิทยานิพนธ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Berger, A.A. (1995). *Essentials of Mass Communication Theory*. Sage Publications.
- Dance, F. E.X. & Larson, C.E. (1976). *The Functions of Human Communication: A Theoretical Approach*. NewYork: Holt, Rinehart & Winston.
- Elliot, A. & Turner, B.S. (eds). *Profiles in Contemporary Social Theory*. Sage Publications.
- Hirokawa, R.Y. 14 (1988). "Group Communication and Decision Making Performance" in *Human Communication Research*. pp. 487-515.
- Janis, I *Groupthink*. (1982). Boston: Houghton, Mifflin.
- Lasswell, H. (1984). "The Structure and Function of Communication in Society." in L. Bryson, (ed) *The Communication of Ideas*. NewYork: Harper.
- Lecht, J. (1994). *Fifty Keys Contemporary Thinkers*. Routledge.
- Lewis, Coser, A. (1971). *Masters of Sociological Thought: Idea in Historical and Social Context*. NewYork: Harcourt Brace Janovich, Inc.,
- Littlejohn, S.W. (1996). *Theories of Human Communication*. 5th ed. California: Wadsworth Publishing Company.
- Parsons, T. (1937). *The Structure of Social Action*. NewYork: McGraw-Hill.
- . (1951). *The Social System*. NewYork: Free Press.
- Stones, R. (1998). *Keys Sociological Thinkers*. MacMillan Press Ltd.

Turner, H.J. (1999). *The Structure of Sociological Theory*. Jaipur: Reawat Publication.